

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Pētījums veikts Valsts kancelejas administrētā projekta „Atbalsts strukturālo reformu ieviešanai valsts pārvaldē” (identifikācijas Nr. 1DP/1.5.1.1.1./10/IPIA/CFLA/004/002)

Aktivitātes Nr. 3.2.

„Strukturālo reformu ieviešanas ietekmes novērtēšana”

(iepirkuma ID Nr. MK VK 2011/27ESF) ietvaros

Projektu 100% finansē Eiropas Sociālais fonds

STARPZIŅOJUMS PAR ĀRVALSTU PRAKSES ANALĪZI

atbilstoši līgumam

Nr. 9 no 2012. gada 20. februāra

„Sākotnējās ietekmes (Ex-ante) novērtējums strukturālo reformu īstenošanai izglītības politikas jomā, lai veicinātu radošo prasmju apguvi”

Izpildītājs:

SAFEGE Baltija

2012. gada 30. maijs

(Papildināts saskaņā ar VK komentāriem 2012. gada 17. jūlijā)

Satura rādītājs

Ievads.....	4
1. Teorētiskās pieejas radošumam.....	5
1.1. Radošuma jēdziens izglītībā	5
1.2. Radošuma komponenti	10
1.3. Radošuma sekmēšanas iespējas un stratēģijas	13
2. Analizēto ārvalstu radošuma izglītības mehānismu un darbības vides raksturojums	18
2.1. Skolēnu radošuma sekmēšana izglītības sistēmas normatīvo aktu kontekstā.....	18
2.1.1. Skolēnu radošums kā viens no izglītības mērķiem, ietvertiem izglītību regulējošos normatīvajos aktos	18
2.1.2. Bērnu/skolēnu radošuma attīstības dinamikas integrēšana mācību saturā un metodēs	28
2.1.3. Radošumu sekmējošu mācību priekšmetu, programmu vai projektu īstenošana izglītības iestādēs.....	32
2.2. Pedagogu gatavība radošuma izglītībai	40
2.2.1. Pedagogu attieksme un motivācija, zināšanas un informētība par radošuma jēdzienu, radošām mācību pieejām, metodēm un prasmēm to īstenošanai	40
2.2.2. Skolotāju sagatavošanas studiju programmās ietvertie studiju kursi par radošumu un radošām mācību metodēm	43
2.2.3. Radošu mācību metožu lietošana praksē.....	51
2.2.5. Pedagogu profesionālās pilnveides pasākumi radošas mācīšanas prasmju un zināšanu apguvei.....	60
2.3. Fiziskā un sociālā darbības vide radošuma sekmēšanai	66
2.3.1. Informācijas komunikāciju tehnoloģiju pieejamība skolās	66
2.3.2. Mācību vides nodrošinājums ar radošās darbības materiāliem	69
2.3.3. Skolas sociālā vide radošuma sekmēšanai.....	71
2.4. Radošuma integrācija valsts izglītības politikas stratēģijā.....	74

2.4.1. Radošuma nozīmes un tā sekmēšanas uzdevumu ietveršana dokumentos par valsts izglītības politiku.....	74
3. Radošuma izglītības sasniegtie rezultāti, pielietotās metodes, rezultātu vērtēšanas metodikas un patērētie resursi.....	79
3.1. Efektīvākās radošuma izglītībā lietotās mācību metodes, pieejas un/vai mācību programmas	79
3.1.1. Sekmju līmeņa pieaugums un prasmju attīstība	79
3.1.2. Skolēnu un/vai skolotāju sniegtais novērtējums (par apgūto radošo prasmju praktisko noderīgumu)	81
3.2. Radošuma izglītībā patērētie resursi	86
3.2.1. Finansējuma apjoms uz vienu skolēnu kopā un atsevišķi pa izglītības pakāpēm un veidiem.....	86
3.2.2. Skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju vidēji un atsevišķi pa izglītības pakāpēm un veidiem.	90
3.2.2. Skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju vidēji un atsevišķi pa izglītības pakāpēm un veidiem.	95
3.3. Radošo industriju vieta pārējo tautsaimniecības nozaru vidū.....	100
3.3.1. Radošo industriju jomā nodarbināto skaits.....	100
3.3.2. Radošo industriju jomā radītā pievienotā vērtība	101
4. Secinājumi.....	104

Ievads

Starpziņojums ietver apkopojumu par: 1) radošuma izglītības teorētiskajiem un praktiskajiem aspektiem, 2) sešu ārvalstu – Igaunijas, Lietuvas, Ungārijas, Zviedrijas, Somijas un Lielbritānijas – pieredzi radošuma integrēšanā izglītībā. Atbilstoši izveidotajai metodoloģijai, starpziņojumā veikta analīze par radošuma teorētiskajiem pamatiem, radošuma jēdzienu izglītībā un radošuma veicināšanas iespējām un stratēģijām, kā arī par radošuma izglītības mehānismiem un darbības vidi, radošuma izglītībā pielietotajām metodēm, sasniegtajiem rezultātiem, rezultātu vērtēšanas metodikām un patērētajiem resursiem.

Dažos uzskaitītajos tematos pieejamā informācija un apjoms bija stipri ierobežots, tādēļ attiecīgajās apakšnodaļās norādīts uz nepietiekamas informācijas daudzumu, lai veiktu analīzi un izdarītu secinājumus.

Galvenie analīzes avoti bija zinātniskā literatūra par kreativitātes psiholoģiju un radošumu izglītībā, dokumenti, kas atspoguļo ārvalstu izglītības politiku, ar to saistīto likumdošanu, kā arī pētījumi, kuros atspoguļota analizēto ārvalstu izglītības sistēmas prakse un rezultāti u.c. dokumenti. Ārvalstu prakses radošuma izglītībā apkopojums tika veikts atbilstoši veicamajiem uzdevumiem un tajos izvērtējamajiem kritērijiem, katrā no tiem secīgi aprakstot iegūto informāciju par 6 izvērtētajām ārvalstīm radošuma izglītības kontekstā.

1. Teorētiskās pieejas radošumam

1.1. Radošuma jēdziens izglītībā

Radošuma jēdziens izglītībā bieži tiek minēts, tomēr reti – definēts. Radošums kā daudzdimensionāls fenomens ietver vairākas jomas. Tā kā tas ir cieši saistīts ar izziņas procesiem, personības un arī vides faktoriem, šajā pārskatā kā atbilstošākā izvēlēta kreativitātes psiholoģijā pieņemto radošuma definīciju lietošana, papildinot to ar pedagogijas pētījumos un literatūrā pieņemtajiem definējumiem. Dažādās valstīs izglītības kontekstā tiek akcentēti gan līdzīgi, gan atšķirīgi radošuma aspekti, kas tiks ietverti šajā pārskatā.

Radošuma nezinātnisko izpratni dēvē par implicītajām teorijām – tie ir priekšstati, kas piemīt indivīdiem attiecībā uz dažādiem fenomeniem, parādībām un kas nav zinātniski pamatoti. Tie lielā mērā raksturo sabiedrības priekšstatus kopumā par kādu fenomenu. Pretstatā implicītajām ir eksplicītās teorijas – zinātnisku pētījumu ceļā veidotas zināšanas par šiem pašiem fenomeniem, skaidri definētas un apzinātas. Daudziem radošuma izglītības lauka dalībniekiem – gan skolēniem, skolotājiem un vecākiem, gan izglītības politikas veidotājiem un kontrolējošajām iestādēm – mēdz nesakrist implicītās teorijas ar radošuma zinātniski izpētītajiem aspektiem. Izglītības procesā iesaistītajiem dalībniekiem svarīgi iegūt skaidru redzējumu par to, kas ir radošums un ko tas ietver, lai spētu to labāk diagnosticēt un veicināt.

Radošuma jēdziens izglītībā un tā definīcijas variē robežās no radošuma kā jaunām idejām līdz jauniem veidiem, kā formulēt un atrisināt problēmas; no radošuma, kas ir specifisks tieši mākslas jomā, līdz tādām, kas raksturo zinātniskus atklājumus. Turklāt pastāv fundamentāla atšķirība starp radošumu kā prasmēm un iemaņām, ko noteiktā mērā var apgūt katrs, un radošumu kā personības, talanta un apdāvinātības komponentu.

Minēsim dažas no vispārpieņemtajām radošuma definīcijām. Pirmkārt, radošumu var definēt kā *spēju radīt produktu vai procesu, kas ir jauns, oriģināls un atbilstošs* (uzdevuma vai problēmas izvirzījumam)¹. S. Russa radošumu definē kā *spēju, prasmi veidot neparastas saiknes un radīt jaunas un derīgas idejas*². A. Krafta uzskata, ka radošums ir *spēja saskatīt iespējas, ko citi nav pamanījuši*³.

Radošums nereti tiek uztverts kā sinonīms iztēlei un oriģinalitātei un kā saistīts lielākoties ar mākslas nozarēm. Šāds redukcionistisks skatījums, kas koncentrēts uz vienu atsevišķu darbības jomu vai tikai dažiem radošuma kritērijiem,

1 Sternberg, R., Lubart, T. *The concept of creativity: Prospects and paradigms*, 1999.

2 Russ, S. *Affect and creativity: The role of affect and play in the creative process*, 1993.

3 Craft, A. *Creativity in schools' education*, 2006

novērojams arī izglītības sistēmā, konkrētāk - mācību saturā un metodēs, kā arī, ja noteiktos mācību priekšmetos atstāj novārtā radošas mācīšanās procesa nozīmi.

Praktiski visas radošuma definīcijas ietver divus kritērijus – novitāti un derīgumu (dēvētu arī par atbilstību), tos var attiecināt gan uz radošu procesu, gan produktu.

1. Novitāte (oriģinalitāte, unikalitāte, neparastums) piemīt idejām, atklājumiem, problēmrisinājumiem, procesiem vai taustāmiem produktiem, kas pārsniedz jau eksistējošu risinājumu atkārtošanu vai kopēšanu⁴. Pakāpe, kādā radīto darbu var uzskatīt par jaunu, var mainīties atkarībā no konteksta.

- Individuālais konteksts: produkts ir oriģināls tikai attiecībā pret indivīdu, kas to radījis (piemēram, atkārtojis ideju, kura ir pazīstama plašākā sociālā kontekstā, tomēr nebijusi paša radītāja pieredzē);
- Sociālais konteksts: radītais darbs ir oriģināls uz grupas (klases, vecumgrupas u.tml.) fona, piemēram, pusaudža radīts mākslas darbs būtu jāvērtē viņa vecumgrupas kontekstā⁵.

Vērtējot skolēnu radošumu, visbiežāk nepieciešams vērtēt viņu radītos darbus un risinājumus individuālajā kontekstā. Jāņem vērā katra bērna attīstības pakāpe un jāsalīdzina viņa veikums ar iepriekšējo sniegumu nevis ar citiem skolēniem. To nosaka katra skolēna individuālā radošā potenciāla atšķirības. Konkurence skolēnu starpā ir viens no faktoriem, kas var bremzēt radošuma izpausmes, ja tiek pārāk sekmēta. Tas ir nozīmīgi no pedagoģiskās darbības un mācīšanas metožu viedokļa.

2. Derīgums (atbilstība, piemērotība). Derīguma kritērijs raksturo radītā darba vai procesa atbilstību izvirzītajam uzdevumam un darba pielietojamību (pakāpi, kādā tas risina izvirzīto problēmu). Kreativitātes psiholoģijas pētījumos produkta atbilstība tikai novitātes kritērijam nav pietiekoša tā atzīšanai par radošu⁶.

Radošuma daudzpusīgās izpausmes var aprakstīt, izmantojot M. Rodesa 1961. gadā publicēto *4P* modeli, kas nošķir četras kreativitātes jomas:

- radošu indivīdu (*person*),
- radošu procesu (*process*),
- radošu produktu (*product*),
- vidi (*press*)⁷.

Visas minētās jomas attiecināmas uz radošuma izglītību un iespējams mērķtiecīgi sekmēt to attīstību.

4 O'Quinn, K., Besemer, S.P. *Creative Products*, 1999

5 Runco, M.A. *Everyone Has Creative Potential*, 2004

6 Runco, M.A. *Personal Creativity*, 2006

7 Rhodes, M. *An Analysis of Creativity*, 1961

Radošs skolēns (indivīds) ietver radošumam nozīmīgās spējas, personības īpašības un radošas darbības motivāciju. Personības iezīmes, kas atzītas par radošiem indivīdiem raksturīgām, ir uzdrīkstēšanās, gatavība uzņemties saprātīgu risku, neatlaidība, nonkonformisms, neatkarība uzskatos, spontanitāte, pozitīvs paštēls, atvērtība jaunai pieredzei. Kā spējas, kas ir nozīmīgas radošam indivīdam, visbiežāk tiek minētas analītiskā, sintētiskā un praktiskā intelekta spējas. Vienlaikus te ietilpst arī prasmes, spējas un zināšanas kādā darbības nozarē, jo tās veido pamatu tālākai radošai darbībai. A. Ranko norāda, ka radošā potenciāla izpausmes mazinās ap 9 – 10 gadu vecumu, kad bērni kļūst konformistiskāki, apzinīgāki, vairāk pakļaujas vienaudžu spiedienam, savukārt citviet pētījumi parāda, ka pirmsskolas vecuma bērnu radošās domāšanas uzdevumu atbildēs oriģinālās atbildes veido ap 52-60% no visu atbilžu apjoma, 12 gadu vecumā šim īpatsvaram samazinoties līdz 26%, savukārt 12 – 17 gadu vecumā – sasniedzot 34% līmeni^{8, 9}. Šo tendenču apzināšanās ir nozīmīga, lai saprastu radošuma dinamiku un mazinātu tā barjeru ietekmi.

Mācīšanās ir process, tādēļ arī uz radošumu būtiski skatīties no procesa viedokļa, jo tad tas kļūst pamanāmāks. Radošu procesu raksturo stadijas, kādās mācību procesā norit un tiek apgūtas radošas problēmu risināšanas prasmes, radoša produkta veidošanai. Radošu procesu izglītībā visnozīmīgāk raksturo radošās domāšanas un radošās pašizpausmes aspekts. Radošā domāšana paredz ideju ģenerēšanu, problēmu pārdefinēšanu un vājo punktu saskatīšanu, neskaidro jautājumu uzdošanu, hipotēžu izvirzīšanu un pārbaudi, elementu kombinēšanu, asociāciju, saišu veidošanu starp dažādām parādībām, fenomeniem, zināšanām, dažādu skatpunktu ieņemšanu uz vienu un to pašu parādību. Šie radoša procesa raksturojumi izmantojami kā analīzes kritērijs, izvērtējot mācību programmas un mācību līdzekļus. Radošās domāšanas nozīmīga sastāvdaļa ir plaša iespējamo atbilžu variācijas iespējamība. Formālajā izglītībā vērojama nozīmīga tendence „meklēt atbildi, kas ir zināma jau pirms jautājuma uzdošanas”. Nenoliedzot nepieciešamību skolēniem apgūt zināšanas, kas balstītas faktos un kas norāda uz viņa spēju izdarīt atbilstošus, pamatotus secinājumus, vienlaikus jāuzsver iespējas eksperimentēt, izmēģināt dažādus variantus, pieļaut kļūdas un no tām mācīties. Vienas pareizās iepriekš zināmās atbildes meklēšana bieži ir centrēta uz jēdzienu un specifisku faktu nevis prasmju apguvi. Skolotāji nereti dod priekšroku standartizētām atbildēm un nepietiekami novērtē radošas atbildes, uzsvaru liek uz atbildes atbilstīgumu (pareizumu) nevis novitāti, kā arī uzsver kompetenci un izvairīšanos no kļūdām nevis eksperimentēšanu. Ļoti būtiska radošajā procesā ir iztēles darbība.

Radošs produkts ir jebkurš skolēnu radīts produkts (uzdevumu risinājumu, zīmējumu, priekšmetu u.tml.), kam raksturīga novitāte jeb oriģinalitāte salīdzinājumā ar viņa iepriekš radītajiem produktiem, kā arī derīgums (atbilstību uzstādītajam mērķim), reizēm dēvēts par vērtību u.c.

8 Runco, A. *Education for Creative Potential*, 2003

9 Ferrari, A., Cachia, R., Punie, Y. *Innovation and Creativity in Education and Training in the EU Member State*, 2009

Radošuma izglītības vide ietver gan pedagogus ar viņu attieksmi pret radošuma nozīmi un radošajām izpausmēm, mācīšanas stilu un pielietotajām mācību metodēm, gan arī skolēna vienaudžus, kuru attieksme vai tās uztvere var ietekmēt skolēna radošas uzvedības biežumu. Radošuma vide saistīta arī ar materiālo – tehnisko vidi, tajā skaitā informācijas komunikācijas tehnoloģijām, un citiem skolēniem pieejamiem resursiem radošai darbībai klases un ārpusklases nodarbībās. Visi šie aspekti ir tie, kas var sekmēt vai tieši otrādi – nomākt radošo spēju izpausmes un attīstību. Sociālkulturālā vide nosaka sabiedrībā valdošos priekšstatus par radošumu un tā nozīmi.

Ar **radošu mācīšanos** tiek saprasta mācīšanās, kas ietver izpratni un jaunu apzināšanos, kas ļauj skolēnam iet tālāk par iegaumēšanu un kura fokusējas uz domāšanas prasmēm. Tā ir centrēta uz skolēnu un viņa potenciāla stiprināšanu. Radoša mācīšanās akcentē izpratni nevis iegaumēšanu, jo domāšana un problēmu risināšana ietver jaunas nozīmes veidošanu, tātad – atklājumu. Bez atklājuma, tātad, arī radošuma, mācīšanās ir tikai informācijas iegaumēšana, nevis izpratne. **Radoša pieredze** tiek aprakstīta kā pretstats reproduktīvai pieredzei, tā ietver jaunu atklājumu iegūšanu, esošo zināšanu pārstrukturēšanu un palūkošanos uz tēmu no jauna skatpunkta, ko atklājis pats skolēns¹⁰. K. Urbans skolēnu radošumu saista ar pedagoģisko terminu: atvērtā mācīšana un mācīšanās¹¹. P. Torens norāda uz kļūdaino pieņēmumu par mazu bērnu ierobežotu spēju domāt produktīvi, kas novedis pie tā, ka uzsvars tiek likts uz iegaumēšanu un reproducēšanu, savukārt atstāta novērtā problēmu risināšana, radošā domāšana un lēmumu pieņemšana skolas pirmajos gados¹².

Jēdzienu **inovatīva mācīšana** lieto, lai aprakstītu procesu, kas rosina radošu mācīšanos, jaunu metožu, līdzekļu un saturs īstenošanu ar mērķi atrisināt un īstenot skolēnu radošo potenciālu. Inovatīvas mācīšanas īstenošanai nepieciešama tāda izglītības sistēmas kultūra, kurā augsta vērtība piešķirta radošumam un kur to uzskata par instrumentu mācību procesā. Visnozīmīgākais iesaists radoša klimata veidošanā ir tieši pedagogiem, un viņiem nepieciešams atbalsts no izglītības politikas veidotāju un atbildīgo iestāžu puses. Radošumam monolīti jāiekļaujas visā mācību saturā, galvenokārt – dodot laiku un telpu skolēnu izpausmes brīvībai un atklājumiem un ņemot vērā skolēnu intereses. Vērtēšanas procesā svarīgi apbalvot skolēnus par radošumu gan diagnostiskās, gan formējošās un summārās vērtēšanas ietvaros.

Viens no atbilstošākajiem veidiem, kā raudzīties uz skolēnu radošumu, ir akcentēt **radošo potenciālu** nevis reālo radošo produktu. Tas arī nozīmē, ka būtiskāks nekā radošais produkts ir process, kurā skolēni apgūst prasmes radošu ideju ģenerēšanā, novērtēšanā un īstenošanā. Pētījumi liecina, ka skolas gados radošās domāšanas spējas pakāpeniski pieaug, tādēļ īpaši pirmsskolas un sākumskolas vecumā bērnu radošums, tāpat kā citas spējas un prasmes, uzlūkojams kā potenciāls, ko atbilstošos apstākļos var atrisināt un īstenot. Raugoties uz radošumu attiecībā pret bērna iepriekšējiem radošajiem sasniegumiem, tiek īstenota individuālās kreativitātes

10 Taylor, A. *Various approaches to and definitions of creativity*, 1988

11 Urban, K. *Assessing Creativity: A Componential Model*, 1995

12 Torrance, P. *Creativity in the classroom*, 1983

pieeja, kas balstīta nevis uz normām, bet uz individuālo radošo procesu¹³. Radošums ir arī pašizpaušmes un pašaktualizācijas veids, un to var veicināt, uzsverot skolēnu individualitāti un dodot izpaušmes brīvību.

Radošuma attīstības dinamika. Bērna attīstības gaitā radošās spējas pieaug līdz ar intelektuālo, fizisko un personības attīstību. Sākumskolas vecumā saglabājas rotaļas nozīme kā radošās darbības būtiska izpaušme. Tomēr, kā liecina novērojumi, bērnu kreativitāte, kas iepriekš izpaudās kā prieks eksperimentēt un risināt problēmas neparastos veidos pirmsskolas vecumā, skolas laikā mazinās, un tā vietā stājas tendence darboties vienā, vispārpieņemtā un no ārpuses iemācītā veidā. Radošās spējas sāk mazināties, uzsākot skolas gaitas, bet atsāk noturīgu pieaugumu 10-11 gadu vecumā¹⁴. Kā iemesls tam visbiežāk tiek minēta sociālās vides un bērnam nozīmīgu personu ietekme – bērna kreatīvā potenciāla nomākšana ar aizliegumiem darboties vai atbalsta trūkumu bērna radošajai un spēles darbībai, kā arī novērtēšanas, paškritikas spēju un konformisma attīstīšanās¹⁵. E. Torens uzskata, ka radošuma kritums, uzsākot skolas gaitas, ir nevis bioloģisku faktoru nosacīts, bet gan sociālās vides ietekmes rezultāts¹⁶. Jaunākajos pētījumos radošuma kritums līdz 10 gadu vecumam tomēr tiek skaidrots arī ar smadzeņu nobriešanas procesiem – šajā vecumā bērni kļūst sensitīvāki pret radīto produktu konvencionālo un praktisko pielietojamību¹⁷. Lai nodrošinātu bērnu radošo spēju optimālu attīstību visās vecumgrupās, nepieciešams līdzsvarot loģiskās domāšanas un iztēles procesus, pēc iespējas iekļaujot iztēli veicinošus uzdevumus mācību procesā.

13 Runco, A. *Education for Creative Potential*, 2003

14 Cropley, A. *Creativity in Learning and Education*, 2005

15 Дружинин, В. Н. *Психология общих способностей*, 2007

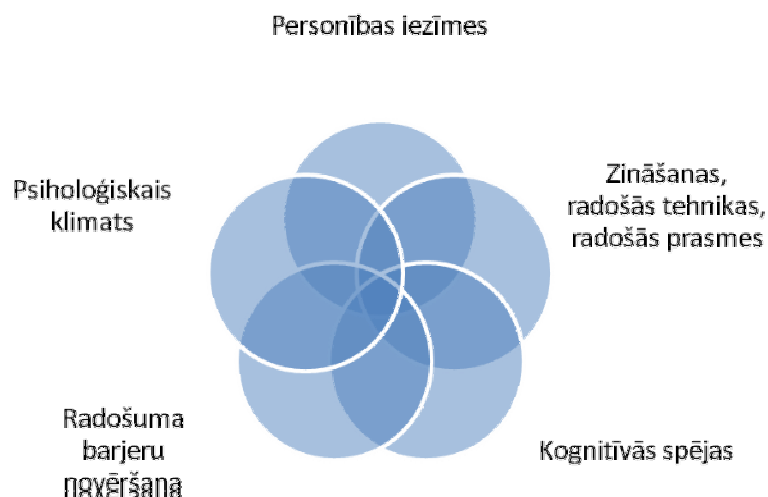
16 Torrance, P. *Creativity in the classroom*, 1983

17 Runco, M.A. *Creativity. Theories and Themes: Research, Development, and Practice*, 2007

1.2. Radošuma komponenti

Kreativitātes psiholoģijā izstrādāti vairāki radošuma modeļi. To analīze var nozīmīgi palīdzēt izvērtēt skolēnu radošuma veicināšanas iespējas un instrumentus. A. Alenkara uzskata, ka radošums izpaužas piecu komponentu- personības iezīmju, zināšanu un radošo prasmju, kognitīvo spēju, psiholoģiskā klimata un radošuma barjeru – mijiedarbībā (skat. 1.attēlu).

1.attēls. *Kreativitātes komponentu modelis* (pēc E. Alencar)¹⁸.



1.Tabula. *Radošuma piecu komponentu raksturojums (pēc E. Alenkaras modeļa)*

Radošuma komponents	Raksturojums
Personības iezīmes	Tolerance pret neskaidrību, nenoteiktību Atvērtība pieredzei Neatkarība spriedumos Zinātkāre Pārliecība par savām spējām, pozitīvs paštēls Riska uzņemšanās Neatlaidība Iekšējā motivācija, interese Iniciatīva Spontānitāte

¹⁸ Alencar, E. M. L. S. *Personality traits of Brazilian creative scientists*, 1997

Zināšanas, prasmes	Prasmes noteiktā darbības nozarē, jomā Radošuma prasmes Radošo tehniku pārzināšana
Kognitīvās spējas	Diverģentā domāšana Iztēle Transformācijas spējas Sensitivitāte pret problēmām Alternatīvu risinājumu izmēģināšana Novērtēšanas spējas Bagāta un dažāda pieredze dažādos apstākļos Vispārējo zināšanu krājums Specializētās zināšanas Analīzes un sintēzes spējas Prasmes saredzēt sakarības, līdzības, loģiskās likumsakarības Prasmes veidot attālinātas asociācijas, sasaistīt šķietami nesaistītus elementus Spēja atpazīt un definēt problēmas Spēja plānot savu mācīšanos un novērtēt progresu
Radošuma barjeru mazināšana	Radošuma emocionālo, sociālo un kultūras barjeru mazināšanas paņēmieni un stratēģijas
Psiholoģiskais klimats (skolas un klases vide)	Lietotās metodes Vērtības, kas atbalsta radošu izpausmi (jaunu ideju iniciatīvas, pedagogu uzaicinājums skolēniem darboties radoši, oriģinālu ideju atbalstīšana, ticība skolēnu radošajam potenciālam) Mācīšanas stils

Izglītības sistēmas kontekstā pedagogi vislielākajā mērā ir tie, kas var atpazīt radošo potenciālu un sekmēt tā atraisīšanu. Jo vairāk kreativitātes dimensiju iekļaujas jēdziena izpratnē, jo precīzāk iespējams atpazīt skolēnu radošu uzvedību, lai bērna izpausmes un īpašības, kas saistītas ar radošumu, netiktu ignorētas vai pat sodītas¹⁹. Virknē pētījumu tiek norādīts uz skolotāju nepietiekamām zināšanām un izpratni par radošumu un radošu skolēnu raksturojumiem - radošumu nereti mēdz uzskatīt par personības iezīmi vai vispārīgi dēvēt personību par oriģinālu, savukārt citviet – saistīt radošumu ar mācību sasniegumiem. Dažādās valstīs un laika periodos veiktie pētījumi liecina, ka apmēram 90 – 95% pedagogu atzīst nepieciešamību veicināt radošumu mācību procesā, kā arī tā iespējamību^{20,21}. Tomēr mācību procesā radošu skolēnu darbības un personības iezīmes var radīt pedagogu apzinātu vai neapzinātu pretestību vai pat nepatiku. Igaunijā veiktajā pētījumā par skolotāju priekšstatiem par kreativitātes konceptu secināts, ka tās skaidrojums nereti ir vienpusīgs, kā arī, ka skolotāji visbiežāk saista kreativitāti ar jaunu ideju un produktu radīšanu, savukārt reti min ar kreativitāti saistītos personības aspektus²². Savukārt pētījumā Velsā tikai puse

19 Runco, A. *Education for Creative Potential*, 2003

20 Fryer, M., Collings, J. A. *Teachers' views about creativity*, 1991

21 Creativity in Schools in Europe: A Survey of Teachers, 2009

22 Luik, P., Kukelmek, H. *Estonian Teachers Understandings of Creativity and Teaching Strategies*

skolotāju minēja diverģenci jeb sazaroto domāšanu, lai arī tā ir fundamentāls aspekts kreativitātes definīciju lielākajā daļā²³. Diverģentā domāšana ir īpaši nozīmīga bērnu radošuma novērtēšanā, jo šajā vecumā vēl nevar runāt par nozīmīgiem radošiem sasniegumiem produktivitātes un sociālā novērtējuma ziņā, savukārt aktuālas ir bērna spējas ģenerēt idejas neatkarīgi no tā, vai tās realizējas reālos radošos sasniegumos²⁴. Lielbritānijas psihologi konstatējuši, ka skolotāji, raksturojot radošus bērnus, snieguši atbildes, kas saskanīgas ar atbildēm, ar kurām viņi raksturojuši traucējošu skolēnu iezīmes. Tie skolotāji, kuri mācību procesā salīdzinoši mazāk sekmē radošumu, pretēji radošiem skolotājiem, nelabprātāk akceptē skolēnu autonomiju. Taču radošums drīzāk rodas apstākļos, kur skolotājs iedrošina un apstiprina skolēnu individualitāti²⁵. Radošiem bērniem piemīt personības iezīmes, kuras daļa skolotāju uzskata par nevēlamām vai mācību darbu traucējošām, piemēram, impulsivitāte, nonkonformisms, neorganizētība, piedzīvojumu meklēšana, iztēles bagātība, t.s., sapņošana vaļējām acīm. Skolotāji labprātāk sadarbojas un atbalsta tos skolēnus, kuriem raksturīgs konformisms, autoritātes nešaubīga akceptēšana²⁶. Stereotipizācija kreativitātes atpazīšanā var izpausties kā skolotāju tendence radošus skolēnus uzskatīt par haotiskiem un nepieņemīgiem vai arī identificēt radošumu ar augstām intelekta spējām un labām mācīšanās prasmēm, tātad – ar „ideāla skolēna” prototipu. Viens no tā iemesliem varētu būt skolotāju zināšanu trūkums par to, ka šķietami nevēlama uzvedība var būt saistīta ar radošumu. Otrkārt, skolotāji ideāla skolēna īpašības piedēvē radošam skolēnam. Treškārt, tādi radošu skolēnu raksturojumi kā netipisku, nestandarta asociāciju veidošana, neparastas atbildes uz jautājumiem un jaunas pieejas problēmu risināšanā var radīt grūtības pedagogiem, kas nejūtas komfortabli nestandarta un neparedzamās situācijās²⁷.

Gadījumā, ja radošums tiek asociēts ar iezīmēm, kas skolotāja priekšstatos ir nevēlamas, ir mazāka iespējamība, ka radošie bērni, kas nereti var apgrūtināt mācību procesu, tiks atpazīti kā tiešām radoši. Tādēļ skolotāju prasme un jūtīgums radošu bērnu slēptā potenciāla atpazīšanā un atraisīšanā ir ļoti nozīmīgs.

Radošuma kultūrvide izglītībā. Pētnieki norāda, ka virknē valstu pastāv pretrunas izglītības politikas nostādnēs. No vienas puses, tiek uzsvērts un prasīts radošums, bet reizē skolotāji izjūt spiedienu sasniegt standartus, tiek kontrolēts mācību saturs, novērtēšana u.t.t. Vērojama augsta institucionalizācijas pakāpe. Augsto normatīvo prasību rezultātā skolotāji ir pārslogoti, un kontrole pār viņu darbu un tā rezultātu neatbilst radošas vides raksturojumiem²⁸.

23 Fryer, M., Collings, J. A. *Teachers' views about creativity*, 1991

24 Runco, A. *Everyone Has Creative Potential*, 2004

25 Westby, E.L., Dawson, V.L. *Creativity: Asset or burden in the classroom*, 1995

26 Cropley, A. *Creativity in Learning and Education*, 2005

27 Westby, E.L., Dawson, V.L. *Creativity: Asset or burden in the classroom*, 1995

28 Ferrari, A., Cachia, R., Punie, Y. *Innovation and Creativity in Education and Training in the EU Member State*, 2009

1.3. Radošuma sekmēšanas iespējas un stratēģijas

P. Torens veicis apkopojumu par pētījumiem, kuros mērķtiecīgi veicināts radošums, un sniedzis apstiprinājumu tam, ka radošumu var veicināt un pat mācīt. Liela daļa radošuma sekmēšanas stratēģiju un programmu vērsta uz radošu problēmu risināšanas prasmju un diverģentās domāšanas attīstību. Novērots, ka radošu skolēnu uzvedību ietekmē arī pašnovērtējuma un komandas darba prasmju attīstīšana²⁹.

E. Melou norāda, ka skolēnu radošumu mācību procesā var sekmēt trijos aspektos: ar radošu vidi, radošām programmām un radošiem pedagogiem un mācīšanas veidiem³⁰. Radoša vide ir tā, kas iedrošina bērnu un skolēnu rotaļas, kas norādītas kā atslēgas elements pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērnu radošumam. Iztēles rotaļas, īpaši lomu spēles un brīva aktivitāšu izvēle ir nozīmīgi elementi. Rotaļa un radošums saistīti ar iztēli, problēmu risināšanu, diverģento domāšanu, spēju apzināties emocijas un izdarīt izvēles.

Radošuma sekmēšanas iespējas stratēģijas var raksturot no dažādiem aspektiem - pedagogu sagatavotības un darbības stila, mācību satura, novērtēšanas, radoša procesa un radošuma barjeru mazināšanas aspektiem³¹.

Pedagogi

Pedagogi ir radoša klimata nozīmīgākie veicinātāji. Kreativitātes pētnieks R. Sternbergs norādīja, ka „*Visiedarbīgākais veids, kā sekmēt skolēnu radošumu, ir pašam būt par lomu modeli. Skolēni attīsta savu radošumu nevis tad, kad viņiem to liek, bet tad, kad viņiem to parāda*”³². Pedagogu nozīmi radošuma izglītībā varētu raksturot šādi:

- 1) prasme nodrošināt līdzsvaru starp struktūras došanu un izpausmes brīvības nodrošināšanu;
- 2) radoša rezultāta sekmēšana vai bremzēšana.

A. Kroplijs uzsvēris šādus skolotāju uzvedības aspektus, ar kuriem var ietekmēt skolēnu radošumu klasē:

- 1) skolotājs kā lomu modelis. Skolotāja uzvedība, problēmrisināšanas prasmes un atvērtība jaunai pieredzei ir tie aspekti, kas kalpo par paraugu skolēnu uzvedības modelim dažādās situācijās, piemēram, problēmu risināšanā jaunos veidos, atvērtībā atšķirīgajam un nekonvencionālajam u.c.;
- 2) klases atmosfēra, ko ietekmē un veido skolotājs. Radošumu visvairāk sekmē atmosfēra, kurā ir konstruktīva atvērtība un atsaucība neparastām idejām. Radošas vides veidošana visciešāk saistīta ar demokrātisko un uz skolēnu centrēto mācīšanas

29 Torrance, E.P. *The Nature of Creativity as Manifest in Its Testing*, 1988

30 Mellou, E. *Can Creativity be nurtured in young children*, 1996.

31 Ferrari, A., Cachia, R., Punie, Y. *Innovation and Creativity in Education and Training in the EU Member State*, 2009

32 Sternberg, R. , Williams, W. *How to Develop Students Creativity*, 1996

stilu, kur tiek dota iespēja izteikties un izpausties visiem skolēniem, kā arī dodot skolēniem justies atbildīgiem par savu mācīšanos³³;

- 3) skolotāju pūles sekmēt un dot pozitīvu novērtējumu (atalgojumu) par skolēnu radošumu ar doto uzdevumu un norādījumu palīdzību³⁴.

Šie trīs aspekti atspoguļo skolotājam būtiskos:

- 1) personības raksturojumus - atvērtību pret jauno un atšķirīgo, uzdrošināšanos, gatavību riskēt, toleranci pret neskaidrību;

- 2) radošuma intelektuālos aspektus: radošo domāšanu, alternatīvu iespēju apsvēršanu;

- 3) zināšanu un prasmju komponentu – radošu mācību metožu pārzināšanu un pielietošanu, norādījumu došanu radošu atbilžu sekmēšanai.

Daži pētnieki norāda, ka ir salīdzinoši maz pētījumu par skolotāju priekšstatiem par radošuma attīstību stimulējošiem vai tieši otrādi – bloķējošiem – apstākļiem klases vidē³⁵. Nepieciešams plašāks pētījums par tiem Latvijas izglītības darbinieku vidū.

Mācību saturs radošai izglītībai

Radošas izglītības mācību saturu raksturo:

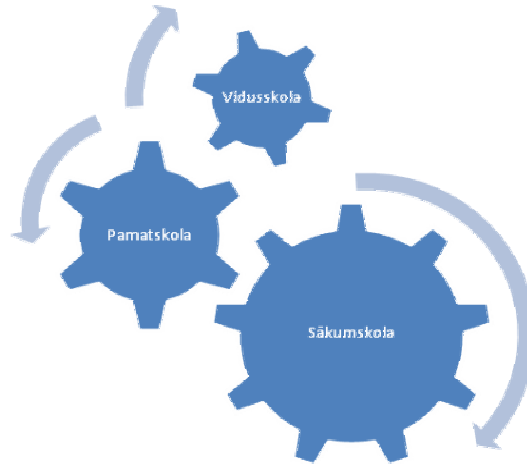
- 1) līdzsvars starp dažādām jomām – radošums ietverts visos mācību priekšmetos; iespēja atvēlēt laiku integrētajiem mācību priekšmetiem, jo tas sekmē plašāku redzes lauku un sekmē radošumu un mācīšanās prasmes; katras zināšanu jomas nozīmīguma atzīšana (mācību saturā tiek vairāk uzsvērti noteikti intelekta veidi, lai gan skolēni var būt ar atšķirīgu potenciālu katrā no tiem);

- 2) līdzsvars mācību satura ietvaros – paredzot ar radošumu visciešāk saistīto mācību priekšmetu (vizuālās mākslas u.c.) līdzsvaru visās vecumgrupās, kā arī nonākot pie vienojoša radošuma jēdziena formulējuma, kas attiecināms sākot no pirmsskolas līdz pat vidusskolai. Šobrīd virknē valstu vērojams, ka lielāks uzsvars uz radošumu ir sākumskolas skolēniem, nevis pusaudžiem;

33 Ferrari, A., Cachia, R., Punie, Y. *Innovation and Creativity in Education and Training in the EU Member State*, 2009

34 Cropley, A. *More ways than one: Fostering creativity*, 1994

35 Fleith, D.de S. *Teacher and Student Perceptions of Creativity in the Classroom Environment*, 2000



2.attēls. Radošuma iekļaušanas mācību saturā aktuālais stāvoklis (īpatsvars)

3) līdzsvars starp norādījumiem un brīvību. Pētnieki izsaka viedokli, ka stingri reglamentēts mācību saturs mazina radošumu – neatliek laika radošai tēmu iztirzāšanai. Turklāt pārsātināts saturs noved pie tā, ka 70% kontaktlaika runā skolotājs;

4) Skolēnu interešu un mācību satura saskaņošana – skolēnu interešu ievērošana, veidojot mācību saturu, iespēja piemērot (personalizēt) mācību saturu katra skolēna funkcionēšanas līmenim un dodot laiku skolēniem mācīties viņus interesējošas tēmas. Tas pamatojams ar to, ka radošumā nozīmīgāka loma ir iekšējai, nevis ārējai motivācijai, un tā nozīmīgāk rosina radošumu.

Līdzās šiem aspektiem, kas attiecināmi uz mācību saturu, minama saskaņota radošuma definīcija visiem izglītības līmeņiem no pirmsskolas līdz vidusskolai un izstrādātas radošuma izpausmju iespējas izglītībā visiem bērniem. Vienlaikus nepieciešama lielāka pedagogu brīvības pieļaušana attiecībā uz mācību metodēm un telpas un laika došana inovācijām un eksperimentiem, kā arī laiks skolotājiem mācīt un skolēniem mācīties to, kas ir saskanīgs ar viņu interesēm.

Rezultātu novērtēšana un radošums

Radošu mācīšanos var kavēt veids, kādā tiek veikta formālā novērtēšana, īpaši testu veidā. Nav pētījumu, kas apliecinātu, ka testēšana palīdz paaugstināt standartus. Radošai izglītībai nepieciešamas izmaiņas vērtēšanas pieejā. Var apsvērt iespēju, ka skolotāji skolēnu darbu vērtēšanā ņemtu vērā arī idejas oriģinalitāti un radošuma novērtēšanai piedāvātu skolēniem neparastus, netipiskus uzdevumus. Daži pētnieki pat iesaka adaptēt novitātes un atbildes vērtības konceptus katrā vecumgrupā. Vienlaikus tas neparedz standartu atlikšanu.

Izglītības kultūra radošumam

Pētnieki norāda, ka radošums skolās ne vienmēr tiek novērtēts. Pēc R. Begetto domām, diskusija klasē ir ļoti piemērota forma radošās domāšanas prasmju attīstīšanai³⁶. Līdzīgu pieņēmumu izvirzījis E. De Bono, kurš izstrādājis dažādas metodes klases mijiedarbības procesu sekmēšanai un virzīšanai. Formālā izglītība likumsakarīgi ir radījusi vidi, kurā tiek pieņemts tas, kas ir atbilstošs, t.i., tiek ņemta vērā atbildes vērtība, bet ne tas, kas ir oriģināls. Liela daļa skolotāju galvenokārt dod priekšroku standarta nevis unikālajām atbildēm, un uzsver atbilžu atbilstīgumu, derīgumu. Tas saistīts arī ar ideālā skolēna prototipu skolotāju skatījumā. Iespējams, skolēnu radošums daļai skolotāju var izraisīt nedrošību par viņu autoritātes mazināšanos, tādēļ uzsvars tiek likts uz mācītā reproducēšanu un atbilstību standartiem.

Radošs mācību process

Skolēnu radošuma veicināšanu mācību procesā var aprakstīt kā divu pakāpju procesu. Pirmkārt, nozīmīga ir skolēna iekšējā motivācija apgūt doto informāciju – bērni sekmīgāk un efektīvāk apstrādā informāciju jaunos veidos un to pārstrukturē tad, ja viņiem par to ir interese. No tā izriet, ka pedagogiem ieteicams organizēt mācību darbu par idiosinkrētiskām tēmām jeb atrast interesantus aspektus katrā uzdevumā, kas tiek piedāvāts bērniem konkrētajā mācību priekšmetā. Otrkārt, bērni spēj pārstrukturēt tikai to informāciju, kas sarežģītības ziņā nedaudz pārsniedz viņu patreizējo funkcionēšanas līmeni. Tas nozīmē, ka apgūstamajai informācijai jābūt ne pārāk vienkāršai un ne pārāk sarežģītai. Tas izvirza nākamo izaicinājumu pedagogiem – saskaņot mācību saturu ar indivīda patreizējo funkcionēšanas līmeni³⁷.

E. Hoffa un E. Lemarka izstrādājušas stratēģiju radoša procesa sekmēšanai, ietverot tajā 8 aspektus:

1) Elastība struktūrā, metodēs un attieksmē – skolēnu pamudināšana pārnest zināšanas vienā nozarē uz darbību citā nozarē, izmantot varbūtības domāšanu un jautājumus „Kā būtu, ja...?”, pielietot teorētiskās zināšanas reālās dzīves gadījumiem, pieļaut vairāk kā vienu atbildi uz jautājumiem (pretstatā pareizās un nepareizās atbildes obligātai nepieciešamībai), nodrošināšana ar dažāda veida materiāliem. Citu skatpunktu iztēlošanās un vairāku hipotēžu ģenerēšana ir diverģentās domāšanas nozīmīgi komponenti, kas jāveicina mācību procesā.

2) Iedrošinājums būt radošiem – parādot atzinību par oriģinālu, neparastu un pilnīgi jaunu risinājumu atrašanu. To var darīt, uzdevumu instrukcijās sniedzot ieteikumu neaizņemties citu idejas, bet radīt oriģinālas savējās. Lai to īstenotu, nepieciešams dot laiku un telpu radošā procesa norisei, jo radošs process ietver plānošanu, eksperimentēšanu, kļūdu pieļaušanu, atkārtotu plānošanu, atkārtotu eksperimentēšanu, līdz tiks iegūts rezultāts. Skolēnu radošumu nozīmīgi var rosināt pozitīva pastiprinājuma sniegšana par radošām idejām.

36 Beghetto, R. A. *Ideational code-switching: Walking the talk about supporting student creativity in the classroom*, 2007

37 Runco, A. *Education for Creative Potential*, 2003

3) Orientēšanās uz prasmju apgūšanu. Klases atmosfērā uzsvars jāliek uz mācīšanos nevis kļūdu nepieļaušanu - tas mazina skolēnu bailes no izaicinājumiem, turklāt skolotājam vēlams sniegt skolēnam atbalstu gadījumos, kad viņš izjūt neapmierinātību ar sasniegto rezultātu. Ļoti būtiski ir paust toleranci pret kļūdīšanos un attieksmi, kurā kļūdīšanās ir dabiska mācību procesa sastāvdaļa. Svarīgs radošuma faktors ir domāšanas prasmes jeb domāšana par domāšanu, spēja fokusēties uz plašu skatījumu un ideju kopumā drīzāk nekā uz specifiskiem faktiem.

4) Klases sadarbības veicināšana paredz skolēnu darbu grupās, kopīgi veicot lielākus vai mazākus projektus vai sniedzot atgriezenisko saikni par individuālajiem uzdevumiem, vēl pirms to darījis skolotājs. Grupu darbā individuālā sacensība kļūst mazāk nozīmīga, un tas mazina konfliktu un spriedzes aspektus, kas ir nevēlami radošam klimatam.

5) Atvērtība – vides radīšana, kurā skolēni var justies droši un uzticēties. Tam nepieciešams palielināt rotaļīgumu un humoru, bet vienlaikus cieņu pret citu skolēnu radītajām idejām un personību. Atvērtība jaunajam ietver sevī arī skolotāju iedrošinājums uz saprātīgu risku, mudinot skolēnus eksperimentēt un apsvērt neparastus, vēl nepārbaudītus risinājumus.

6) Neatkarīgs mācīšanās stils – skolotājs izvairās no pārāk ātriem spriedumiem un dod skolēniem iespēju praktizēt pašnovērtējumu, kā arī izvairās dot novērtējumus tur, kur tie nav nepieciešami.

7) Līdzdalība – skolēnu iesaistīšana lēmumu pieņemšanas procesā attiecībā uz klases un mācību stundas aktivitātēm un metožu izvēli. Sastopoties ar to, ka viņu viedoklis tiek ņemts vērā, pastāv lielāka iespējamība, ka skolēni izteiks savas idejas.

8) Zināšanu bāze – radošums nerodas tukšā vietā, to nodrošina uzkrātās zināšanas un prasmes noteiktā darbības nozarē vai vispārīgas zināšanas par problēmu risināšanas veidiem. Zināšanas veido materiālu, ar ko operēt, ģenerējot jaunas idejas, tās izvērtējot un plānojot veidus, kā tās īstenot³⁸.

Radošuma barjeru mazināšana

Radošuma barjeru ietekmes mazināšana ir vienlīdz svarīga ar radošuma sekmēšanas stratēģijām. T. Emebaila norāda, ka radošumu var kavēt un pat iznīcināt šādi vides aspekti:

- Stingra, strikta vērtēšana;
- Konkurences veicināšana skolēnu starpā;
- Ierobežotas izvēles iespējas;
- Konformisma spiediens;
- Biežas neveiksmes;
- Vienveidīga mācīšanās³⁹.

38 Hoff, E., Lemark, E. *An Observation of Critical Creative Moments in Swedish Schools*, 2011

39 Amabile, T. *Growing up creative*, 1989

2. Analizēto ārvalstu radošuma izglītības mehānismu un darbības vides raksturojums

2.1. Skolēnu radošuma sekmēšana izglītības sistēmas normatīvo aktu kontekstā

2.1.1. Skolēnu radošums kā viens no izglītības mērķiem, ietvertiem izglītību regulējošos normatīvajos aktos

Igaunija

2002.gadā apstiprinātais Valsts mācību saturs pamatskolām un vidusskolām⁴⁰ nosaka visu izglītības programmu mērķus. Par tiem tiek uzskatītas skolēnu apgūstamās personīgās īpašības. Divi no noteiktajiem mērķiem ir saistāmi ar kultūru un pastarpināti – ar radošumu:

- veidot personību, kas pazīst un ciena savu nacionālo kultūru, kurai ir savs, objektīvs un cieņas pilns skatījums un zināšanas par dažādu pasaules tautu kultūru;
- veidot personību, kas ir jūtīga pret estētiskām vērtībām, attīsta savu skaistuma izjūtu.

Savukārt 2010.gadā apstiprinātajā jaunajā Valsts mācību saturā⁴¹ ietvertas vispārējas un tiešākas norādes uz skolēnu radošuma attīstību kā vienu no izglītības mērķiem. Saskaņā ar to skolai ir jāpalīdz izaudzinaīt jauniešus par *radošām, harmoniskām personām*, kas var veiksmīgi darboties dažādās dzīves jomās, piemēram, ģimenē, darbā vai sabiedriskajā dzīvē. Valsts mācību saturs balstīts uz principu, ka cilvēka garīgā, fiziskā, morālā, sociālā un emocionālā attīstība ir vienlīdz svarīga. Skola rada iespējas maksimāli uzlabot katra studenta spējas, *radošu pašrealizāciju*, zinātniska skatījuma attīstību, kā arī sasniegt emocionālu, sociālu un morālu briedumu.

Līdzīgi valsts mācību saturā pamatskolām (apstiprināts 2011.gadā)⁴² precizēti mācību un izglītības mērķi pamatzglītībai, nosakot pamatvērtības un kompetences. Viens no galvenajiem pamatskolas mērķiem ir atbalstīt jauniešu izveidošanos par *radošām, daudzveidīgām personībām*, kuras spēj pilnvērtīgi sevi realizēt dažādās lomās: ģimenē, darbā un sabiedriskajā dzīvē. Pamatskolas mērķis ir arī *radīt skolēnu vecumam atbilstošu, drošu mācību vidi*, kas pozitīvā gaisotnē palīdz to izaugsmei un atbalsta intelektuālas *zinātkāres un mācīšanās prasmi attīstību*, pašrefleksijas un kritiskās domāšanas spējas, attīsta viņu zināšanas un īpašības saistībā ar gribu, *radošu pašizpausmi* un sociālo un kultūras identitāti.

40 Tuulmets A. Arts and Cultural Education at School in Europe: Estonia 2007/08, p. 1.

Põhikooli ja Gümnaasiumi Riiklik Õppekava 25.01.2002

41 Euridyce. Organisation of the education system in Estonia 2009/2010, p. 74.

National curriculum for basic schools; Government of the Republic of Estonia regulation 28.01.2010

42 National curriculum for basic schools; Government of the Republic of Estonia Regulation No 1 06.01.2011

Valsts mācību saturs definē personas attīstībai būtiskas septiņas vispārējās prasmes:

- vērtību izpratne,
- sociālās prasmes,
- pašorganizācijas prasme,
- mācīties prasme,
- komunikācijas prasme,
- matemātikas prasmes un
- uzņēmējdarbības prasmes.

Saskaņā ar Valsts mācību saturu radošums tiek uzskatīts par būtisku uzņēmējdarbības prasmju elementu, kas uzsver spēju radīt idejas un tās īstenot, izmantojot iegūtās zināšanas un prasmes dažādās dzīves situācijās; saskatīt problēmas un iespējas, kas tajās slēpjas; noteikt mērķus un tos īstenot; organizēt kopīgas darbības, izrādīt iniciatīvu un uzņemties atbildību par rezultātiem; elastīgi reaģēt uz izmaiņām un uzņemties saprātīgu risku. Šīs prasmes nozīmīgā mērā ir saskanīgas ar radošuma jēdzienā ietvertajiem komponentiem (īpaši attiecībā uz personības iezīmēm un radoša procesa raksturojumiem).

Būtiski, ka Igaunijā Valsts mācību saturā radošums tiek akcentēts galvenokārt kā līdzeklis, ko piemēro, apgūstot starppriekšmetu tematus, tādējādi sasaucoties ar radošuma pētnieku rekomendācijām par veidiem, kā integrēt radošumu izglītībā. Radošs darbs var izrietēt no attiecīgā starppriekšmetu temata vai apvienot dažādus mācību priekšmetus - skolēni var veikt izvēlēto radošo darbu individuāli vai kā grupas projektu. Starp mācību saturā noteiktajiem starppriekšmetu tematiem radošums visbiežāk tiek attiecināts uz tādiem tematiem kā Pilsoniskā iniciatīva un uzņēmējdarbība, kā arī Kultūras identitāte.

Saskaņā ar Eiropas Radošuma un inovāciju gada ietvaros Eiropas Komisijas veiktās skolotāju aptaujas par radošumu skolās rezultātiem, mazāk nekā 50% Igaunijas skolotāju uzskatīja, ka radošumam ir nozīmīga loma valsts mācību saturā⁴³. Radošuma, talantu, iniciatīvas, prasmju un spēju attīstība vairāk tiek uzskatīta par neformālās izglītības uzdevumu, kas lielākoties tiek sniegta kursu un apmācību formā. Tas liecina, ka, neskatoties uz radošumu kā vienu no izglītības mērķiem, skolotāji nesaskata tā integrāciju mācību saturā par pietiekamu.

Lietuva

Lietuvas Republikas Izglītības likumā⁴⁴ noteikti galvenie izglītības mērķi, un starp tiem viens tieši vai pastarpināti ir saistīts ar radošumu, lai arī nav pietiekami izvērstā radošuma jēdziena skaidrojuma:

- *Identificēt jaunā cilvēka radošās spējas* un, balstoties uz tām, palīdzēt viņam iegūt profesionālo kvalifikāciju un apgūt prasmes, kas atbilst mūsdienu kultūrai un

⁴³ Creativity in Schools in Europe: A Survey of Teachers, 2009

⁴⁴ Lietuvas Republikas Likums par izglītību 1991.gada 25.jūnijs Nr. I-1489 (Ar 2006.gada 13.jūnija grozījumiem – Nr X-689), Oficiālais tulkojums. Pieejams: http://planipolis.iep.unesco.org/upload/Lithuania/Lithuania_Amendment_Law_on_Education_2006-2003.pdf. Skatīts 23.05.2012

tehnoloģijām; palīdzēt viņam iekļauties un sekmīgi konkurēt mainīgajā darba tirgū; nodot viņam mūsdienu tehnoloģiju, ekonomikas un biznesa kultūras pamatus, kas nepieciešami, lai nodrošinātu valsts ekonomikas progresu, konkurētspēju un ilgtspējīgu attīstību; radīt apstākļus pastāvīgai izziņas vajadzību apmierināšanai, kā arī attīstīt sevi mūžizglītības procesā.

Atbilstoši Izglītības likumam ar radošuma attīstību tieši tiek saistīta mākslas izglītība un neformālā izglītība. Galvenais mākslas izglītības mērķis ir personas vispārēja kultūras, mākslinieciskuma un radošuma attīstība, kā arī viņa komunikācijas prasmju uzlabošana. Būtiski ir arī, ka mākslas izglītība palīdz izcelt indivīda spējas un talantus konkrētās mākslas jomās un turpmāk tos attīstīt.

Izglītības likumā noteiktais neformālās izglītības mērķis ir apmierināt skolēnu *izziņas*, attīstības un *pašizteiksmes vajadzības*, lai palīdzētu viņiem kļūt par aktīviem sabiedrības locekļiem. Neformālās bērnu izglītības programmas tiek īstenotas ar mūzikas, mākslas, sporta un citu skolu, ārštata skolotāju un citu izglītības pakalpojumu sniedzēju starpniecību (t.sk. bērnu attīstošu izglītības centru, bērnu ārpuskolas apmācību centru, radošās mākslas, interešu klubu, etnisko minoritāšu sestdienas un svētdienas skolu u.c.). Likuma izpratnē arī reliģijas mācība ir mācību procesa elements, kas veicina skolēnu pašizpausmi.

Valsts mācību saturā definētais pamatzglītības mērķis ir attīstīt veselīgu, aktīvu un *radošu bērnu*, kurš ir apguvis lasīt un rakstītprasmi, sociālās, informācijas un izziņas prasmes, kā arī cilvēku pamatvērtības. Savukārt, viens no galvenajiem vispārējās izglītības mērķiem ir atklāt un *attīstīt skolēnu radošo potenciālu, attīstīt viņu māksliniecisko un estētisko kompetenci* un sekmēt viņu iesaistīšanos savas kopienas kultūras dzīvē. Jāatzīmē, ka ne radoša bērna, ne radoša potenciāla jēdziena izpratne nav definēta tik izsmeļoši, lai izdarītu secinājumu par radošuma jomām, uz kurām likts uzsvars.

Ar jaunā pamatzglītības mācību satura apstiprināšanu no 2009.gada 1.septembra⁴⁵ ir sākusies izglītības satura atjaunošana Lietuvā. Satura atjaunošanas mērķis ir *atkāpties no iegaumēšanas un zināšanu atkārtošanas* un koncentrēties uz prasmēm un vērtībām balstītu vispārējo iemaņu attīstību. Mācību saturs uzskaita tādas iemaņas kā komunikācija, sadriskums, izziņa, radošums, veselīgs dzīvesveids un prasme mācīties, kā arī uzsver nepieciešamību pāriet no zināšanu apguves uz prasmju un vērtību attīstīšanu.

Saskaņā ar vidējās izglītības standartu, beidzot vidusskolu, tiek sagaidīts, ka vidusskolas absolvents ir apguvis noteiktas prasmes, tostarp, iniciatīvu un radošumu, ar to saprotot patstāvīgi domājošu personu, kam raksturīgi radoši meklējumi, netradicionāls domāšanas veids, spēja pieņemt un īstenot idejas.

45 Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programas (Vispārējais pamatzglītības saturs) Vilnius, 2008, <http://www.upc.smm.lt> Skatīts 23.05.2012

Ungārija

2003.gadā apstiprinātā Valsts mācību satura⁴⁶ ievadā ir uzskaitītas ar radošumu saistītas pamatkompetences, bet tās atvedināmas arī uz kultūru. To skaitā ietilpst, piemēram, estētiski-mākslinieciskā izpratne un izpausme, kas, saskaņā ar tekstu, “ietver estētiskās pieredzes un ideju, iespaidu un izjūtu *radošas izteiksmes* nozīmīguma atziņu gan tradicionālās, gan netradicionālās mākslas formās un medijos (ietverot literatūru, mūziku, deju, teātri, mākslu, vizuālo kultūru vispār, priekšmetu kultūru un cilvēku radīto vidi, fotogrāfijas un kustīgu attēlu). Estētiski-mākslinieciskā izpratne un izpausme nozīmē pārzināt nacionālo, Eiropas un pasaules kultūru, (...) kā arī tādas spējas kā *pašizpaušmi un dažāda veida mākslinieciskās izteiksmes formu* izpratni. (...) Tas var novest pie augstāka līmeņa *motivācijas, jutīguma, atklātības un radošuma*”. Saskaņā ar Valsts mācību saturu kultūras areāla “māksla” pamatā ir nacionālā un vispārējā cilvēces kultūra, kā arī mūsu ikdienas dzīves, izplānotās un izveidotās vides un dabas estētiskie aspekti.

Valsts mācību saturs definē indivīda attīstībai būtiskas pamatprasmes, kuras jāapgūst mācību procesa laikā un kas ir nepieciešamas personiskai labklājībai un attīstībai, pilsoniskajai aktivitātei, sociālajai iekļaušanai un nodarbinātībai:

- komunikācijas prasme, tostarp saziņa svešvalodās,
- matemātikas prasmes,
- kompetence zinātnēs,
- digitālās (datorprasmes),
- efektīva mācīties prasme,
- sociālās un pilsoniskās prasmes,
- iniciatīvas spēju un uzņēmējdarbības prasmes,
- estētisko vērtību un mākslas izpratnes un izpaušmes prasmes.

Saskaņā ar Valsts mācību saturu radošums tiek uzskatīts par būtisku iniciatīvas spēju un uzņēmējdarbības prasmju elementu, lai palīdzētu indivīdam identificēt un izmantot piedāvātās iespējas gan darbā, gan ikdienā. Zināšanas, *radošums, inovācija un spēja uzņemties risku*, individuālu mērķu un plānu noteikšana un īstenošana ir īpašības, kas tiek saistītas ar šo prasmi. Tāpat radošums tiek saistīts ar *estētisko vērtību un mākslas izpratnes un izpaušmes prasmi*.

Valsts mācību saturā aprakstot konkrētu mācību priekšmetu mērķus un uzdevumus, radošums kā būtisks elements tiek minēts saistībā ar literatūru (radoša teksta izpratne, spēja radīt tekstu), matemātikā (radošas pieejas risināšanas procesam), mākslā (radošums kā atsevišķs vērtējuma kritērijs, ietverot gan radošās spējas, gan problēmu risināšanas prasmes).

Visciešāk radošums saistīts ar mākslas izglītību, kas ir neatņemama Valsts mācību satura daļa. Valsts mācību saturs ietver mākslas izglītību visos obligātās izglītības līmeņos (t.i. ISCED 1., 2., 3. un zināmā mērā arī 4.). Tajā tiek uzsvērts, ka mākslas priekšmetu loma

⁴⁶ 243/2003. (XII. 17.) Korm. Rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról (Valdības lēmums Nr. 243/2003 Par Valsts mācību saturu),
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0300243.kor. Skatīts 23.05.2012

izglītībā rada sinerģijas efektu, jo tie visi sniedz pieredzi un informāciju *par mākslu kā kompleksu radošuma, izziņas un komunikācijas formu* un nozīmīgu ieguldījumu dažādu iemaņu attīstībā un līdzsvarotas personības izveides procesā. Valsts mācību saturā nav noteikta starppriekšmetu saikne starp mākslu un citiem mācību priekšmetiem. Tomēr daudzās skolu mācību programmās un dažās mācību grāmatās izmantota saikne starp mācību priekšmetiem, piemēram, starp mākslu un vēsturi.

Zviedrija

Izglītību regulējošie normatīvie akti⁴⁷ Zviedrijā ietver Izglītības likumu, izglītības saturu, mācību programmas un to mērķi, kursu programmas un vērtēšanas kritērijus. Zviedrijas izglītības sistēma ir veidota pēc principa, ka valsts definē izglītības mērķus un pamatnostādnes, bet izvairās no detalizēta sīkāka regulējuma, dodot pašvaldībām un skolām tik daudz brīvības sava darba organizēšanai un pamatdokumentu interpretēšanai, cik iespējams.

Mērķus attiecībā uz kultūras un radošo dimensiju izglītībā nosaka Izglītības un zinātnes ministrija sadarbībā ar Kultūras ministriju, kas pieņem lēmumus par mācību programmas izveidi, kas saistīta ar kultūru un radošumu, kā arī mākslas izglītības programmas izveidi. Lēmumi par mākslas izglītības programmas īstenošanu tiek pieņemti skolu līmenī.

Zviedrijas Valsts mācību saturs nosaka mērķus, kādus skolēnam jāsasniedz katrā no mācību priekšmetiem, bet nepastāv vienots dokuments, kur būtu noteikti mācību mērķi un pamatsaturs skolās. Zviedrijā mācību saturs ir noteikts divos dažādos dokumentos:

- mācību saturā Lpo 94⁴⁸ (satur mērķus) un
- mācību programmās (nosaka katra mācību priekšmeta pamata saturu).

Skolotājiem ir jāizmanto abi dokumenti, plānojot un veicot savu darbu. Attiecībā uz mācību stundu formu un saturu skolotāji ir pilnīgu brīvi un mācību stundas var būt dažāda ilguma, atbilstoši skolas līmenī pieņemtajiem lēmumiem.

Valsts mācību saturs Lpo 94, ietver šādus ar kultūru un radošumu saistītus mērķus:

“Skolai ir jāsekmē katra skolēna pašattīstība un personības izaugsme. Jākoncentrējas ne tikai uz intelektuālajiem, bet arī praktiskajiem, jutekliskajiem un estētiskajiem aspektiem. Skolēniem ir jābūt iespējai *piedzīvot zināšanu izpausmi dažādos veidos*, kā arī izmēģināt un *attīstīt dažādus izteiksmes veidus, gūt pozitīvus pārdzīvojumus un emocijas*. Teātrim, kustībai, dejai, mūzikai un radošumam mākslā, rakstniecībai un dizainam ir jābūt daļai no skolā noritošajām aktivitātēm. Harmoniska attīstība un izglītība nodrošina iespējas atklāt,

47 Uzskaitīti Euridyce: Organisation of the education system in Sweden 2009/2010

48 Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94 (Valsts mācību saturs Lpo 94). http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl. Skatīts 24.05.2012

pētīt, iegūt dažādas zināšanu un pieredzes formas. *Radošās prasmes* ir daļa no tā, ko skolēniem vajadzētu apgūt”⁴⁹.

“Skola ir atbildīga par to, ka visi skolēni pabeidzot pamatizglītību: / ... /:

- ir attīstījuši savas *spējas izteikt sevi radoši* un kļuvuši vairāk ieinteresēti piedalīties dažādos kultūras pasākumos, kurus piedāvā sabiedrība,
- ir iepazinušies ar mūsu Zviedrijas, Ziemeļu un Rietumu kultūras mantojuma būtiskākajām sastāvdaļām,
- spēj attīstīt un izmantot savas zināšanas un pieredzi iespējami daudzās *dažādās izpausmes formās*, ieskaitot valodu, attēlus, mūziku, teātri un deju”⁵⁰.

Šajā sagaidāmo rezultātu aprakstā radošums cieši saistīts ar kultūras apguvi un estētisko pieredzi, neuzsverot tieši ar radošo domāšanu saistītās prasmes un neizvērsot plašāk radošas personības raksturojumus.

Somija

Valsts izglītības saturs uzsver radošumu kā būtisku mācību procesa dimensiju, kas izpaužas gan izglītības saturā, gan metodēs un mācību vidē. Piemēram, viens no mācību vides mērķiem ir atbalstīt skolēnu motivāciju mācīties, zinātkāri un radošumu, piedāvājot interesantus uzdevumus un problēmas. Sākot ar pirmsskolas izglītību, mācību metodēm ir jāveicina mācīšanās iemaņu attīstību. Metodēm jāatbalsta skolēnus, kam nepieciešams īpašs atbalsts un jānodrošina iespējas dažādam vecumam piemērotas radošas darbības, pieredzi un spēles. Darba metožu izvēles kritēriji ir saistīti ar mācību orientēšanos uz procesu un mērķi, kā arī metožu spēju iedvesmot vēlmi mācīties.

Vidējās izglītības mācību saturā⁵¹ uzskaitītas sešas starppriekšmetu tēmas, ieskaitot aktīvu pilsonību un uzņēmējdarbību, drošību un labklājību, ilgtspējīgu attīstību, kultūras identitāti un kultūru zināšanas, tehnoloģijas un sabiedrību, komunikāciju un mediju kompetenci. Radošums tiek akcentēts saistībā ar kultūras identitāti un kultūru zināšanām. Radošums ir uzsvērts arī saistībā ar dažādiem pamata mācību priekšmetiem:

Dzimtā valoda: Dzimtā valoda stiprina individuālo un kultūras identitāti un attīsta domāšanu, radošumu un ētisko izpratni. [...] Mērķis ir attīstīt radošas domāšanas prasmes, izmantojot lasīšanu, [...] radošu rakstīšanu.

Matemātika: Studenti tiks iedrošināti attīstīt radošus matemātisko problēmu risinājumus.

Fizika: Mērķi: [...] skolēni spēj atrisināt dabas zinātņu un tehnoloģiju problēmas, radoši pielietojot fizikas likumus un jēdzienus.

49 Valsts mācību saturs Lpo94 7.lpp.

50 Valsts mācību saturs Lpo94 10.lpp.

51 National core curriculum for general upper secondary education intended for young people 2003

Filozofija: Filozofijas apmācība sekmēs radošas un neatkarīgas domāšanas attīstību.

Mūzika: Apmācība būs vērsta uz skolēnu pašizteiksmi, radošumu, mijiedarbības prasmēm un pozitīvo pieredzi.

Vizuālā māksla: Apmācība atbalstīs studentu iztēli, radošu domāšanu un asociatīvās spējas.

Valdības dekrēts par vispārējiem nacionālajiem mērķiem un mācību stundu sadalījumu pamatizglītībā, kas norādīti Likumā par pamatizglītību (1435/2001):

“Apmācībai jāsniedz skolēniem pamatus plašai vispārējai izglītībai, kā arī materiālu un stimulu paplašināt un padziļināt savus pasaules uzskatus. Tas prasa zināšanas par cilvēku jūtām un vajadzībām, reliģiju un dažādiem uzskatiem par dzīvi, vēsturi, kultūru un literatūru, dabu un veselību, ekonomiku un tehnoloģijām. Apmācībai ir jāpiedāvā estētiskā pieredze dažādos kultūras aspektos un iespējas attīstīt praktiskas iemaņas, radošumu un sporta prasmes”⁵².

Somijā, izglītības politika arvien aktīvāk aicina skolas veidot savus attīstības plānus un ieviešanas stratēģijas, kas balstītos uz valsts mācību saturu, politikas ietvaru un pārraudzības sistēmām. Šie ietvari kalpo kā vadošie principi pašvaldībām un skolām izglītības pakalpojumu sniegšanā. Decentralizācijas un vietējās autonomijas palielināšana ne tikai dāvājusi skolām lielāku brīvību noteikt optimālās mācīšanas metodes un mācību vidi, bet arī devusi reālu vadību un atbildību par izglītības attīstību un skolu uzlabošanu. Mācību saturs atļauj mācību programmās, ko apstiprina katra pašvaldība, iekļaut vietējās prioritātes un atspoguļot attiecīgās kopienas centienus un vērtības.

Izglītības ministrijas stratēģija 2015.gadam⁵³ balstās uz civilizācijas, vienlīdzības, radošuma un labklājības vērtībām. Stratēģija uzsver, ka Somijas starptautisko panākumu pamatā ir tās augstā līmeņa izglītība, pētniecība un radošums, tās izcilā nacionālā kultūra un moderno informācijas un komunikāciju tehnoloģiju izmantošana. Radošums, kas ir viena no ministrijas darba pamatvērtībām, ir avots attīstībai un optimisms un inovāciju spēja ir tā izpausmes. Produktīvs radošums ietver dažādības atzīšanu, kā arī pētniecības, kultūras un brīvprātīgā darba brīvību gan satura, gan struktūras ziņā.

Lielbritānija

Izglītības likums (pieņemts 1996.gadā, grozīts 2002.gadā)⁵⁴ nosaka izglītības satura divus plašākos mērķus. Saskaņā ar likumu publiskajām skolām jānodrošina līdzsvarotu un plašu mācību saturu, kas:

- veicina skolēnu garīgo, morālo, kultūras, garīgo un fizisko attīstību skolā un sabiedrībā,
- sagatavo skolēnus iespējām, atbildībai un pieaugušo dzīves pieredzei.

⁵² Arts and Cultural Education at School in Europe. Finland 2007/2008

⁵³ <http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Finland/Finland%20Ministry%20of%20Education%20strategy.pdf>
Skatīts 25.05.2012

⁵⁴ Education Act 2002, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/32/contents> Skatīts 26.05.2012

Anglijā 2000.gadā revidētajā Nacionālajā izglītības saturā tika ieviesta “vērtību, mērķu un nolūku” sadaļa⁵⁵, kas atspoguļo un paplašina vispārīgos mērķus, kas izklāstīti Izglītības likumā:

“1.mērķis: Skolas mācību programmai jācenšas radīt iespējas visiem skolēniem mācīties un sasniegt.[...] Izglītības programmai jāveicina skolēnu nacionālās identitātes izjūtas attīstība, izmantojot zināšanas un izpratni par Lielbritānijas daudzveidīgās sabiedrības garīgo, morālo, sociālo un kultūras mantojumu un viņu dzīves vietējo, valsts, Eiropas, Britu sadraudzības un pasaules dimensiju.

[...] Sniedzot skolēniem bagātus un daudzveidīgus kontekstus, lai iegūtu, attīstītu un piemērotu zināšanu, izpratnes un prasmju plašu diapazonu, mācību programmai jāļauj skolēniem domāt radoši un kritiski, lai atrisinātu problēmas un kaut ko mainītu uz labu. Tai jānodrošina viņiem iespēju kļūt radošiem, inovatīviem, uzņēmīgiem un vadīt spējīgiem, lai sagatavotu tos viņu nākotnes dzīvei kā darba ņēmējiem un pilsoņiem.

[...] 2. mērķis: Skolas programmai vajadzētu popularizēt skolēnu garīgo, morālo, sociālo un kultūras attīstību un sagatavot visus skolēnus dzīves iespējām, atbildībai un pieredzēm.”

Kvalifikācijas un izglītības satura iestāde (QCA) veicina radošumu kā neatņemamu visu nacionālā izglītības satura mācību priekšmetu sastāvdaļu un ir noteikusi radošas domāšanas un uzvedības raksturlielumus, tajā skaitā:

- jautāšana un vispārpieņemtu konvenciju un pieņēmumu apstrīdēšana,
- atjautīgu saikņu veidošana un parasti nesaistītu lietu apvienošana,
- paredzēšana, iztēlošanās – skatīšanās uz lietām ar iztēles acīm,
- alternatīvu un jaunu pieeju izmēģināšana, saglabājot atvērtas dažādas iespējas,
- ideju, darbību un rezultātu kritiska pārdomāšana.

2008.gadā izglītības saturs⁵⁶ tika pārskatīts, lai sniegtu skolotājiem mazāk preskriptīvu, elastīgāku mācīšanas ietvaru un radītu plašākas iespējas atsevišķu skolēnu vajadzību apmierināšanai. Katras pārskatītās programmas mērķis ir sniegt skolēniem jaunas iespējas mācīties. Piemēram, pārskatītā mākslas un dizaina programma ievieš radošumu kā galveno jēdzienu un liek lielāku uzsvāri uz kultūras izpratni.

Vienas no galvenajām izmaiņām pārskatītajā izglītības saturā ir koncentrēšanās uz mērķiem un prasmēm. Tas dāvā jaunu ietvaru personīgo, mācīšanās un domāšanas prasmēm, kuras tiek uzskatītas par būtiskām, lai sasniegtu panākumus dzīvē un mācībās. Šo ietvaru veido sešas prasmju grupas, tostarp radošās domāšanas prasmes, kurām jāatbalsta un jāpapildina mācību programmas visos mācību priekšmetos, tostarp mākslā.

Anglijas Nacionālais izglītības saturs nenosaka nekādas īpašas saiknes starp mākslu un citiem (ne mākslas) priekšmetiem, piemēram, zinātni. Tomēr skolas var izskatīt un

⁵⁵ The National Curriculum: Handbook for teachers in England, p. 11.

⁵⁶ Education and Skills Act 2008, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/25/contents>. Skatīts 26.05.2012

nolemt pašas, kurus priekšmetus un tēmas tās vēlas mācīt atsevišķi, un kuras tiks kombinētas ar citiem priekšmetiem.

Nacionālais izglītības saturs Anglijā ir sadalīts trīs galvenajos mācību priekšmetos: angļu valoda, matemātika, zinātne, un septiņos pamatpriekšmetos: tehnoloģijas (informācijas tehnoloģijas un dizains un tehnoloģija), vēsture, ģeogrāfija, māksla, mūzika, fiziskā izglītība un modernās svešvalodas. Desmit mācību priekšmetu struktūrā tomēr dažas no izglītības satura tēmām jāiekļauj citās, piemēram, teātris angļu valodā un deja fiziskajā izglītībā.

Pamatskolas programma ir strukturēta ap šādām tēmām:

- galvenie mācību priekšmeti – angļu valoda, matemātikas un zinātne;
- pamatpriekšmeti - māksla un dizains, dizains un tehnoloģijas, ģeogrāfija, vēsture, IKT, mūzika un fiziskā izglītība.

Pamatizglītības programma ietver arī divas neobligāto prasmju ietvarstruktūras:

- galvenās prasmes, kas ietver komunikāciju, skaitļu pielietošanu, informācijas tehnoloģijas, darbs ar citiem, uzlabot savas mācīšanās, snieguma un problēmu risināšanas prasmes,
- domāšanas prasmes, kas aptver informācijas apstrādi, spriešanas spējas, izziņu, radošu domāšanu un novērtēšanas prasmes.

Papildus, pamatizglītības programma ietver arī piecus neobligātus starppriekšmetu elementus:

- ▲ radošums;
- ▲ IKT;
- ▲ izglītība ilgtspējīgai attīstībai;
- ▲ lasītprasme visā mācību programmā, un
- ▲ rēķināšanas prasmes visā mācību programmā.

Vidējās izglītības programmā iekļautie priekšmeti kopumā ir tādi pat kā pamatizglītības programmā. Vidējās izglītības programma ietver divas prasmju ietvarstruktūras:

- ▲ *funkcionālās prasmes* angļu valodā, matemātikā un IKT, kas ir saistītas ar teksta apstrādi, skaitļu un IKT prasme, un
- ▲ *personīgās, mācīšanās un domāšanas prasmes*, kas ietver darbu komandā, neatkarīgu izziņu, sevis vadību, reflektējošu mācīšanos, efektīvu līdzdalību un radošas domāšanas prasmes.

Jaunā vidējās izglītības programma ietver arī septiņas neobligātās starppriekšmetu dimensijas:

- ▲ identitātes un kultūras daudzveidība;

- ♣ veselīgs dzīvesveids;
- ♣ kopienas līdzdalība;
- ♣ uzņēmējdarbība;
- ♣ globālā dimensija un ilgtspējīga attīstība;
- ♣ tehnoloģijas un mediji, un
- ♣ radošums un kritiskā domāšana.

2.1.2. Bērnu/skolēnu radošuma attīstības dinamikas integrēšana mācību saturā un metodēs

Igaunija

Pieejamajos informācijas avotos trūkst informācijas par to, cik lielā mērā radošuma attīstības dinamika integrēta mācību saturā un metodēs.

Pēc vidusskolas absolvēšanas tiek sagaidīts, ka papildus citām prasmēm skolēns domā kritiski un radoši, attīsta un novērtē savas un citu cilvēku idejas, skaidro savas izvēles un uzskatus, novērtē tēlotājmākslu, spēj savās radošajās aktivitātēs izmantot dažādus rīkus, metodes un materiālus.

Lietuva

Atbilstoši vispārējās izglītības mācību saturam radošuma elementi ir integrēti dažādās mācību programmās, atbilstoši skolēnu vecuma grupu īpatnībām. Piemēram, mākslas priekšmetu apmācībai veltītā mācību laika apjoms pamatskolas pirmajās klasēs ir ievērojami lielāks kā vidusskolā (pirmajās četrās klasēs mākslas priekšmetu apmācībai tiek veltīti 17% no kopējā apmācību procesa; no piektās līdz astotajai klasei un no devītās līdz desmitajai klasei 7% kopējā apmācību procesa, bet 11.-12. klasē 5%)⁵⁷. Pamatskolas un vidusskolas klasēs radošuma elementi ir integrēti arī citu mācību priekšmetu saturā, piemēram, veselības un dzīvesprasmju programmā, kas tiek īstenota integrēti ar pamatmācību priekšmetiem (matemātiku, literatūru, amatmācību, mākslu u.c.)⁵⁸.

Ungārija

Ungārijas normatīvajos aktos atrodama virkne norāžu uz radošiem mācību uzdevumiem, radošu procesu, pašizpaušmi un radošu produktu veidošanu. Atbilstoši Valsts mācību saturam⁵⁹ 5.-6. klases skolēnam literatūrā jāspēj radoši pašizpausties dažādos žanros, piemēram, izprotot tekstu, sacerot dažādus nobeigumus esošiem stāstiem, spēt atrast atskaņas, uzrakstīt īsu eseju. No 7.-8.klases skolēna tiek sagaidītas jau radošākas izpaušmes spējas, piemēram, rakstīt dialogus, īsus dramatizējumus, radoši izteikt domas un jūtas. Savukārt, 9.-12.klases skolēniem jāspēj izteismīgi un

⁵⁷ Arts and Cultural Education at School in Europe. Lithuania 2007/2008

⁵⁸ Bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymas (Vispārējo kompetenču un dzīves prasmju programmas mācību saturs) no: Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (Vispārējais pamatizglītības saturs) Vilnius, 2008, <http://www.upc.smm.lt> Skatīts 23.05.2012

⁵⁹ 243/2003. (XII. 17.) Korm. Rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról (Valdības lēmums Nr. 243/2003 Par Valsts mācību saturu), http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0300243.kor. Skatīts 23.05.2012

radoši strādāt ar tekstu, piemēram, pārrakstot tekstus no dažādām perspektīvām, izmantojot dažādus stilus un žanrus, tiekties pēc individuāliem izteiksmes līdzekļiem, kas izsaka personību.

Zviedrija

Mācību saturā un metodēs dabīgi izpaužas bērnu un skolēnu radošuma attīstības dinamika. Piemēram, radošums un rotaļa ir būtiski aktīvās mācīšanās elementi pirmsskolas vecumā. Jau agrīnā vecumā bērni tiek mudināti attīstīt savu radošumu un izbaudīt mācīšanās procesu. Teātris, kustība, deja, mūzika un māksla veido nozīmīgu daļu no darbībām skolā. Liels uzsvars tiek likts uz *radošām darbībām, veicinot izpēti, zinātkāri un vēlmi mācīties*. Atbilstoši 1998.gada apstiprinātajam pirmsskolas mācību saturam (Läroplan för förskola, Lpfö 98) liela uzmanība tiek vērsta uz bērna valodas attīstību. *Radīšana un sazināšanās*, izmantojot attēlus, dziesmas un mūziku, teātri, ritmu, deju un kustību, kā arī runas un rakstu valoda iezīmē pirmsskolas mācību saturu un metodes. Tāpat arī veidošana, izstrādājot un izmantojot dažādus materiālus un tehnikas.

Pamatizglītības skolu sistēmas mācību saturs⁶⁰ mērķis ir atbalstīt *dažādu darbību integrāciju*, lai sasniegtu pamatizglītības mērķus. Mācību saturā izklāstītas pamatvērtības, mērķi un vadlīnijas attiecībā uz šādām jomām: zināšanas, normas un vērtības, atbildība un ietekme uz skolēniem, izglītības izvēle - darba un sabiedriskajā dzīvē, novērtēšana un atzīmes, skolu vadības atbildība.

Mācību saturā ir izvirzīti divu veidu mērķi: 1) mērķi, uz kuriem tiekties, un b) mērķi, kas jāsasniedz. Pirmie norāda skolas darbības orientierus, bet otrie nosaka minimālo prasmju līmeni, ko vajadzētu sasniegt skolēniem. Šis ir nozīmīgs radošumu sekmējošs elements – orientējošo un sasniedzamo mērķu nodalīšana. Ņemot vērā, ka radošuma izglītība jāorientē vienlīdz lielā mērā uz procesu un rezultātu, ir būtiski līdzsvarot abus šos aspektus.

Uz radošuma attīstības dinamiku norāda arī vidējais radošu (lielākoties ar mākslas priekšmetiem saistītu) mācību priekšmetu apguvei atvēlētais ilgums. Skolas šiem priekšmetiem velta ļoti atšķirīgu ilgumu, līdz ar to nav iespējams aprēķināt vidēji patērēto laiku. Tomēr praksē ISCED 1.līmenī mākslas aktivitātēm tiek veltīts vairāk laika nekā ISCED 2.līmenī. No vienas puses, tas norāda uz radošuma dinamikas integrēšanu sākumskolas līmenī, no otras – uz daudzās valstīs pastāvošo tendenci atvēlēt mazāk laika ar radošumu tieši saistītiem mācību priekšmetiem pamatskolas un vidusskolas līmeņos, tādējādi mazinot skolēnu iespējas bagātināt savu iztēles un radošas pašizpaušmes darbību.

60 Pamatizglītības skolas sistēmas, pirmsskolas klašu un brīvā laika centru mācību saturs, Lpo94

Somija

Radošuma attīstības dinamika mācību saturā atkarīga no skolēnu vecuma grupām un to vajadzībām. Lielākā daļa Somijas skolu ir nelielas, tajās bieži izveidojas ciešs kontakts starp skolotājiem un skolēniem. Lielākā daļa pamatskolas skolotāju ir ļoti izglītoti un pastāvīgi atjaunina savas profesionālās zināšanas un prasmes. Mācību satura reforma ir izveidojusi pamatskolas par vietu, kur spēles un mācīšanās tiek kombinētas ar alternatīvām pedagoģiskām pieejām, lai palīdzētu bērniem apgūtu akadēmiskās zināšanas un prasmes. Daudzas pamatskolas tādēļ ir kļuvušas par mācīšanās un aprūpes vietām, nevis tikai par mācību iestādēm, kas sagatavo skolēnus nākamajam izglītības līmenim⁶¹.

Mācību saturā skolēnu vecuma grupu noteiktās uztveres īpatnības atspoguļojas, piemēram, mākslas apmācībā, kur vizuālās mākslas mācībās 1.-4.klasē skolēni trenējas izmantot iztēli un sensoros novērojumus dažādos veidos. Tas tiek veikts spēlējoties. Apmācību pamata saturs ietver vizuālo izpausmju pamatprasmes, materiālus un mākslai raksturīgos darbību veidus. Apmācībās uzsvērts mākslinieciskais process, ko veido plānošana, skicēšana, darba pabeigšana un novērtēšana. No 5. līdz 9.klasei uzsver mediju tehnoloģiju prasmes, vizuālās izteiksmes pamatus un paņēmienus, un attēla kā izteiksmes un saziņas instrumenta nozīmīgumu. Ar praktisku nodarbību palīdzību vizuālās mākslas mācības uzlabo skolēnu zināšanas par mākslu, mākslas vēsturi un to prasmes interpretēt vizuālus attēlus. Mācību mērķis ir uzlabot skolēnu izpratni par dažādām kultūrām un to mijiedarbību.

Savukārt, mūzikā 1.-4.klasē būtiska ir skolēnu muzikālās izteiksmes attīstība ar rotaļīgām un integrējošām darbībām. Apmācībām jādod skolēniem iespēja pieredzēt visdažādāko skaņu pasaule un mūzika, jānodrošina viņus izteikties un radīt reālu formu savām idejām. 5. - 9.klasē jau tiek analizēta mūzikas pasaule un mūzikas pieredze, skolēni iemācās pielietot dažādus mūzikas likumus, nošu pierakstu papildus mūzikas klausīšanai un spēlēšanai⁶².

Lielbritānija

Ja skolēns pārsniedz kādā mākslas priekšmetā noteikto standartu, viņš var tikt identificēts kā apdāvināts vai talantīgs. Jēdzienu "talantīgs" visbiežāk lieto, lai aprakstītu audzēkņus ar īpašām spējām mākslā. Bērnu, skolu un ģimeņu departaments (DCSF) definē apdāvinātus un talantīgus skolēnus kā "bērnus un jauniešus ar vienu vai vairākām spējām, kas attīstītas līdz tādām līmenim, kas ievērojami apsteidz savu vecuma grupu (vai arī ar potenciālu attīstīt šādas prasmes)". Precīzāk, terminus *apdāvināts* un *talantīgs* definē šādi:

- ▲ "Apdāvināti" ir tādi audzēkņi, kas ir spējīgi vienā vai vairākos tādos akadēmiskos priekšmetos, kā piem., matemātikā un angļu valodā.
- ▲ "Talantīgi" ir tādi audzēkņi, kam ir sevišķas spējas sportā, mūzikā, dizainā vai

61 A short history of educational reform in Finland 2009

62 Arts and Cultural Education at School in Europe Finland 2007/08. p. 2-3.

radošajā un skatuves mākslā”⁶³.

Kopš 2006.gada visām vidusskolām (skolēniem vecumā no 11 līdz 18 gadiem) ir jāidentificē apdāvināti un talantīgi skolēni. Kopš 2007.gada tas pats jā dara arī visām pamatskolām.

Bērnu, skolu un ģimeņu departaments (DCSF) sagaida, ka visas skolas īpaši strādā ar apdāvinātiem un talantīgiem skolēniem. Visbiežāk tiek izmantotas šādas metodes:

Bagātināšana (plašums) - skolēns tiek mudināts iet tālāk par parastajām tēmām. Bagātināšanas darbības var ietvert papildus vingrinājumus klasē vai plašāku projekta darbu.

Padziļināšana (dziļums) - skolēni mācās pēc kopīgās mācību programmas, bet spējīgākiem tiek doti uzdevumi, kas attīsta augstākas pakāpes domāšanas prasmes un mācīšanās iemaņas.

Paātrinājums - apdāvinātie un talantīgie skolēniem tiek pārcelti no savu vienaudžu grupas uz vecākām klasēm un strādā kopā ar vecākiem skolēniem vienā, vairākos vai visos mācību priekšmetos.

Dažas skolas piedāvā mācību atbalsta programmas apdāvinātiem un talantīgiem skolēniem ārpus skolas aktivitātēm - pirms vai pēc skolas, pusdienlaikā, brīvdienās vai skolas brīvlaikā. Kā daļa no valsts programmas apdāvināto un talantīgo izglītībai ir izveidoti deviņi “Izcilības mezgli”, veidojot partnerības starp augstākās izglītības iestādēm. Tās nodrošina virkni programmu apdāvinātiem un talantīgiem skolēniem, tajā skaitā vasaras skolas, meistarklases un seminārus, tiešsaistes un jaukta tipa apmācību.

63 Arts and Cultural Education at School in Europe: United Kingdom (England, Wales and Northern Ireland) 2007/08

2.1.3. Radošumu sekmējošu mācību priekšmetu, programmu vai projektu īstenošana izglītības iestādēs.

Igaunija

Igaunijā par radošumu sekmējošiem mācību priekšmetiem tiek uzskatīti visi ar mākslu saistītie mācību priekšmeti.

Igaunijā mākslas mācību programma tiek organizēta kā atsevišķi mācību priekšmeti. Pastāv šādi obligātie mākslas priekšmeti:

- vizuālā māksla,
- mūzika,
- amatu mācība (neietver tekstilmākslu, aušanu un rotaslietu veidošanu kā mācību programmas obligātos elementus);
- sports - ietver ritmiku un dejas,
- dzimtā valoda - ietver literatūru ar visiem tās žanriem (Teātris ir iekļauts nacionālajā mācību programmā kā dzimtās valodas un literatūras mācību priekšmetu saturs. Lēmums, vai mācību saturā iekļaut arī teātri atkarīgs no skolotājiem. Šāda prakse netiek plaši izmantota.)

Valsts mācību saturā nav atrodami īpaši mērķi vai mācību rezultāti, kas saistās ar teātri un deju. Māksla un mūzika, kā arī dzimtā valoda, kas ietver literatūru, ir obligāta visos mācību posmos pamatskolā un arī vidusskolā.

Valsts mācību satura līmenī nepastāv saikne starp mākslu un citiem mācību priekšmetiem. Tomēr tā kā ikviena skola var izveidot pati savu mācību programmu, šāda saikne var pastāvēt skolas līmenī.

Lietuva

Lietuvā par radošumu sekmējošiem mācību priekšmetiem pamatā tiek uzskatīti visi ar mākslu saistītie mācību priekšmeti.

Lietuvas mākslas mācību programmā iekļauti šādi mācību priekšmeti:

- Vizuālā māksla
- Mūzika
- Teātris
- Deja
- Amatu mācība
- Dizains, fotogrāfija, keramika, tautas māksla.

Mākslas izglītība Lietuvas skolās ir obligāta. Sākumskolā (no 1. - 4.klasei, jeb no 6/7 līdz 10/11 gadu vecumam) mākslas izglītībā ir obligāti divi priekšmeti - mūzika un māksla apvienojumā ar amatu mācību. Teātris un dejošana var tikt iekļauti kā izvēles priekšmeti vai integrēti ar citiem mācību priekšmetiem.

Pamatskolā (no 5. - 10.klasei jeb no 10/11 līdz 15/16 gadu vecumam) jāapgūst divi obligātie mākslas priekšmeti: vizuālā māksla un mūzika, kam mācību plānā katram paredzēta 1 stunda nedēļā. Citus mākslas priekšmetus var piedāvāt kā izvēli.

Vidusskolā (no 11.-12.klasei, jeb 15/16-17/18 gadu vecumā) obligāti jāapgūst divi mākslas mācību priekšmeti, kuru apguvei paredzētas 3 stundas nedēļā. Šie priekšmeti tiek mācīti vai nu integrētās mācību programmas ietvaros, vai izvēloties atsevišķus priekšmetus. Šajā līmenī skolēni var izvēlēties gan kādus priekšmetus tie vēlas apgūt, gan stundu skaitu.

Izglītības procesa ietvaros skolas mērogā skolotāji var izstrādāt individuālas mācību programmas, vai īstenot īstermiņa kopīgus projektus, apvienojot vairākus priekšmetus. Šādiem projektiem ir jāatbilst metodiskajiem mērķiem. Skolotāji, sagatavojot šādas mācību programmas vai projektus, to dara ar mērķi palīdzēt skolēniem labāk izprast un apgūt konkrēto mācību priekšmetu. Starppriekšmetu projektos tiek iesaistīti tādi mācību priekšmeti kā:

- Vizuālā māksla: matemātika, ģeogrāfija, vēsture, botānika,
- Teātris un literatūra: vēsture, ģeogrāfija
- Mūzika: vēsture, u.c.

2011.gadā Lietuvā tika uzsākts projekts “Radošuma attīstība Lietuvas skolās, pielāgojot un īstenojot radošās partnerības modeli” īstenošana. Radošā partnerība paredz sistēmas izveidi sadarbībai starp skolām un radošās nozares profesionāļiem. Šīs sadarbības mērķis ir meklēt veidus, kā atklāt skolēnu radošumu vispārējās izglītības ietvaros, kā iedvesmot skolēnus un palīdzēt viņiem mācīties. Projektu finansē Eiropas Sociālais fonds un Lietuvas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Projektu īsteno Izglītības attīstības centrs sadarbībā ar Britu organizāciju “Creativity, Culture and Education”(CCE). Projekts tiks īstenots līdz 2014.gadam.

Ungārija

Ungārijā, līdzīgi kā citās valstīs, par radošumu sekmējošiem mācību priekšmetiem tiek uzskatīti visi ar mākslu saistītie mācību priekšmeti. Atbilstoši Valsts mācību saturam mākslas izglītībai ir šādas apakškategorijas:

- mūzika (ISCED 1, 2, 3),
- dejas un teātris (ISCED 1, 2),
- vizuālā kultūra (māksla un amatu mācība) (ISCED 1, 2, 3),
- kino un mediji (ISCED 2, 3).

Mākslas izglītība ir obligāta skolēniem vecumā no 6 līdz 18 gadu vecumam. Attiecībā uz ISCED 4.līmeni māksla tiek noteikta tikai kā obligāta mācību joma (kurai jāatvēr 5% no kopējā mācību laika), nenosakot tēmas, kuras tā var ietvert. Tas, kā šīs mācības tiek izmantotas, ir atkarīgs no skolu individuāli izstrādātajām programmām. Tās var atsevišķi mācīt jebkuru no mākslas priekšmetiem, mācīt mākslas vēsturi, vai izveidot integrētu priekšmetu ar nosaukumu "māksla". Lielākā daļa skolu izmanto šo iespēju, lai mācītu mūziku vai vizuālo mākslu. Tomēr dažās skolās skolotājiem tiek dots uzdevums sagatavot tematiski integrētu mākslas apmācību. Tā kā šāds integrēts mākslas priekšmets tradicionāli nav bijis Ungārijas skolu programmās, tad par šo tēmu nav pieejama īpaša skolotāju apmācība un tā nav ietverta mācību grāmatas. Arī Valsts mācību saturs nesniedz nekādas norādes vai ieteikumus attiecībā uz mērķiem, saturu un metodēm, kas piemērojamas integrētā mākslas priekšmeta izveidē un īstenošanā.

Pamatskolas saskaņā ar skolēnu interesēm un vajadzībām organizē izvēles nodarbības, kuru mērķis ir palīdzēt viņiem apzināt, attīstīt un izkopt savus talantus vai sniegt viņiem īpašas vai papildus zināšanas. Šādu izvēles nodarbību veikšanai ir atvēlēti līdz 10% no obligāto nodarbību laika 1.-4.klasē, 25% 5.-6.klasē un 30% 7.-8.klasē. Skolēni var piedalīties izvēles nodarbībās un ārpusstundu pasākumos, ja viņi to vēlas un viņu vecāki iesniedz rakstisku iesniegumu.

Zviedrija

Zviedrijā par radošumu sekmējošiem mācību priekšmetiem tiek uzskatīti visi ar mākslu saistītie mācību priekšmeti. Pamatskolā mācību procesā tiek apgūti tādi priekšmeti kā zviedru valoda, matemātika, angļu valoda, sociālā mācība un zinātne, kā arī estētiskās mācības – amatu mācība, māksla un mūzika.

Atbilstoši 2001.gada 1.jūlija ieviestajam jaunajam vidusskolas mācību saturam mācību process var tikt organizēts atbilstoši 18 valsts programmām, 5 ievada (tiek piemērota individuāli skolēnam) programmām un īpaši veidotām programmām.

Valsts programmas iedalās sešās programmās, kas vērstas uz sagatavošanos augstākajai izglītībai, un 12 profesionālajās programmās. Dažas no valsts programmām ietver radošu saturu, piemēram, Mākslas programma (Estetiska programmet), Plašsaziņas līdzekļu programma (Medieprogrammet). Mākslas programmas mērķis ir sniegt pamatzināšanas kultūrā un estētikā, kā arī sagatavot tālākām studijām un darba dzīvei mākslas un citās jomās. Mediju programma ir vērsta uz darbu komunikācijas jomā, piemēram, reklāmas, dažādu veidu dizaina, kā arī iespiesto plašsaziņas līdzekļu ražošanas jomā.

Īpaši veidotās programmas tiek veidotas, reaģējot uz konkrētu vietējo vai reģionālo pieprasījumu / specifiku vai arī uz atsevišķu skolēnu vajadzībām. Visas vidusskolas programmas veidotas ap astoņiem obligātajiem priekšmetiem: zviedru

valoda, angļu valoda, matemātikā, pilsoniskās zinības, reliģijas, zinātne, fiziskā izglītība un veselība, un māksla⁶⁴.

Zviedrijā mākslas mācību programma ietver integrētu un atsevišķu priekšmetu kombināciju. Mācību programmā ietilpst:

- mūzika,
- amatniecība (t.i. tekstilizstrādājumi, koksnes un metālizstrādājumi),
- māksla,
- deja (integrēta fiziskajā izglītībā un veselībā),
- teātris (integrēts zviedru valodā).

Ārpusskolas aktivitātes, kas saistītas ar mūziku, deju, teātri, medijiem un mākslu bērniem un jauniešiem piedāvā arī mūzikas un kultūras skolas. Tās ir atvērtas ikvienam, nodarbības bieži notiek pamatskolu telpās pēc mācību stundām. 283 pašvaldības pastāv pašvaldību mūzikas skolas, kurās kopumā mācās 190 000 bērnu un jauniešu.

Kopš 2008.gada Zviedrijā tiek īstenota valdības iniciatīva **Radošās skolas (Creative Schools)**, kuras mērķis ir integrēt mākslu un kultūru vidusskolās, 7.-9.klasē (ISCED 2.līmenī). Skolas var pieteikties finansējumam, iesniedzot darbības plānu, kurā izklāstīti ilgtermiņa pasākumi mākslu un kultūras integrēšanai skolās un sadarbībai ar kultūras jomu. Programmu administrē Zviedrijas Nacionālā padome kultūras jautājumos. Finansējumu var izmantot profesionālu mākslinieku piesaistīšanai skolām, lai demonstrētu un vadītu skolēnus viņu radošajā darbā. To var izmantot arī kultūras ekskursijām vai radošajām darbnīcām sadarbībā ar kultūras iestādēm. Finansējumu veido aptuveni 175 SEKjeb 13,9 Ls uz vienu skolēnu. Notiek diskusijas par to, ka atvēlētā summa ir pārāk maza un ka projektu būtu nepieciešams attiecināt arī uz jaunākiem skolēniem, tādējādi veidojot stabilu fundamentu mākslas integrācijai skolās visos līmeņos. Radošās skolas mērķis ir padarīt kultūru par neatņemamu skolas aktivitāšu daļu. Kultūras iniciatīvām jāatstāj ilgtermiņa ietekme uz skolēnu personīgo attīstību un viņu izglītību. Iniciatīvas var būt veiksmīgi pedagoģiski instrumenti, kas ļauj apgūt vairāk zināšanu, uzlabot skolas vidi. Kultūras pieredze ļauj izteikt izjūtas, eksistenciālus jautājumus un sarežģīto pasauli.

Daži veiksmīgi piemēri:

1) Viena radošā skola izveidoja ciešu sadarbību starp zviedru valodas, mūzikas un mākslas mācībām un vietējo bibliotēku. Mērķis bija panākt, lai skolēni vairāk pierastu pie bibliotēkas vides, regulāri ņemtu klausīties mūzikas ierakstus un lasītu grāmatas. Sadarbojoties ar vietējiem māksliniekiem, skolēniem tiek mācītas dažādas tehnikas un mūzikas stundu laikā viņi var izmēģināt dažādus instrumentus un dažādu stilu mūziku. Šīs skolas mērķis ir radīt iespēju izveidoties kontaktam starp skolu, skolēnu un vietējo kopienu, kā arī attīstīt skolotāju un skolēnu spējas izteikt emocijas, zināšanas un pieredzi tādos veidos, kas skolā nav pierasti.

64 From Preschool Pedagogy to Nanotechnology - Education and Research in Sweden 2008

2) Cita skola koncentrēja savu kultūras darbu uz ANO Bērnu tiesību konvenciju, it īpaši tās 13.pantu, kas nosaka vārda brīvību un brīvību dalīties ar informāciju. Šīs tiesības ietver neatkarību meklēt, saņemt un izplatīt informāciju un domas mutiski, rakstveidā, mākslinieciskā formā vai jebkurā citā izteiksmes veidā pēc bērnu ieskatiem. Skola ir sociālās vides un kultūras satikšanās punkts, kas sniedz iespēju, kā arī pienākumus nostiprināt šīs tiesības ikvienam šeit atrodas. Radošā skola šo mērķu labā strādā dažādos veidos: rakstot stāstus, izpētot dzimto rajonu, kā arī sniedzot papildus nodarbības mūzikā tiem, kurus tas interesē.

3) Trešā skola koncentrējās uz literatūru, nosaucot katru klasi kāda zviedru rakstnieka vārdā un veidojot literatūras kanonu.

Mākslinieki radošajā izglītībā: 18 mēnešus ilga starptautiskais projektā “Mākslinieki radošajā izglītībā” (Artists in Creative Education) tika iesaistīti mākslinieki un veidoti kultūras pasākumi, lai atraisītu bērnu un skolu jauniešu radošumu. Projektā piedalījās četri partneri no visas Eiropas – organizācija Radošums, kultūra un izglītība, CCE (Lielbritānija), Cultuur-Ondernemen (Nīderlande), Drömmarnas Hus (Zviedrija), un KulturKontakt (Austrija). Projekta ietvaros kopumā tika iesaistīti 25 mākslinieki no deviņām Eiropas valstīm, kopīgi strādāja un dalījās pieredzē par to, kā radoši strādāt pamatskolās, galvenokārt trūcīgās un sociāli nelabvēlīgās kopienās. Projekta ietvaros tika sagatavotas vadlīnijas māksliniekiem radošam darbam skolās. Projekta noslēguma konferencē tika pārrunāta loma, kādu mākslinieki spēlē kā radoši partneri skolās, piedaloties vadošajiem starptautiskajiem ekspertiem, māksliniekiem, pedagogiem, politiķiem un politikas veidotājiem.

Somija

Atbilstoši valsts izglītības saturam radošums Somijas izglītības sistēmā netiek saistīts tikai ar mākslas priekšmetiem, bet ir integrēts gan valodas un literatūras apmācībā, gan matemātikā, fizikā, filozofijā u.c. Tradicionāli radošums tomēr visvairāk izpaužas mākslas priekšmetu apmācībā.

Mākslas priekšmeti ir daļa no obligātajiem priekšmetiem, kas jāapgūst no 1.-9. klasei. Mūzika, vizuālā māksla un amatu mācība tiek mācīti kā atsevišķi mācību priekšmeti. Mākslas elementi tiek mācīti citu obligāto priekšmetu ietvaros: dejošana ir iekļauta fiziskās audzināšanas mācību programmā un teātris dzimtajā valodā un literatūrā. Valsts mācību saturs ietver arī starppriekšmetu “mediju prasmes un komunikācija”, kur IKT ir centrālais apmācību elements.

Piemēram, vizuālās mākslas uzdevumi ir atbalstīt skolēnu vizuālās domāšanas, estētiskās un ētiskās apziņas attīstību un padarīt skolēnus spējīgus vizuāli pašizteikties. Vizuālās mākslas pamatproblēma ir vizuālās kultūras izpausmju sabiedrībā izpratne - mākslā, plašsaziņas līdzekļos un vidē. Apmācību mērķi ir, lai skolēni attīstītu personiskas attiecības ar mākslu, attīstītu iztēli un veicinātu skolēna prasmes radošā problēmu risināšanā. Mācību situācijām jāsniedz iespējas skolēniem savstarpēji sadarboties, strādāt un kopīgi piedzīvot mākslu. Mācību mērķis ir panākt, lai skolēna patstāvīgais darbs, darba procesa fiksēšana un grupas novērtējums attīstītu

skolēnu izpratni par mākslas procesiem, atbalstītu māksliniecisku mācīšanos un vizuālās domāšanas attīstību.

Mūzikas apmācības uzdevumi ir palīdzēt skolēniem atrast mūzikā savu interešu objektu, mudināt viņus iesaistīties muzikālās aktivitātes, dot viņiem iespēju sevi muzikāli izpaust un atbalstīt viņu kopējo izaugsmi. Mūzikas prasmes tiek veidotas ilgtermiņā, vingrinoties. Kopīga nodarbošanās ar mūziku attīsta sociālās prasmes, piemēram, atbildību, konstruktīvu kritiku, kultūras daudzveidības un prasmju pieņemšanu un novērtēšanu. Skolēna izpausmju attīstība ir jāatbalsta, meklējot arī saiknes ar citām tēmām. Mūzikas apmācība izmanto arī iespējas, ko sniedz tehnoloģijas un plašsaziņas līdzekļi.

Amatu mācības uzdevums ir attīstīt skolēnu prasmes amatniecībā tā, lai viņu pašcieņa pieaugtu, un tie gūtu prieku un gandarījumu no sava darba. Turklāt, pieaug atbildības sajūta par darbu un materiāliem, viņi iemācās novērtēt materiāla un darba kvalitāti, un mācās būt kritiski un vērtējoši par savu izvēli, idejām, piedāvātajiem produktiem un pakalpojumiem⁶⁵.

Lielbritānija

Radošums un kultūras izglītība nav atsevišķi priekšmeti mācību programmā, izglītībā tiem ir vispārēja funkcija. To attīstība tiek veicināta visās programmas jomās, un ne tikai caur radošajiem mācību priekšmetiem.

Par radošajiem mācību priekšmetiem Anglijā tradicionāli uzskata mākslu. Mākslu var mācīt divos veidos: i) kā atsevišķu priekšmetu vai kā integrētu mākslas priekšmetu kopumu; ii) kā obligātu vai izvēles priekšmetu. Tomēr divu pētījumu par mākslas izglītības ietekmi rezultāti liecināja, ka mākslas programmu ietekme uz bērnu radošumu vēl nav pierādīta⁶⁶.

Anglijā darbojas vairākas radošumu sekmējošas iniciatīvas, no kurām populārākās ir Radošās partnerības (Creative Partnerships) and Artsmark.

*Radošās partnerības*⁶⁷ ir valsts finansēta iniciatīva, kas darbojas 36 no visnelabvēlīgākajiem reģioniem Anglijā un kuras mērķis ir veidot noturīgas attiecības starp skolām, radošiem indivīdiem un organizācijām. Partnerības mērķis ir pārveidot:

- ▲ jauniešu centienus un sasniegumus,
- ▲ skolotāju un skolu pieeju un attieksmi,
- ▲ radošo praktiķu un organizāciju, kas vēlas strādāt skolās, praksī.

Radošās partnerības kalpo kā starpnieki attiecībās starp radošiem praktiķiem, skolām un sākotnējiem veidojumiem - jo īpaši nabadzīgos apgabalos. Partnerības

65 Arts and Cultural Education at School in Europe Finland 2007/08, p. 3-4.

66 Sharp, C., Benefield, P. and Kendall, L. (1998). The Effects of Teaching and Learning in the Arts: A Review of Research

67 <http://www.creative-partnerships.com>; <http://www.creativitycultureeducation.org/creative-partnerships>. Skatīts 26.05.2012

pamatā ir skolas uzlabošanas plāns, uz kā balstoties tiek izstrādāta programma. Programmas ietvaros radošie profesionāli nonāk skolās vai nu vienreizēja pasākuma ietvaros, vai pastāvīgi. Skolēni var darboties arī ārpus klases telpām. Partnerības mērķis nav veicināt vienreizēju pasākumu vai ārpuskolas aktivitāšu rīkošanu, bet gan pārveidot mācīšanu un mācīšanos skolā kopumā par radošu procesu. Radošas partnerības atbalsta arī skolotāju sākotnējo apmācību un personāla apmācību, koncentrējoties uz radošāku mācību metožu attīstību un mācību personāla kapacitātes paaugstināšanu radošo profesiju pārstāvju vadībā.

Radošas partnerības sākotnēji tika izveidota 2002.gadā kā divu gadu eksperimentāla sistēma 16 vietējās teritorijās. 2004.gadā to jau uzsāka visas valsts mērogā. To finansē galvenokārt Kultūras, mediju un sporta departaments, kā arī Bērnu, skolu un ģimeņu departaments. 2006.-2007.gadā šis atbalsts sasniedza £ 36 500 000 jeb 31 406 109 latus gadā. Lielbritānijā laikā no 2002.līdz 2011.gadam īstenoti 8000 projekti, iesaistot 90 000 skolotāju un ap 1 miljonu skolēnu. Diemžēl nebija pieejama informācija par to, kādas ir vidējās viena projekta izmaksas.

*Artsmark*⁶⁸ ir skolu mākslas atbalsta shēma, ko vada Anglijas Mākslas padome un atbalsta DCMS. Shēma mudina skolas paplašināt mākslas apmācību un popularizēt mākslas izglītību.

Learning Outside the Classroom. 2006.gadā Anglijas valdība izsludināja “Ārpus klases mācību” manifestu, kura mērķis ir nodrošināt jauniešiem iespēju gūt pieredzi un zināšanas ārpus klases. Pieredzes gūšana var notikt jebkurā laikā dažādās vidēs - muzejos, galerijās, teātros un mūzikas pasākumu norises vietās. Jebkurš indivīds vai organizācija var parakstīt manifestu un apņemties sniegt savu ieguldījumu⁶⁹.

The Music Manifesto. Projektu Mūzikas manifests⁷⁰ izstrādāja Bērnu, skolu un ģimeņu departaments un Kultūras, mediju un sporta departaments sadarbībā ar ļoti daudzām izglītības un mūzikas organizācijām, un māksliniekiem. Projekts tika uzsākts Anglijā 2004.gadā un tā partneri apņēmas atbalstīt mūzikas izglītību:

- sniedzot katram jauniešiem iespēju iegūt ar mūziku saistītu pieredzi;
- sniedz vairāk iespēju jauniešiem, lai padziļinātu un paplašinātu viņu muzikālās intereses un spējas;
- identificēt un atbalstīt talantīgākos jaunos mūziķus;
- izveidot pasaules klases mācībspēkus muzikālajā izglītībā, un
- uzlabot atbalsta struktūras jauniešu mūzikas izveidei.

68 www.artsmark.org.uk. Skatīts 26.05.2012

69 <http://www.teachernet.gov.uk/teachingandlearning/resourcematerials/outsideclassroom/> Skatīts 26.05.2012

70 <http://www.musicmanifesto.co.uk/> Skatīts 26.05.2012

Apņemšanās, kuras mūzikas manifesta ietvaros izteica tā partneri ir ļoti dažādas, tai skaitā var ietvert skolu darbu partnerībā ar mūziķiem / mūzikas organizācijām, lai uzlabotu skolēnu iespējas nodarboties ar mūziku.

The Cultural Offer. 2007.gadā izstrādātais Plāns bērniem paredzēja veicināt bērnu un jauniešu ciešāku iesaistīšanu kvalitatīvās kultūras aktivitātēs gan skolā, gan ārpus tās. Plānā tika ierosināts izstrādāt iknedēļas piedāvājumu “piecas stundas kultūrai”. Sīkāk šī ideja tika izvērsta valdības jaunajā radošuma stratēģijā Creative Britain New: Talents for the New Economy⁷¹, kas nosaka, ka šim piedāvājumam jādod iespēju katram jauniešim Anglijā:

- apmeklēt augstākās kvalitātes kultūras pasākumus,
- apmeklēt izstādes, galerijas un muzejus, kultūrvēsturiskas vietas,
- izmantot bibliotēku un arhīvu pakalpojumus,
- apgūt kādu mūzikas instrumentu, atskaņot mūziku vai dziedāt,
- piedalīties teātra un dejas performancēs,
- radoši rakstīt vai klausīties autorus,
- uzzināt par kino un pašam veidot filmas, digitālo vai jauno mediju mākslu,
- nodarboties ar vizuālo mākslu vai amatniecību.

⁷¹ Creative Britain: New Talents for the New Economy. London: Department for Culture, Media and Sport (DCMS) 2008.

2.2. Pedagogu gatavība radošuma izglītībai

2.2.1. Pedagogu attieksme un motivācija, zināšanas un informētība par radošuma jēdzienu, radošām mācību pieejām, metodēm un prasmēm to īstenošanai

Igaunija

2006.gadā veikto PISA (*Programme for International Student Assessment*) testu rezultāti parādīja, ka Igaunijas skolu sistēma vērsta galvenokārt uz iegaumēšanu un nepievērš pietiekamu uzmanību spriestspējai un radošumam⁷². Kā skaidro citu pētījumu rezultāti, skolotāji lielākoties ir ieguvuši izglītību padomju izglītības sistēmā un lielā mērā praktizē uz skolotāju centrētas apmācību metodes, tikai nelielu uzmanību veltot grupu darbam, skolēnu iesaistīšanai pētnieciskās un radošās darbībās⁷³.

Lietuva

Saskaņā ar Lietuvā īstenota pētījuma rezultātiem⁷⁴ secināts, ka esošā skolotāju izglītības un apmācības sistēma ir atvērta un atbalsta skolotājus, ļaujot tiem iepazīties ar izglītības un zinātnes situāciju Eiropā, veicina to jaunradi; ļauj mācīties no kolēģiem, kas strādā dažādās Eiropas valstīs, izplatīt gūto pieredzi un pārņemt labo praksi savā mācību darbā. Daudzi skolotāji šīs iespējas arī aktīvi izmanto, tomēr pasīviem skolotājiem ir iespēja neinteresēties par jaunumiem nozarē un apmācības metodēs. Pētījuma ietvaros veiktajā aptaujā skolotāji uzsvēra, ka skolotājiem izvirzīto nepieciešamo kompetenču uzskaitījums ir lielākoties vēlamā situācija, bet ne realitāte.

Ungārija

Pedagogu attieksmi pret radošumu zināmā mērā demonstrē mākslas izglītības satura izstrādes gaita Ungārijā. 1995.gadā izstrādājot mākslas mācību programmu un 2006.gadā to pārskatot, tika ierosināts integrēt mākslu citos mācību priekšmetos, vai izveidot vienotu, integrētu mākslas mācību priekšmetu. Reakcijas bija ļoti atšķirīgas: daži uzskatīja, ka tas nav iespējams, jo dažādie mākslas veidi ir ļoti atšķirīgi, citi

72 Henno I., Kitsing M. PISA 2006 – Performance of Estonia.

www.hm.ee/index.php?popup=download&id=7003 Skatīts 23.05.2012

73 Laius, A., Rannikmäe, M. (2004). The Influence of Team-work by Science Teachers on Change of Students' Attitudes towards and Creativity Science. Proceedings of the XI IOSTE Symposium "Science and Technology Education for a Diverse World — dilemmas, needs and partnerships", 25–30 July, Lublin, Poland, 151 – 152. Skatīts 23.05.2012

74 Šleinotiene E. Teacher Development: Myths, Reality and Trends. In: 5th International Conference "Languages for work and life: a challenge for teachers and learners" 20–21 May 2011 Vilnius University <http://www.uki.vu.lt>. Skatīts 23.05.2012

domāja, ka būtu laba ideja, kas sniegtu jaunas iespējas mākslas izglītībai un iegūt augstāku prestižu mākslai kopumā.

Šie atšķirīgie viedokļi atspoguļo dažādo attieksmi pret mākslas izglītību:

1) Pirmie uzskata mākslas stundas kā tādas, kas dod skolēniem kaut ko papildus, jo māksla ir svarīga kultūras sastāvdaļa. Saskaņā ar šo viedokli mākslas stundas ir arī sagatavošanās profesionālai apmācībai (un tās ir arī veids, kā atlasīt talantīgos skolēnus);

2) Otrie neuzskata mākslas izglītību par mērķi, bet gan par līdzekli (rīku). Šī viedokļa aizstāvji neuzskata, ka vajadzētu mācīt mākslu kā tādu, bet gan izglītot caur mākslu.

Galīgais lēmums saglabāt mākslu kā atsevišķu mācību priekšmetu tika balstīta uz mūsdienu realitāti: skolotāji nav apmācīti integrētā mākslas izglītībā, un šāds integrēts mākslas priekšmets būtu jāievieš steigā, mākslas izglītība skolās kļūtu vēl vajāka, turklāt ņemot vērā mākslai atvēlēto laiku no kopējā mācību procesa.

2002.-2003.gadā Ungārijas Nacionālais izglītības institūts veica plašu aptauju par visu 1. un 2. ISCED līmeņa priekšmetu apmācību. Aptauja ietvēra arī tādus mākslas priekšmetus kā mūzika, vizuālā māksla, dejas un teātra māksla un mediju izglītība. Vairums mākslas skolotāju minēja, ka viena no galvenajām problēmām ir bijis īsais laiks, kas atvēlēts mākslas izglītībai. Nevienam neminēja kvalitātes kontroli vai vērtēšanu kā problēmas⁷⁵.

Zviedrija

Mācību programmas vai priekšmeta kvalitāte tiek vērtēta, izmantojot kritērijus, kas pamatojas uz Zviedrijas kvalifikācijas sistēmu un Boloņas procesa ietvaros izvirzītajiem kvantitatīvajiem mērķiem. Viens no šiem kritērijiem paredz skolotāju akadēmisko vai māksliniecisko kompetenci, mācīšanas un citas nepieciešamās prasmes, un reālas iespējas profesionālai attīstībai, neatkarīgai pētniecībai vai mākslinieciskai attīstībai. Savā darbā skolotāji var izmantot plašu pedagoģisko metožu un ieviržu klāstu. Gan pirmsskolā, gan vispārējā izglītībā tiek ņemti vērā katra bērna un skolēna apstākļi, vajadzības un zināšanu līmenis. Darba metodes tiek pielāgotas vietējo apstākļu noteiktām īpatnībām, tomēr norit saskaņā ar valsts līmeņa dokumentos noteiktajiem mērķiem⁷⁶.

Piemēram, pirmsskolās liels uzsvars tiek likts uz katra bērna valodas attīstības stimulēšanu, lai bērni varētu attīstīt labas lasīšanas prasmes, kā arī pamata izpratni par matemātiku. Liels uzsvars tiek likts arī uz radošajām aktivitātēm, izpratnes attīstīšanu par jautājumiem saistībā ar vidi un dabas aizsardzību. Dažas pirmsskolas specializējas mūzikas, valodas vai dzimšanas līdzības jautājumos, bet citas koncentrējas uz dabas

⁷⁵ Arts and Cultural Education at School in Europe. Hungary 2007/08

⁷⁶ Euridyce: Organisation of the education system in Sweden 2009/2010

izzināšanu, kopā ar bērniem pavadot daudz laika ārpus telpām jebkādos laika apstākļos⁷⁷.

Somija

Somijā skolotāja kvalifikācijai nepieciešams universitātē iegūts maģistra grāds, kas ietver plašas pedagoģiskās studijas un kvalifikāciju noteiktajā specialitātē. Papildus, skolotāji apgūst arī dažādas pedagoģiskās metodes, kas attīsta skolotāju pedagoģisko domāšanu, piemēram, izmantojot spēles kā vienu no mācību līdzekļiem.

Nesens pētījums par Somijas skolās apmācību procesā izmantotajām spēlēm⁷⁸ parādīja, ka skolotāji bieži izmanto dažādas spēles kā mācību procesa elementus. Puse no aptaujātajiem skolotājiem spēles mācību procesā izmantoja ikdienā, savukārt pārējie tās izmantoja retāk. Visbiežāk skolotāji savā darbā izmanto izglītojošās spēles, jo tās ir vieglāk saistāmas ar mācību saturu. Izglītojošās spēles izpaužas kā mūzika, dzejoļi, dziesmas, atmiņas spēles, vārdu mīklas, galda spēles, spēles ar minēšanu, matemātikas spēles un iztēloti ceļojumi. Skolotāji uzsvēra, ka spēles palīdz bērniem iemācīties loģisko domāšanu, apgūt valodu prasmes, krāsas, formas, skaitļus un simbolus, kas noder tālākā mācību procesā.

Lielbritānija

Radoša mācīšana (creative teaching) tiek definēta divos veidos: 1) mācīt radoši, vai 2) mācīt, lai rastos radošums. Saskaņā ar ziņojumu All Our Futures: Creativity, Culture and Education daudzi skolotāji Anglijā radošu mācīšanu saprot tieši kā pirmo⁷⁹.

Anglijas Bērnu un skolēnu inspekcija Ofsted veica aptauju, identificējot labo praksi radošuma veicināšanai skolās⁸⁰. Viņi konstatēja, ka radošu darbu kopumā raksturo augsta kvalitāte. Jebkuri iespējamie šķēršļi ir pārvarami, ja skolotāji ir nodevušies radošuma veicināšanai, tiem piemīt labas sava mācību priekšmeta zināšanas un pietiekami plašs pedagoģisko prasmju klāsts, lai veicinātu visu skolēnu radošumu, neatkarīgi no viņu spējām. Svarīgs ir arī aktīvs augstākās vadības atbalsts. Ofsted uzsver, ka: “radošums, kas tika novērots skolēnos, nav saistīts ar radikāli jaunu pedagoģiju ... bet ar vēlmi novērot, klausīties un strādāt cieši kopā ar bērniem, lai palīdzētu attīstīt viņu idejas mērķtiecīgā veidā.”

Skolotāju uzskatus un to izmaiņas uzskatāmi parāda Kvalifikācijas un izglītības satura iestādes QCA projekta *Creativity: find it, promote it* ietvaros konstatētais.

77 From Preschool Pedagogy to Nanotechnology - Education and Research in Sweden 2008

78 Hyvonen P. T. Play in the School Context? The Perspectives of Finnish Teachers. In: Australian Journal of Teacher Education Volume 36, Issue 8. 2011

79 All Our Futures: Creativity, Culture and Education, p. 31.

80 Expect the Unexpected: Developing Creativity in Primary and Secondary Schools. 2003

Sākotnēji projektā iesaistītajiem skolotājiem bija ļoti konkrēti uzskati par to, kā veicināt skolēnu radošumu. Daži domāja, ka radošums rodas no neplānotām vai nestrukturētām aktivitātēm. Citi uzskatīja, ka galvenais ir konkrētas darbības, piemēram, lomu spēles, vizītes un diskusijas. Daudzi mākslas, dizaina un mūzikas skolotāji pieņēma, ka tikai tāpēc vien, ka viņu mācību priekšmeti ir saistīti ar radošo procesu, skolēni visu laiku domāja un uzvedās radoši.

Projektam attīstoties, skolotāji sāka saprast, ka kaut ko radīt nav tas pats, kas būt radošam. Viņi redzēja, ka *būt radošam* ir daudz vairāk saistīts ar domāšanas kvalitāti un procesu vai ceļu, kura laikā kaut kas tiek radīts. Viņi arī atklāja, ka radošums var rasties ilgāka projekta laikā, diskusijās un īsās jautājumu un atbilžu sesijās. Bieži vien skolotāji identificēja radošu momentu mācību stundā, brīdī, kas šķita kā izrāviens domāšanā. Tas gandrīz vienmēr bija indivīdu vai skolēnu grupas ilga un smaga darba rezultāts. Skolotāji arī saprata, ka radošums neradās tukšumā. Skolēniem bija nepieciešamas ar mācību priekšmetu saistītās zināšanas un prasmes, lai viņu radošās spējas varētu uzplaukt⁸¹.

QCA mājas lapās “Creativity: Find it Promote it” un “Arts Alive” ir atrodami materiāli par radošuma un mākslas ietekmes mācību programmās palielināšanu, aprakstīta labā prakse un nodrošināti gadījumu izpētes piemēri skolotājiem, kas satur praktiskus ieteikumus radošuma un mākslas veicināšanai mācību programmā.

2.2.2. Skolotāju sagatavošanas studiju programmās ietvertie studiju kursi par radošumu un radošām mācību metodēm

Nemot vērā IKT izmantošanas potenciālu pedagogiskajā procesā radošuma sekmēšanai, pētīta arī IKT izmantošanas iespēju apmācība skolotāju profesionālās sagatavošanas laikā.

Igaunija

Saskaņā ar Eiropas Radošuma un inovācijas gada ietvaros Eiropas Komisijas veiktās skolotāju aptaujas par radošumu skolās rezultātiem, 66% Igaunijas skolotāju norādījuši, ka radošums bija viens no viņu profesionālās izglītības iegūšanas laikā apgūtajiem tematiem, savukārt 70% skolotāju norādījuši, ka guvuši apmācību par inovatīvām pedagogijas pieejām vai metodēm. Apmācību par IKT izmantošanu klasē saņēmuši 37% Igaunijas skolotāju⁸².

Skolotāju profesionālās apmācības Igaunijā veido trīs elementi:

- ▲ vispārējās izglītības studijas;

81 Creativity: find it, promote it : Practical materials for schools.

<http://www.teachfind.com/qcda/creativity-find-it-promote-it>. Skatīts 26.05.2012

82 Creativity in Schools in Europe: A Survey of Teachers, 2009

- △ studijas, kas saistītas ar kādu konkrētu priekšmetu (-iem);
- △ profesionālās studijas (pedagoģijas zinātne, psiholoģija un didaktika, ieskaitot praktiskās apmācības).

Studiju programmās tradicionāli ar radošumu tiek saistīta vizuālās mākslas un mūzikas apmācība. Vizuālā māksla un mūzika parasti ir izvēles mācību priekšmets, bet sākotnējā skolotāju apmācība ietver obligātu ievada kursu vizuālajā mākslā, reizēm arī mūzikā.

ISCED 1. līmeņa vispārējie skolotāji var mācīt vizuālo mākslu un / vai mūziku no pirmās līdz trešajai klasei, īpašos gadījumos arī no ceturtās līdz sestajai klasei, ja viņi ir ieguvuši kvalifikāciju arī šajos priekšmetos. Vizuālo mākslu studenti bieži izvēlas kā papildus priekšmetu ar mērķi nodrošināt nākotnē atbilstošu darba slodzi un darba samaksu. Mūziku biežāk apgūst skolotāji ar attiecīgu specializāciju. ISCED 2. līmenī mūziku un vizuālo mākslu māca speciālo priekšmetu skolotāji.

Lietuva

Saskaņā ar Eiropas Radošuma un inovācijas gada ietvaros Eiropas Komisijas veiktās skolotāju aptaujas par radošumu skolās rezultātiem, 25% Lietuvas skolotāju norādījuši, ka radošums bija viens no viņu profesionālās izglītības iegūšanas laikā apgūtajiem tematiem, savukārt 53% skolotāju norādījuši, ka guvuši apmācību par inovatīvām pedagoģijas pieejām vai metodēm. Apmācību par IKT izmantošanu klasē saņēmuši 27% Lietuvas skolotāju⁸³.

Skolotāju studiju programmās tradicionāli ar radošumu tiek saistīti vizuālās mākslas un mūzikas apmācības.

Vispārējās izglītības skolotāji

Pamatskolas līmenī vispārējie skolotāji māca visus priekšmetus. Vispārējie skolotāji tiek apmācīti augstskolās saskaņā ar vispārējo skolotāju apmācības programmu un standartiem. Mācību programmas beidzējiem ar bakalaura vai maģistra grādu ir tiesības strādāt par vispārējo skolotāju. Pamatskolas programmā vizuālā māksla (ieskaitot amatu mācību) un mūzika ir obligātie priekšmeti. Teātris un deja ir izvēles priekšmeti. Tādējādi topošie skolotāji iegūst mākslas izglītību, noklausoties attiecīgus vizuālās mākslas un mūzikas lekciju kursus, kas tiek piedāvāti atbilstoši apstiprinātajam skolas mācību standartam. Citus mākslas veidus (teātri un deju) var apgūt kā izvēles priekšmetu.

Lietuvā par apmācību saturu ir atbildīgas augstākās izglītības iestādes. Skolotāju mācību programmās ir iekļauts viss zemāk uzskaitītais saturs:

- △ Bērna attīstība mākslas jomā,

83 Creativity in Schools in Europe: A Survey of Teachers, 2009

- ▲ Mākslas mācību programmas saturs,
- ▲ Mākslas pedagoģija,
- ▲ Mākslas vēsture,
- ▲ Topošā skolotāja personīgo mākslas prasmju attīstība.

Speciālo mākslas priekšmetu skolotājs

Pamatizglītības otrajā posmā visus mākslas priekšmetus (t.sk. vizuālo mākslu, ieskaitot amatu mācību, mūziku, teātri un dejošanu) māca speciālo priekšmetu skolotāji. Speciālo priekšmetu skolotāji ir mācījušies konkrēto mākslas jomu. Viņiem ir arī jāapgūst mākslas priekšmeti kā daļa no viņu profesionālās pedagoģiskās izglītības. Topošie skolotāji arī pierāda savas mākslinieciskās izpausmes konkrētajā mākslas jomā, sagatavojot savu diplomdarbu. Profesionāliem māksliniekiem, kas vēlas kļūt par mākslas priekšmetu skolotājiem, ir jāiegūst nepieciešamā minimālā kvalifikācija pedagoģijā.

Ungārija

Saskaņā ar Eiropas Radošuma un inovācijas gada ietvaros Eiropas Komisijas veiktās skolotāju aptaujas par radošumu skolās rezultātiem, 27% Ungārijas skolotāju norādījuši, ka radošums bija viens no viņu profesionālās izglītības iegūšanas laikā apgūtajiem tematiem, savukārt 68% skolotāju norādījuši, ka guvuši apmācību par inovatīvām pedagoģijas pieejām vai metodēm. Apmācību par IKT izmantošanu klasē saņēmuši 30% Ungārijas skolotāju⁸⁴.

Studiju programmās tradicionāli ar radošumu tiek saistītas vizuālās mākslas un mūzikas apmācības.

ISCED 1.līmenī visus mācību priekšmetus, tostarp mūziku un vizuālo mākslu, māca viens vispārējais skolotājs. Papildus citam jomām vispārējie skolotāji saņem izglītību un apmācības, kas nepieciešamas gan mūzikas, gan vizuālās mākslas apmācībai. Tai skaitā viņi apgūst šādus tematus:

- Bērna attīstība mākslā;
- Mākslas izglītības programmas saturs;
- Mākslas pedagoģija;
- Mākslas vēsture;
- Personisko mākslas prasmju attīstība (pēc izvēles).

ISCED 2.līmenī visus mācību priekšmetus māca speciālo priekšmetu skolotāji, arī mūziku un vizuālo mākslu. Teātra māksla un deja parasti tiek integrēti sporta izglītībā

84 Creativity in Schools in Europe: A Survey of Teachers, 2009

vai citos mācību priekšmetos. Mediju izglītība bieži tiek integrēta citos mācību priekšmetos, un to māca vizuālās mākslas vai literatūras skolotāji. Speciālo priekšmetu skolotāji studē mākslu kā daļu no viņu profesionālās apmācības, kas obligāti ietver šādus mācību kursus:

- Bērna attīstība mākslā;
- Mākslas izglītības programmas saturs;
- Mākslas pedagoģija;
- Mākslas vēsture;
- Personisko mākslas prasmju attīstība (obligāti).

Tikai kvalificēti skolotāji var mācīt ISCED 1. un 2.līmenī. Tomēr skolas dažreiz pieņem darbā arī profesionālus māksliniekus mācīt mākslu (parasti uz laiku). Profesionālus māksliniekus var uzaicināt piedalīties mākslas stundās, tomēr tad tur jāatrodas arī kvalificētam skolotājam.

Pēdējos gados Ungārija no dziedāšanas, mūzikas, zīmēšanas un vizuālo mākslu augstākās izglītības studiju programmām ir izveidojies specifisks studiju priekšmets, kas ir saistīts ar skolotāju apmācību un radošo mākslu mediāciju. Šis priekšmets ir nodalīts no izpildītājmākslinieku un mākslas ekspertu izglītības programmām. Augstskolas piedāvā 6 gadu bakalaura programmu, kas ļauj vēlāk iegūt maģistra grādu pedagoģijā.

Zviedrija

Saskaņā ar Eiropas Radošuma un inovācijas gada ietvaros Eiropas Komisijas veiktās skolotāju aptaujas par radošumu skolās rezultātiem, 48% Zviedrijas skolotāju norādījuši, ka radošums bija viens no viņu profesionālās izglītības iegūšanas laikā apgūtajiem tematiem, savukārt 34% skolotāju norādījuši, ka guvuši apmācību par inovatīvām pedagoģijas pieejām vai metodēm. Apmācību par IKT izmantošanu klasē saņēmuši 23% Zviedrijas skolotāju⁸⁵.

Skolotāju izglītības programmu veido trīs dažādas izglītības jomas:

- Vispārējā izglītība, kas ir kopīga visiem studentiem, aptver tādas galvenās tēmas kā mācīšanās, īpašu vajadzību izglītība, socializācijas un pamatvērtības, kā arī starpdisciplināras studiju tēmas (ilgst vismaz 1,5 gadus),
- Specialitāte – mācību priekšmets, ko nākošais skolotājs plāno mācīt (ilgst vismaz 1 gadu),
- Specializācija, papildinot agrāk iegūtās zināšanas (ilgst vismaz vienu semestri).

85 Creativity in Schools in Europe: A Survey of Teachers, 2009

Studiju programmās tradicionāli ar radošumu tiek saistīti vizuālās mākslas un mūzikas apmācības. Studiju saturs atšķiras vispārīgajiem skolotājiem un speciālo priekšmetu skolotājiem, kas specializējušies kāda mākslas priekšmeta apmācībā.

Vispārējie mākslas skolotāji

To, ko mācīs vispārējie skolotāji ISCED 1. un 2.līmenī nosaka katra skola individuāli. Savukārt, skolotāju profesionālās apmācības iestādes sastāda mācību programmas vispārējiem skolotājiem. Šajās programmās vispārējie skolotāji obligāti apgūst šādus mākslas priekšmetus:

- ▲ vizuālā māksla (ieskaitot amatu mācību),
- ▲ mūzika,
- ▲ drāma,
- ▲ dejas.

Speciālo mākslas priekšmetu skolotāji

Katra skola individuāli lemj kādus mākslas priekšmetus jāmāca speciālajam mākslas priekšmeta skolotājam, kā arī par apmācības prasībām ISCED 1. un 2.līmenī. Katra skolotāju profesionālās apmācības iestāde atbild par mācību programmas speciālo mākslas priekšmetu skolotājiem saturu. Skolas var arī uz laiku pieņemt darbā profesionālu mākslinieku mākslas apmācībai, tomēr profesionāli mākslinieki nevar aizvietot skolotājus.

Somija

Saskaņā ar Eiropas Radošuma un inovācijas gada ietvaros Eiropas Komisijas veiktās skolotāju aptaujas par radošumu skolās rezultātiem, 46% Somijas skolotāju norādījuši, ka radošums bija viens no viņu profesionālās izglītības iegūšanas laikā apgūtajiem tematiem, savukārt 32% skolotāju norādījuši, ka guvuši apmācību par inovatīvām pedagoģijas pieejām vai metodēm. Apmācību par IKT izmantošanu klasē saņēmuši 31% Somijas skolotāju⁸⁶.

Plaši veidotā skolotāju apmācības programma nodrošina, ka jaunažiem skolotājiem ir sabalansētas zināšanas gan teorijā, gan praksē. Viņiem ir profesionāls ieskats izglītībā no dažādām perspektīvām, ieskaitot izglītības psiholoģiju un socioloģiju, mācību satura teorijas, skolēnu novērtēšanu, skolēnu ar īpašām vajadzībām apmācība un pedagoģiskā satura zināšanas izvēlētajās jomās. Katrai no astoņām universitātēm, kas piedāvā skolotāju apmācību, ir sava stratēģija un mācību saturs, kas ir koordinēts valsts līmenī, lai nodrošinātu atbilstību, un piemērots katrai universitātei pieejamiem resursiem. Uz attiecīgo priekšmetu fokusēta pedagoģija un pētniecība ir spēcīgi attīstītas Somijas universitātēs, uz sadarbību vērsta un problēmorientēta mācīšana, kā arī datorizēta apmācība ir plaši izplatītas. Somijas

86 Creativity in Schools in Europe: A Survey of Teachers, 2009

skolotāju apmācība ir uz pētniecību orientēta, kas nozīmē, ka apmācības programmās lielu lomu spēlē izglītības teorijas, pētniecības metodoloģija un prakse, ieskaitot radošu metožu pielietojumu. Prakse ir tikpat liela loma skolotāju apmācībā. No piecu gadu apmācībām aptuveni 15-25% laika skolotāji velta praktiskai mācīšanai, novērojot pieredzējušu skolotāju stundas, strādā supervizoru uzraudzībā⁸⁷.

Somijā klašu skolotāji ir vispārējie speciālisti, kuriem ir maģistra grāds izglītībā. Studiju laikā viņi var specializēties mācīt vienu vai vairākus mācību priekšmetus. Maģistra grāds ir pamata prasība, lai pastāvīgi strādātu par skolotāju Somijas skolās. Pamatskolas skolotāji, kuri iekļaujas darba tirgū pēc augstskolas beigšanas, neuzskata, ka viņu profesionālā karjera būtu ierobežota tikai ar pamatskolas darbu. Maģistra grāds garantē piekļuvi pēcdiploma studijām, kas šobrīd ir plaši pieejamas lielākajā daļā Somijas universitāšu. Daudzi skolotāji, īpaši pamatskolās, izmanto iespēju turpināt savas akadēmiskās studijas⁸⁸.

Somijas skolotāju izglītības programmas atšķiras ar to dziļumu un plašo spektru. Līdzsvars starp teorētisko un praktisko šajās mācību programmās palīdz jauniešiem skolotājiem apgūt dažādas mācību metodes, kā arī efektīvas mācīšanas un mācīšanās zinātne. Skolotāju izglītība balstās uz pētniecības apvienojumu ar praksi un reflekciju, to veido zinātnes atziņas, koncentrēšanās uz domāšanas procesiem un pētniecība izmantotajām kognitīvajām prasmēm. Papildus izglītības teorijas, satura un konkrētu mācību priekšmetu pedagoģijas studijām, katrs potenciālais skolotājs izstrādā arī maģistra darbu par tēmu, kas saistīta ar izglītības praksi.

Saskaņā ar valdības dekrētu par universitātes grādiem, klases skolotāju izglītībai (vispārējais skolotājs) jāietver studijas par pamatzinātnes pamatpriekšmetiem un starppriekšmetu tēmām. Katra universitāte, izstrādājot savas mācību programmas, pamatojas uz mācību saturu. Tādējādi visi vispārējie skolotāji savu studiju laikā iegūst kaut minimālu apmācību arī mākslas priekšmetos, tomēr precīzs apjoms ir atkarīgs gan no universitātes fakultātes, gan studenta individuālā mācību plāna.

Vizuālā māksla, amatniecība un mūzika ir skaidri minētas kā obligātie studiju priekšmeti vairākās skolotāju augstākās izglītības programmās. Deja ne vienmēr ir obligāto kursu sastāvdaļa, tomēr tā tiek iekļauta fiziskajā izglītībā. Teātris tiek mācīts saistībā ar dzimto valodu, komunikāciju vai literatūru, vai arī atsevišķi, kā arī tas var vispār nebūt norādīts studiju programmā.

Speciālo priekšmetu skolotāji parasti ir absolvējuši ar maģistra grādu to universitātes fakultāti / katedru, kuras priekšmetu viņi gatavojas mācīt, kā arī ir pabeiguši skolotāju pedagoģiskās studijas. Mākslas priekšmetu skolotāju apmācību nodrošina mākslas akadēmijas (mākslas universitātes), bet pedagoģiskos pētījumus kopīgi organizē augstskolu izglītības fakultātes un mākslas akadēmijas. Amatniecības

87 Westbury I., Hansen S., Kansanen P., Bjorkvist O. Teacher Education for Research-Based Practice in Expanded Roles: Finland's Experience. *Scandinavian Journal for Educational Research* 49 No 5 (2005) 475-485.

88 Education policies for raising student learning_the Finnish approach 2007, p. 154

skolotāji parasti studē universitāšu izglītības fakultātēs. Profesionāli mākslinieki nevar iegūt pastāvīgu skolotāja vietu, neiegūstot nepieciešamo izglītību, tostarp pedagoģijā.

Lielbritānija

Saskaņā ar Eiropas Radošuma un inovācijas gada ietvaros Eiropas Komisijas veiktās skolotāju aptaujas par radošumu skolās rezultātiem, 28% Lielbritānijas skolotāju norādījuši, ka radošums bija viens no viņu profesionālās izglītības iegūšanas laikā apgūtajiem tematiem, savukārt 74% skolotāju norādījuši, ka guvuši apmācību par inovatīvām pedagoģijas pieejām vai metodēm. Apmācību par IKT izmantošanu klasē saņēmuši 35% Lielbritānijas skolotāju⁸⁹.

1997.gadā Lielbritānijā tika ieviesti skolotāju sākotnējās apmācības nacionālie standarti. Standartos nav sīki izstrādātu prasības attiecībā uz mākslas un humanitārajiem priekšmetiem. Nākošie skolotāji, ja vien viņi neizvēlas specializēties mākslas vai humanitārajos priekšmetos, var vispār nesaskarties ar šiem priekšmetiem savu sākotnējo studiju ietvaros.

1998.gadā publicētajā Karaliskās mākslas biedrības pētījumā⁹⁰ par mākslu skolotāju apmācībā konstatēts, ka skolotāju izglītības iestādēs ir plaši izplatīta prakse:

- ▲ atteikties no specializācijas mākslu priekšmetos;
- ▲ samazināt mākslas priekšmetiem paredzētās apmācību stundas;
- ▲ samazināt piekļuvi būtiskiem, ar mākslu saistītiem resursiem, piemēram, iekārtām, aprīkojumam un personālam.

Pētījumā arī tika konstatēts, ka nākošie skolotāji studiju laikā bieži vien iegūst pārāk maz, vai vispār nekādu pieredzi mākslas priekšmetos. Deviņi no desmit aptaujātajiem uzskatīja, ka viņi mācību procesā velta pārāk maz laika mākslai. Vairāk nekā puse nākošo skolotāju neapgūst dejošanu, bet vairāk nekā trešdaļa nemācās mūziku. Lielākā daļa skolēnu atzina, ka izjūt to, ka skolotājiem skolā trūkst pieredzes, zināšanu un pārliecības mācīt mākslu. Daudzi vispārējie skolotāji kautrējas mācīt mākslas priekšmetus, piemēram, mūziku, jo viņiem trūkst pārliecības par savām spējām. Lai uzlabotu situāciju tika ierosināts, ka skolotāju apmācības programmās vajadzētu iekļaut ievadkursus par darbu partnerībā ar muzejiem, galerijām, teātriem un citiem mākslas profesionāļiem.

Balstoties uz pētījuma rezultātiem tika ierosināts⁹¹ izveidot padziļinātas tālākizglītības valsts programmu māksliniekiem, zinātniekiem un citiem radošiem profesionāļiem kā strādāt partnerībā ar formālās un neformālās izglītības sniedzējiem; finansēt vairākus izmēģinājuma projektus, iesaistot kultūras organizācijas un

⁸⁹ Creativity in Schools in Europe: A Survey of Teachers, 2009

⁹⁰ Sharp, C., Benefield, P. and Kendall, L. (1998). The Effects of Teaching and Learning in the Arts: A Review of Research

⁹¹ All our futures – Creativity culture and education 1999

izglītības sniedzējus, lai izpētītu praktiskus veidus kā apmācīt māksliniekus un skolotājus strādāt partnerībā; izveidot valsts sistēmu, kas ļautu mākslas studentiem studiju ietvaros gadu nostrādāt skolās. Šo ieteikumu rezultātā 2002.gada tika izveidota iniciatīva *Radošās partnerības*.

Šobrīd skolotāju sākotnējās mācību programmas ir atkarīgas no skolotāja specializācijas. Vispārējie skolotāji ISCED 1. līmenī var izvēlēties apmācību programmu, kuras laikā vispārējā izglītība ir kombinēta ar profesionālu (pedagoģisko) apmācību, noslēgumā iegūstot bakalaura grādu ar tiesībām mācīt skolā. Var izvēlēties arī programmu, kur vispirms ir jāiegūst bakalaura grāds kādā specialitātē un pēc tam iziet vienu gada profesionālās apmācības programmu. Abās programmās nodrošināta profesionālā apmācība visu mācību saturā iekļauto priekšmetu apmācībai, tai skaitā mākslas priekšmetu. Pastāv iespējas padziļināti apgūt kādu no priekšmetiem, tostarp mūziku vai mākslu.

Vidusskolas skolotāji parasti tiek apmācīti kā speciālo priekšmetu skolotāji ISCED 2. un 3. līmenim. Vairums vidusskolas skolotāju vispirms iegūst bakalaura grādu, kam seko vienu gada ilga profesionālās apmācības programma. Mākslas skolotāji var sīkāk specializēties mākslas un dizaina, mūzikas, teātra un dejas apmācībā.

2.2.3. Radošu mācību metožu lietošana praksē

Igaunija

Radošas mācību metodes praksē skolās visbiežāk pielieto attiecībā uz skolēnu praktiskajiem darbiem, jeb radošajiem projektiem. Skolas uzdod skolēniem izstrādāt radošu projektu, kas balstās uz starppriekšmetu tēmām vai integrē dažādu mācību priekšmetu tēmas. Radošie projekti var būt pētījumi, projekti, mākslas darbi. Radošā projekta pamattēmu izraugās skola un precīzu tēmas izvēli veic paši skolēni. Radošo projektu var īstenot vai nu individuāli vai grupā. Radošā projekta veikšanas kārtībai un nosacījumiem ir jābūt aprakstītiem skolas mācību programmā⁹².

Lietuva

Atbilstoši esošajai praksei pamatzglītības posmā skolotāji pielieto individuālas un grupu darba metodes, kas iedrošina veikt izpēti, izskaidrot, interpretēt, risināt problēmas, attīstīt projektus, radošumu (aktivizējošās izglītības metodes). Šādas metodes ietver sarunas, diskusijas, intervijas, lomu spēles, simulācijas, spēles, projektus, izpēti (testus, eksperimentus), prāta vētru utt. Saskaņā ar vispārējās izglītības mērķiem skolotājs ņem vērā bērna vecuma īpatnības, bērna uzmanības attīstības individuālās īpatnības, uztveri, domāšanas veidu, gribu un emocijas, vēlmes un intereses, kā arī izstrādā un pielieto atbilstošas metodes vai to kombinācijas.

Vispārējā izglītības ietvaros skolotāji piemēro tādas mācību metodes, kas veicina skolēnu aktivitāti un neatkarību, veicina kritisku, radošu un konstruktīvu domāšanu, problēmu risināšanas spējas, situācijas izpratni un atbildību par savām darbībām. Projektu izstrādes metode tiek atzīts par labu līdzekli, kas palīdz integrēt formālās un neformālās izglītības saturu. Mācību procesā skolotājs izmanto jaunākās datoru un informācijas tehnoloģijas. Mācību process tiek balstīts pamatā uz skaidrojošajām, nevis reproducējošajām metodēm.

Skolas izmanto diferencētas un individualizētas mācību metodes. Skolotāji pielāgo savas mācību metodes atbilstoši skolēna vai grupas individuālajam raksturam. Individuālās mācību metodes lielākoties tiek pielietotas darbā ar labākajiem un sliktākajiem skolēniem. Skolotāji piemēro arī dažādas netradicionālās metodes. Nodarbības var notikt ne tikai klasē vai skolā, bet arī ārā, bibliotēkās, muzejos vai izstāžu zālēs⁹³.

92 Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. Estonia 2007/2008

93 Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. Lithuania 2007/2008

Ungārija

Skolas un skolotāji bauda pilnīgu brīvību attiecībā uz metodēm, ko tie piemēro mācību procesā. Nozīmīgākie mācīšanas-mācību darba instrumenti Ungārijā ir mācību grāmatas. Mācību materiāli ir sakārtoti atbilstoši mācību priekšmetiem, mācību satura integrēta vai starppriekšmetu strukturēšana sastopama reti. Likums par izglītību veicina projektu metodes izmantošanu mācību procesā - ja mācību materiāls un saturs tiek organizēta šādā veidā, tad risināmais uzdevums var būt saistīts ar problemātisku ikdienas dzīves jomu. Tomēr šo metodi galvenokārt īsteno tikai tās skolas, kas izmanto alternatīvās pedagoģiskās programmas, vai, kas īsteno satura un metodikas modernizācijas projektus.

Ungārijā īstenoto pētījumu rezultāti liecina, ka skolotāju pielietoto metožu klāsts ir samērā ierobežots. Skolotāji galvenokārt pēc tradicionālās metodes veic frontālu darbu klasē, nodarbību laikā pārsvarā tiek nodotas jaunas zināšanas, un skolotāja sniegtos paskaidrojumus papildina gan tradicionāli, gan mūsdienīgi uzskates palīg līdzekļi, kā arī informācijas tehnoloģijas. Alternatīvo pedagoģisko principu ietekmē mazo grupu nodarbības kļūst arvien populārākas. Vienkāršu mācību materiālu reproducēšanu pakāpeniski aizstāj metodes, kuru mērķis ir palielināt skolēnu aktivitāti, koncentrējoties uz darbību, priekšroku dodot radošām izpausmēm.

No Eiropā visizplatītākajām alternatīvajām metodoloģijām Ungārijā vislielākais tīkls ir Valdorfa-Šteinera metodei, kas ir pārstāvēta sākot no bērnudārza līdz pat skolotāju apmācībai. Dažas pamatskolas piemēro arī Freineta un Montesori metodes⁹⁴.

Zviedrija

Pirmsskolā: Izmantojot tematisko metodi bērniem tiek dota iespēja izzināt, pētīt un eksperimentēt. Caur mūziku, teātri, mākslu un amatniecību, spēlēm, sarunām, dziedāšanu utt, viņi var saprast savu pieredzi un soli pa solim iegūt jaunas atziņas un veidot zināšanas. Bērni var arī uzzināt vairāk par kādu tēmu ar grāmatu palīdzību un klausoties stāstus.

Pamatskola: nepastāv prasības izmantot noteiktas mācību metodes, Valsts mācību saturs iesaka mācīties izmantojot atklājēja principu un pastāv tendence izmantot vairāk uz skolēnu vērstas metodes, tematiskas un starpdisciplināras apmācības. Piemēram, skolēni sava individuālā mācību plāna ietvaros paši izvēlas savus uzdevumus un metodes. Dažās skolās izmanto alternatīvās metodes, piemēram, Montesori un Valdorfa metodes, piemēram, 2009./2010.mācību gadā Zviedrija bija 39 Valdorfa pamatskolas⁹⁵.

94 Euridyce: Organisation of the education system in Hungary 2009/2010

95 Euridyce: Organisation of the education system in Sweden 2009/2010

Pamatskolā skolotāji var brīvi pieņemt lēmumus un izvēlēties mācību materiālus - grāmatas, audio-vizuālos materiālus, IKT u.c. Obligātās literatūras saraksts nepastāv. Skolotājiem ir liela brīvība izvēloties mācību metodes, līdz ar to mācību procesā var būt starppriekšmetu sasaiste starp mākslu un citiem mācību priekšmetiem, piemēram, zinātnei, taču šāda prakse nekā netiek regulēta. IKT tiek izmantotas kā līdzeklis mācību procesā un kā palīg līdzeklis mācīšanas uzlabošanai. Zviedrijas Izglītības valsts aģentūras tīmekļa vietnē bez maksas ir pieejami vairāki tiešsaistes rīki skolotājiem, kuri vēlas tos izmantot. IKT ir daļa no izglītības procesa un var tikt izmantota visu priekšmetu apgūvē, tomēr tas ir atbildīgs par skolas spējas organizēt šo procesu.

Somija

Skolotājiem ir liela neatkarība izraugoties vispiemērotākās pedagoģiskās metodes. Līdz ar to pamatskolas ir diezgan neatkarīgas veidojot savas mācību programmas, mācīšanas un mācīšanās nosacījumus, kā arī izmantojot publisko finansējumu. Galvenais uzsvars Somijā parasti ir uz mācīšanos, nevis sagatavot studentus pārbaudījumiem. Dažādas mācību metodes plaši izmanto visā izglītības sistēmā. Jaunas un inovatīvas metodes tiek diezgan viegli pieņemtas, ja skolotājs tiek uzskatīts par piemērotu, lai veicinātu studentu mācīšanos⁹⁶.

Somijā īstenotās vidējās izglītības reformas ir atstājušas būtisku ietekmi uz mācību procesa organizēšanu, jo īpaši attiecībā uz mācīšanu un mācīšanos. Tradicionālais mācību process, kas balstās uz priekšlasījuma-atbildes modeļiem, instrukcijām, vecuma grupām, fiksētiem mācību grafikiem un dominējošu sēdošu darbu klasē ir pakāpeniski pārveidots par elastīgu, atvērtu un ar mijiedarbību bagātu mācību vidi, kur pirmajā vietā ir aktīva skolēna piedalīšanās⁹⁷.

Gan vispārējie klases skolotāji, gan speciālo priekšmetu skolotāji ir profesionāli brīvi un neatkarīgi. Valsts mācību saturs pēdējo 20 gadu laikā ir kļuvis daudz mazāk detalizēts un preskriptīvs. Tas darbojas vairāk kā ietvars, atstājot izglītības sniedzējiem un skolotājiem iespēju izlemt ko viņi māca un kā. Piemēram, skolotāji var izvēlēties savas mācību grāmatas un citus mācību materiālus.

Lielbritānija

Pateicoties dažādajām ar radošumu saistītajām iniciatīvām Lielbritānijā ir atrodamī daudzi piemēri radošu mācību metožu lietošanai praksē.

96 Berry, J., & Sahlberg, P. (2006). Accountability affects the use of small group learning in school mathematics. *Nordic Studies in Mathematics Education*, 11(1), 5–31.

97 Aho, E., Pitkänen, K., & Sahlberg, P. (2006). Policy development and reform principles of basic and secondary education in Finland since 1968. Washington, DC: World Bank

Piemēram, Ziemeļrietumu mākslas padome īstenoja projektu “Apgūt zinātni ar mākslas palīdzību”⁹⁸. Projektu veido zinātniski teatrāla izrāde, kas sastāv no desmit atsevišķām daļām, kuras sagatavojušas skolēnu grupas vecumā no 11 līdz 18 gadiem. Šie teatrālie uzvedumi koncentrējas uz zinātniskos tematu izskaidrošanu un izpēti ar teātra, dejas un mūzikas starpniecību, izmantojot dažādus stilus. Katra no daļām ilgst 5-10 minūtes un demonstrē jauniešu zinātnes, inženierzinātņu un tehnoloģiju izpratni, un to kā tās attiecas uz viņiem. Izrāde ir tēlaina, izklaidējoša, informatīva un provocē domāšanu. Tā uzrunāja publiku un mudināja pievērst lielāku interesi apskatītajām zinātnes un tehnoloģijas jomām. Izrādē piedalījās 150 skolēnu un apskatīja tādas jomas kā fiziku, bioloģiju, ķīmiju, datorzinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātnes, pievēršoties zinātnes pagātnei, tagadnei un nākotnei.

STARburst⁹⁹ ir pilnīgi jauns palīgriks sākumskolas skolotājiem. Tas palīdz attīstīt lasīt un rakstītprasmi, izmantojot stāstus un dzejoļus mācoties par zinātni un tehnoloģijām. STARburst mērķis ir palīdzēt bērniem izveidot tēlainus un izzinošus stāstus un dzejoļus, ļaujot viņiem izmantot zinātniskus jēdzienus un tehnisko valodu, un iegūstot pārliecību par savu dabas un redzamās pasaules izpratni. STARburst balstās uz partnerību starp Dizaina padomi, uzņēmumu Esso, Karalisko ķīmijas un fizikas institūtu.

2.2.4. Radošuma diagnostikas metožu lietošana

Igaunija

Izglītības satura dokumenti nesatur informāciju par radošuma diagnostikas metožu pielietojumu vispārējā izglītībā. Galvenokārt raksturota pielietotā skolēnu zināšanu un prasmju vērtēšanas sistēma attiecībā uz mākslas priekšmetiem.

Atbilstoši Valsts mācību saturam¹⁰⁰ galvenie zināšanu un prasmju novērtējuma mērķi ir:

- sniegt atgriezenisko saiti par mācību procesa rezultātiem un atbalstīt skolēna attīstību;
- vadīt skolēna pašvērtējuma veidošanos un sniegt atbalstu tālāko izglītības veidu izvēlē;
- motivēt un vadīt skolēnus mācīties mērķtiecīgi;
- vadīt skolotāja darbu, atbalstot skolēnu mācīšanos un personīgo attīstību.

Salīdzinot ar iepriekšējo Valsts mācību saturu jaunajā programmā, kas stājās spēkā 2011.gadā¹⁰¹, novērtējuma principi ir rūpīgāk izskatīti, tai skaitā ir ieviesta

98 <http://www.artscouncil.org.uk/who-we-are/working-in-the-regions/north-west/>. Skatīts 26.05.2012

99 Science, Technology and Reading for Primary Schools (STARburst)

<http://www.tes.co.uk/article.aspx?storycode=76399>. Skatīts 26.05.2012

100 Euridyce. Organisation of the education system in Estonia 2009/2010, p. 74.

National curriculum for basic schools; Government of the Republic of Estonia regulation 28.01.2010

101 National curriculum for basic schools; Government of the Republic of Estonia Regulation No

diferenciācija starp formatīvo vērtējumu – vērtējumu mācīšanās procesa uzlabošanai – un summatīvo vērtējumu – mācību procesa rezultātu novērtēšana.

Studenti tiek novērtēti, pamatojoties gan uz mutiskām, gan rakstiskām atbildēm, gan praktiskajiem uzdevumiem un praktisko darbību atbilstoši mācību programmas prasībām. Skolēnu personiskā izaugsme tiek ņemta vērā vērtējot ar prasmju ieguvī saistītos mācību priekšmetus, kas lielākoties tiek raksturoti arī kā “radošie” priekšmeti - mūzika, māksla, fiziskā izglītība un amatu mācība.

Igaunijas skolās gan 1., gan 2. ISCED līmeņa skolotāji novērtē skolēnu prasmes mākslas priekšmetu apgūvē gan formatīvi – lai regulāri izvērtētu skolēna progresu, gan summatīvi - katra mācību gada vai izglītības pakāpes beigās.

ISCED 1. un 2. līmeņa skolēnu sasniegumus vizuālajā mākslā un mūzikā vērtē līdzīgi kā citos mācību priekšmetos, izņemot pirmo gadu ISCED 1.līmeņa skolēniem, kad skolēniem netiek veikts skaitlisks novērtējums. Abos līmeņos skolotāja vērtējums ir balstīts uz attiecīgās mācību programmas saturu. Atzīmes tiek liktas piecu punktu skalā sākot no 1 „vāji” līdz 5 „ļoti labi”, atzīmes tiek ierakstītas dienasgrāmatā vai e-žurnālā. Mācību gada ceturkšņu beigās, kā arī visa mācību gada beigās skolēni tiek izsniegta liecība, kurā apkopotas atzīmes visos mācību priekšmetos. Ārējie eksāmeni vai pārbaudes šajos priekšmetos tiek piemērotas tikai atsevišķos gadījumos.

Gadījumos, ja skolēns uzrāda izcilu sniegumu un atbalstot tā tālāku virzību skolotājs un skola var skolēnu īpaši apbalvot un izrādīt atzinību. Parasti diplomi un pateicības raksti tiek pasniegti mācību gada beigās. Skolotāji bieži sniedz skolēniem informāciju par ārpusstundu aktivitāšu iespējām vizuālās mākslas vai mūzikas jomā (koriem, bērnu mākslas un mūzikas skolām utt.).

Lietuva

Mācību satura izmaiņas 2009.gadā pavadīja arī jaunas skolēnu novērtējuma koncepcijas ieviešana pamatskolās. Saskaņā ar jauno koncepciju tiek uzsvērts formatīvais novērtējums, pamatojoties uz individuālo progresu un kritērijiem, kuri noteikti izglītības standartos, izslēdzot tradicionālo novērtējumu ar atzīmēm¹⁰².

Sākot ar 2001/02 mācību gadu pamatskolas līmenī (ISCED 1.līmenis) novērtēšana atzīmēs tika vispārēji aizstāta ar skolēnu vērtēšanas veidiem, kas nav saistīti ar atzīmēm. Kaut gan skolēnus vairs nevērtē ar atzīmēm, skolotājiem tomēr ir jāspēj noteikt skolēnu radošo mākslas prasmju apguves progresu, apspriest un novērtēt progresu mutiski, lai veicinātu skolēnu izaugsmi un sasniegumus. Skolēni tiek vērtēti neoficiāli, t.i. mutiski, ar uzslavu. Šāda novērtējuma mērķis ir veicināt skolēnu motivāciju mācīties. Skolēnu sasniegumi tiek novērtēti šādos mākslas priekšmetos: vizuālā māksla un tehnoloģijas (amatu mācība), teātris, mūzika, dejas.

1 06.01.2011

102 Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programas (Vispārējais pamatizglītības saturs) Vilnius, 2008, <http://www.upc.smm.lt>. Skatīts 23.05.2012

ISCED 2.līmenī tāpat kā citos mācību priekšmetos skolēnu progress / sekmes mākslas priekšmetos tiek vērtēts ar atzīmēm. Skolēnu sasniegumus šādi vērtē vizuālajā mākslā, teātrī, mūzikā, dejošanā. Tiek ņemta vērā skolēna spēja veikt skolotāja noteiktos uzdevumus, skolēnu dalība projektos un kultūras aktivitātēs, skolēnu spēja radoši izteikties un individuālais progress mākslinieciskajā jaunradē. Skolotājs novērtē skolēnu progresu un sekmes mākslas priekšmetos ar atzīmēm, ievērojot skolēnam pieejamo teorētisko zināšanu kopumu, radošo uzdevumu īstenošanu, kas sagatavoti vispārējās izglītības programmas ietvaros un atbilstoši standartu prasībām. Skolēnu snieguma novērtējumu ietekmē arī skolas tradīcijas mākslas un kultūras izglītībā. Tomēr skolotājiem trūkst palīgriķu, kas varētu palīdzēt izdarīt savus novērtējumus.

Ungārija

Izglītības sistēmu raksturojošie dokumenti¹⁰³ nesatur informāciju par radošuma diagnostikas metožu pielietojumu vispārējā izglītībā. Galvenokārt raksturota pielietotā skolēnu zināšanu un prasmju vērtēšanas sistēma attiecībā uz mākslas priekšmetiem.

Skolotāji regulāri novērtē skolēnu sniegumu / panākumus ar atzīmēm mācību gada gaitā, un ar galīgo atzīmi mācību gada noslēgumā. Formatīvais un summatīvais vērtējums tiek bieži pielietoti skolā. Kā formatīvu novērtējumu zemākās klasēs ir ierasts dot sarkanu punktu par labu sniegumu (ko ielīmē īpašā grāmatiņā) un melnu punktu par sliktu sniegumu, arī ielīmējot nelielu dzīvnieku attēlu. Vecākajās klasēs vairāk ierasts ir izpildes novērtējums procentos, kā arī aprakstošs vērtējums.

Snieguma novērtējums mākslā tiek uzskatīts par sarežģītāku nekā citos mācību priekšmetos, jo mākslas izglītībā mazāk izpaužas teorētiskās zināšanas, bet vairāk procesuālās zināšanas, prasmes un attieksme. ISCED 1.līmenī skolotāji lielākoties novērtē skolēnus formatīvi (lai novērtētu to progresu). ISCED 2.līmenī skolotāji novērtē skolēnus formatīvi, kā arī sniedz kvantitatīvu atzīmi, saskaņā ar zināšanu un prasmju apguves līmeni. Abos līmeņos lielākā daļa mākslas skolotāja vērtējuma veido sprieduma par uz mācību satura apguvi apvienojums ar skolēna personības attīstības novērtējumu (cik tuvu skolēns ir noteiktajam standartam, kas tiek sagaidīts no konkrētā vecuma skolēna). Diemžēl skolotājiem nav pieejami precīzi norādījumi šajā ziņā. Dažas skolas tomēr mēģina izstrādāt savus vērtēšanas kritērijus¹⁰⁴.

Vienīgais atbilstoši izstrādātais pārbaudījums mākslas jomā ir gala eksāmens, kuru skolēni var izvēlēties kārtot ISCED 3.līmeņa beigas 18.-19.gadu vecumā. Tomēr mākslas priekšmeti (mūzika, vizuālā māksla un mediju izglītība) nav obligāti, līdz ar to tie ir izvēles priekšmeti, kurus reti izvēlas kā noslēguma eksāmenus. Mākslas

103 Euridyce: Organisation of the education system in Hungary 2009/2010.

Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. Hungary 2007/2008.

Euridyce: National system overview on education systems in Europe. Hungary 2011.

Euridyce: Structures of Education and Training Systems in Europe: Hungary. 2009/10 Edition

104 Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. Hungary 2007/2008.

eksāmenam ir divi līmeņi - standarta līmenis, kas notiek skolā un tiek balstīts uz skolēna izstrādāto mākslas darbu portfolio, kā arī teorijas testu. Augstākā līmeņa eksāmens tiek rīkots ārpus skolas, atbilstoši ļoti precīzi noteiktiem kritērijiem un pieaicinot profesionālus māksliniekus.

Zviedrija

Izglītības sistēmu raksturojošie dokumenti¹⁰⁵ nesatur informāciju par radošuma diagnostikas metožu pielietojumu vispārējā izglītībā. Galvenokārt raksturota pielietotā skolēnu zināšanu un prasmju vērtēšanas sistēma attiecībā uz mākslas priekšmetiem.

ISCED 1. līmenī skolotājs sagatavo individuālo skolēna attīstības plānu ar rakstveida novērtējumu. Skolai un skolotājam ir pienākums rakstiski dokumentēt katra skolēna sasniegumus un attīstību katrā mācību priekšmetā. Skolotāji novērtē skolēnus mākslas priekšmetos formatīvi, novērtējot sasniegto progresu. Vērtējums tiek sniegts vizuālajā mākslā un mūzikā. Teātris parasti ir daļa no mūzikas vai zviedru valodas apmācības, bet dejošana no fiziskās kultūras un veselības apmācības, līdz ar to atsevišķs vērtējums te netiek sniegts.

ISCED 2. līmenī novērtējums tiek izdarīts katras pakāpes noslēgumā. Atzīmes tiek definētas balstoties uz mācību programmā noteiktajiem mērķiem, kas skolēniem jāsasniedz attiecīgajā mācību priekšmetā, un saskaņā ar attiecīgās jomas kvalitātes kritērijiem. Lai iegūtu noteiktu atzīmi / vērtējumu šie kritēriji ir jāizpilda. Skolotāji mākslas priekšmetos novērtē skolēnus katra semestra vai izglītības pakāpes noslēgumā (summatīvais vērtējums vai noslēguma sertifikācija).

Skolas pienākums ir sniegt katram skolēnam palīdzību, kas nepieciešama, lai sasniegtu zināšanu mērķus. Ja atklājas, ka skolēnam ir vajadzīgi īpaši atbalsta pasākumi, skolas direktora pienākums ir pārliecināties, ka šīs vajadzības tiek apmierinātas un ir izstrādāts individuāls plāns.

Somija

Uzsākot vidējo izglītību, Somijas skolēniem nav pieredzes ar centralizētiem un standartizētiem pārbaudījumiem, atšķirībā no to vienaudžiem citās valstīs, kur šādi pārbaudījumi ir skolu dzīves dabiska sastāvdaļa. Par skolēnu rezultātiem novērtējumu ir atbildīgs katrs Somijas skolotājs un skola. Vienīgais standartizētais centralizētais novērtējums ir vispārējās vidējās izglītības noslēguma eksāmens pirms augstāko izglītības studiju uzsākšanas. Pirms šīs pārbaudes nekādi citi ārēji testi netiek piemēroti Somijas skolās.

¹⁰⁵ Euridyce: Organisation of the education system in Sweden 2009/2010

Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. Sweden 2007/2008.

Euridyce: National system overview on education systems in Europe. Sweden 2011.

Euridyce: Structures of Education and Training Systems in Europe: Sweden. 2009/10 Edition

Visi skolēnu zināšanu novērtējumu pamatā ir pasniedzēju veidoti testi, nevis standartizēti ārējie testi. Līdz piektajai klasei somu skolēni vairs nesaņem skaitliskās atzīmes, kas ļautu skolēnus vienu ar otru tieši salīdzināt. Šādas atzīmes ir aizliegtas ar likumu. Tiek izmantoti tikai aprakstoši novērtējumi un atsauksmes. Skolotāji saskata regulārus pašu veidotos klases testus gan kā iespēju uzlabot mācīšanu, gan novērtēt skolēnu sasniegumus. Skolotāji vairāk var plānot mācību procesu un mazāk koncentrēties uz ikgadējiem pārbaudījumiem vai eksāmeniem¹⁰⁶.

Skolotājiem vērtējumu palīdz izdarīt valsts izglītības standarta un vietējo mācību programmu mērķi, laba snieguma apraksti katra posma beigās. Papildus mācību saturam, ir pieejama visdažādākā pedagoģiskā literatūra, kas atbalsta skolotāju vērtēšanas darbu: piemēram, skolotāju rokasgrāmatas, mācību priekšmetu rokasgrāmatas un tīmekļa materiāli. Mākslas priekšmetu skolotāji var arī piedalīties apmācībās par skolēnu vērtēšanu. Piemēram, šādus seminārus rīko Somijas Nacionālā izglītības padome, arī mākslas akadēmijas organizē šādus seminārus.

Lielbritānija

Skolēnu novērtēšanas metodes var izpausties dažādi¹⁰⁷: kā neformāli spriedumi klasē, rakstiski vai praktiski uzdevumi, formāli valsts eksāmenu vērtējumi. Jebkurš bērna veiktais darbs sniedz pamatu trīs atsevišķu, bet savstarpēji saistītu funkciju novērtēšanai:

- ▲ diagnostikai (analizē skolēna spējas un prasmes),
- ▲ formatīvajam vērtējumam (vāc pierādījumus par skolēnu panākumiem ar mērķi pielāgot mācīšanas metodes un prioritātes),
- ▲ summatīvajam vērtējumam (novērtē skolēna sasniegumus programmas beigās).

Skolās visas šīs novērtējuma funkcijas ir būtiskas, tomēr praksē lielāks uzsvars (ietekme) ir summatīvajam novērtējumam.

Novērtēt radošuma un kultūras attīstību ir grūtāk kā pārbaudīt faktoloģiskas zināšanas. Anglijas Bērnu un skolēnu inspekcijas Ofsted aptauja¹⁰⁸ konstatēja, ka skolotājiem bieži nav skaidri kritēriji, kas būtu jāpiemēro vērtējot bērnu radošo darbu, tie nejutās pārliecināti par savu personīgā vērtējuma pareizību. Novērtējot radošo attīstību ir jāņem vērā procesa vērtība, bērna mācības un sasniegumi tā gaitā, kā arī izveidotā produkta raksturīgās īpašības.

Attiecībā uz mākslas priekšmetu vērtējumu ISCED 1. un 2.līmenī pastāv atšķirības starp tikai mākslas priekšmetiem (māksla un dizains, mūzika) un mākslas priekšmetiem, kas ir iekļauti kāda cita priekšmeta apmācībā (deja, kas ir daļa no

106 A short history of educational reform in Finland 2009

107 Euridyce: Organisation of the education system in England, Wales and Northern Ireland 2009/2010

108 Expect the Unexpected: Developing Creativity in Primary and Secondary Schools. 2003

fiziskās audzināšanas un teātris, kas ir daļa no angļu valodas). Mākslā un dizainā un mūzikā skolēni tiek novērtēti ņemot vērā to snieguma atbilstību attiecīgā priekšmeta programmā definētajiem mērķiem un vēlamajam prasību līmenim. Attiecībā uz deju un teātri ISCED 1. un 2. līmenī nepastāv īpašas prasības pēc formāla novērtējuma.

Katram mācību programmas mērķim ir astoņi sasniegšanas līmeņi. Līmeņu aprakstos norādīts izpildījuma veids un diapazons, kas skolēnam būtu jādemonstrē noteiktu laiku strādājot attiecīgajā līmenī. Tie ir veidoti tā, lai tipisks skolēns pārietu no viena līmeņa otrā apmēram ik pēc diviem gadiem. Ap pirmā pamatposma (key stage 1) beigām aptuveni 7 gadu vecumā lielākās daļās skolēnu sniegumam ir jābūt 1.-3. līmeņa robežās, ap otrā pamatposma beigām (11 gadu vecumā) sniegumam jābūt 2. – 5. līmeņa robežās. Ap trešā pamatposma beigām lielākās daļās skolēnu sniegumam būtu jābūt 3. - 7. līmenī. Astotais līmenis ir sasniedzams ļoti spējīgiem skolēniem un, lai palīdzētu skolotājiem atšķirt īpaši izcilu sniegumu trešajā pamatposmā, ir paredzēts arī apraksts sniegumam, kas ir augstāks par 8 līmeni.

Lielbritānijas nevalstiskā organizācija *Radošums. Kultūra. Izglītība*¹⁰⁹ koordinējusi iniciatīvu, kurā tiek piedāvāts izstrādāt skolēnu radošuma novērtēšanas instrumentu, ko skolotāji varētu lietot savā darbā ar skolēniem. Konsultējoties ar psiholoģijas un pedagogijas ekspertiem radošuma jomā, izveidota metode, kas novērtē 5 radošuma raksturojumus – zinātkārs, neatlaidīgs, iztēles bagāts, uz sadarbību orientēts un mērķtiecīgs - un tiem atbilstošus 15 detalizētākus raksturojumus. Šobrīd vēl norit papildus darbs pie minētā instrumenta uzlabošanas un ērtākas lietojamības skolotājiem.

109 <http://www.creativitycultureeducation.org/>. Skatīts 26.05.2012

2.2.5. Pedagogu profesionālās pilnveides pasākumi radošas mācīšanas prasmju un zināšanu apguvei

Igaunija

Saskaņā ar valdības noteikumiem, kas regulē pamatprasības skolotāju apmācībām¹¹⁰, visiem skolotājiem ir pienākums ik pa pieciem gadiem iziet profesionālo apmācību kursus vismaz 160 stundu apmērā.

Igaunijā skolotājiem tiek piedāvāti sekojoši apmācību kursi ar mākslu saistītās jomās:

Vispārējo priekšmetu skolotājiem:

- Apmācības vizuālajā mākslā ar mērķi ir attīstīt personiskās mākslinieciskās prasmes un paplašināt izpratni par mākslu,
- Personisko māksliniecisko prasmju attīstība.

Speciālo priekšmetu skolotājiem, vai skolotājiem ar daļēju specializāciju mākslas priekšmetu jomā:

- Mūzikas mentoru apmācība (jauno skolotāju mentoriem),
- Mūzika un kultūru dialogi. Mūzika divvalodīgās klasēs,
- Dizains mākslas izglītībā,
- Mākslas vēsture un estētika.
- Laikmetīgā māksla un laikmetīgās mākslas apmācība,
- Grafiskais dizains, grafiskā dizaina programmas¹¹¹.

Lietuva

Izglītības likums¹¹² paredz, ka skolotājam ir tiesības piedalīties profesionālajā apmācībā vismaz 5 dienas gadā, kas tiek apmaksātas no valsts. Valsts profesionālās apmācības programmu īstenošanu nodrošina Izglītības un zinātnes ministrija, skolas atbild par savu profesionālās apmācības plānu izstrādi un ņemot vērā tām pieejamos resursus lemj kas, kad, cik reizes un kādā profesionālās apmācības programmā piedalās. Skolotāji par saviem līdzekļiem un ar skolas atļauju var piedalīties papildus profesionālās apmācības programmās ārpus skolas apstiprinātā profesionālās apmācības plāna. Skolotāju profesionālās apmācības programmas ir izstrādātas skolotāju profesionālās attīstības centros valsts un vietējā līmenī. Skolotāju dalību

110 Igaunijas Republikas valdība s 22.11.2000 noteikumi Nr. 381, RT I 2000, 87, 575 Vispārējās skolotāju izglītības prasības.

111 Arts and Cultural Education at School in Europe. Estonia 2007/2008

112 Lietuvas Republikas Likums par izglītību 1991.gada 25.jūnijs Nr. I-1489 (Ar 2006.gada 13.jūnija grozījumiem – Nr X-689), Oficiālais tulkojums. Pieejams: http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Lithuania/Lithuania_Amendment_Law_on_Education_2006-2003.pdf. Skatīts 23.05.2012

profesionālās apmācības programmās nodrošina skolas un vietējās pašvaldības izglītības departaments.

Attiecība uz mākslas apmācību, vispārējiem skolotājiem pieejams liels skaits profesionālās apmācības programmu, piemēram:

- mākslas izglītības nozīme personības briedumam,
- mākslas izglītības metodes,
- mūsdienu mākslas izglītības tendences,
- radošuma un komunikāciju prasmju veicināšana mākslas izglītībā.

Specializēto priekšmetu skolotājiem pieejamo profesionālās apmācības programmu kursi:

- Socializācijas procesi un mākslas un kultūras izglītība,
- mijiedarbība starp māksliniecisko jaunradi un izglītības zinātņi,
- mākslas izglītības portfolio sagatavošana,
- mākslas un kultūras izglītības pedagoģiskās pētniecības metodika.

2004.gadā izstrādātā skolotāju izglītības un apmācības koncepcija iezīmēja būtisku skolotāju apmācību sistēmas reformu, kā arī jaunu procedūru skolotāju kvalifikācijas nodrošināšanai. Lai īstenotu skolotāju izglītības un apmācības koncepciju un izveidotu konsekventu skolotāju apmācību un profesionālās pilnveides sistēmu, Lietuvas Republikas valdība 2006.gada maijā apstiprināja Skolotāju apmācību un profesionālās attīstības Nacionālo programmu 2006. - 2008.gadam. Programmas ietvaros ar ministra rīkojumu 2007.gada janvārī tika apstiprināts skolotāja profesijas kompetences profils (ieskaitot arī mākslas skolotājus)¹¹³.

Ungārija

Saskaņā ar Izglītības likuma 19.panta 8.punktu un Valdības dekrētu 277/1997¹¹⁴ visiem skolotājiem ir pienākums ik pa septiņiem gadiem iziet profesionālo apmācību kursus vismaz 120 stundu apmērā, kamēr viņš / viņa sasniedz 50 gadu vecumu.

Ungārijā skolotājiem tiek piedāvāti piemēram, šādi apmācību kursi ar mākslu saistītās jomās:

3) Jaunākās metodes mākslas izglītībā;

113 Skolotāju apmācību un profesionālās attīstības Nacionālā programma 2006. - 2008.gadam 25/05/2006, 468, Valstybės žinios, 2006, No 60-2139, <http://www.lrv.lt>. Skatīts 23.05.2012

114 Valdības dekrēts Nr. 1997, 277 (XII.22.) Par skolotāju profesionālo apmācību, skolotāju eksamināciju, piemaksām un atlaidēm, kas pienākas skolotāju profesionālās apmācības dalībniekiem

- 4) Uz prasmēm orientēta apmācība atbilstoši Valsts mācību saturam;
- 5) Datoru tehnoloģiju izmantošana.

Moholy-Nagy Mākslas universitātes Skolotāju izglītības departaments Budapeštā 2009.gada uzsāka pēcdiploma apmācību kursu “Izglītība caur mākslu” strādājošiem skolotājiem. Kurss paredzēts ISCED 2. vai 3.līmeņa skolotājiem.

Saskaņā ar 2008.gadā aptaujas rezultātiem 65% skolotāju apmeklēja profesionālās pilnveides programmas. Taču šo programmu galvenokārt mērķis ir papildināt vai uzlabot trūkstošās profesionālās zināšanas un tās lielākoties nav saistītas ar praktiskām problēmām, ar kurām skolotāji saskaras savā ikdienas darba klasē, tai skaitā ar radošuma diagnostiku un novērtējumu¹¹⁵.

Mākslinieki tikai retumis tiek uzaicināti strādāt skolās, jo lielākā daļa skolu to nevar atļauties. Tomēr 2004.gadā bija veiksmīgs partnerības eksperiments starp mākslas skolotājiem un profesionāliem māksliniekiem. Tika noorganizēts apmācību kurss skolotājiem, kuri strādā skolās, kur mācās lielu skaits atpalikušu romu tautības bērnu. Vairāki profesionāli mākslinieki tika iesaistīti apmācībā, kuru noslēgumā skolotāji izstrādāja un īstenoja mākslas projektus savās skolās ar aktīvu kāda mākslinieka līdzdalību. Pastāv ideja ar Ungārijas radošo mākslinieku savienības un Jauno mākslinieku studijas atbalstu izveidot profesionālu mākslinieku tīklu, kas apmeklētu skolas, tomēr finansējuma trūkuma dēļ ideja pagaidām nav realizēta.

Mākslas kursiem, ko piedāvā skolas un mākslas skolas, ir novērota nedaudz negatīva ietekme uz regulārajām mākslas nodarbībām. Tās skolas, kurās pastāv specializētās mākslas klases vai ārpuskolā mākslas kursi, nav motivētas attīstīt regulāras mākslas nodarbības, kas, savukārt, padara mākslu pieejamu tikai talantīgajiem skolēniem.

Zviedrija

Skolotāju profesionālā apmācība netiek centralizēti organizēta. Darba devējs nolemj vai ir nepieciešams rīkot profesionālo apmācību vispārējiem un speciālo priekšmetu skolotājiem, tai skaitā par profesionālo apmācību mākslas skolotājiem¹¹⁶.

Profesionālās apmācības institūcijas piedāvā dažādus apmācību kursus un programmas skolotājiem.

Piemēram, Umea universitātes Radošo studiju katedra piedāvā dažādus kursus mākslas pedagogiem. Tekstilmākslas kurss ietver radīšanu, izmantojot tekstilmateriālus, kultūras un patērētāju jautājumus. Kursa ietvaros tiek apgūta radoša darbība sākot no idejas līdz gala produkta izvērtēšanai, ar uzsvaru uz izstrādes procesu. Gatavā produkta izvērtēšanā tiek vērtēta estētiskā kvalitāte, praktiskums un

115 Education in Hungary 2008

116 Euridyce: Organisation of the education system in Sweden 2009/2010

funkcionalitāte. Šajā procesā tiek uzsvērts radošais prieks un eksperimentēšana, apmācības ietver teoriju, didaktiku un roku darbu.

Somija

Skolotāju profesionālais līmenis pēdējo 20 gadu laikā ir palielinājies, paaugstinājusies arī skolotāju profesionālās attīstības atbalsta kvalitāte. Obligātās tradicionālās profesionālās apmācības vietā ir skolas vai pašvaldības ilgtermiņa programmas un profesionālās pilnveides iespējas.

Nav īpašu tiesību aktu, kas reglamentētu skolotāju profesionālo izglītību un apmācības. Skolotāja pienākums piedalīties tālākizglītībā daļēji ir definēts dažādos statūtos un daļēji arī koplīgumos, kas nosaka pienākumu piedalīties tālākizglītības un / vai kolektīvā plānošanas un attīstības darbā trīs vai piecas dienas gadā. Darba devēji arī izlemj, kuras mācību programmas un izglītības formas ir pieņemamas atbilstoši darba koplīgumam. Skolotāji var pēc paša vēlēšanās piedalīties tālākizglītības pasākumos savā brīvajā laikā. Somijā tālākizglītība un mācību personāla apmācība tiek uzskatīta par izglītības pakalpojumu sniedzēju un pašu skolotāju atbildību¹¹⁷.

Skolotāju tālākizglītība galvenokārt balstās uz piedāvājumu un pieprasījumu. To organizē Somijas Nacionālā izglītības padome, valstij piederošie mācību centri, universitāšu tālākizglītības struktūrvienības, skolotāju profesionālās izglītības koledžas, universitāšu pedagogijas fakultātes, skolotāju apmācības skolas, vasaras universitātes, skolotāju asociācijas un dažādas privātas organizācijas.

Profesionāli mākslinieki, grafiskie dizaineri arī iesaistās Somijas skolotāju profesionālajā tālākizglītībā. Viņi var piedalīties dažos no kursiem. Profesionālo mākslinieku uzdevums ir ļoti nozīmīgs, jo īpašiursos, kas iepazīstina skolotājus ar jaunu mākslinieciskās izteiksmes paņēmieniem, jauniem materiāliem vai jaunām tehnoloģijām.

2008.gadā Somijas Nacionālā izglītības padome uzsāka jaunu valsts projektu mākslas un prasmju attīstībai *“TaiTai”*¹¹⁸. Projekta mērķis ir veicināt inovatīvus un daudzveidīgus veidus, kā organizēt mākslas un praktisku priekšmetu apmācību dažādās klasēs. Projekta ietvaros tiek noskaidrots, cik daudz mācību laika skolas piešķir mākslas priekšmetiem, izveidots portāls izveide, lai nodrošinātu skolotājus ar pedagogiskajiem resursiem tiešsaistē un sekmētu tīklu veidošanās, sadarbību, informācijas apmaiņu un interaktīvu attīstības darbu, izstrādāts ziņojums, kura mērķis ir izvērtēt mākslas apmācību no dažādiem skatu punktiem, kā arī rīkoti dažādi semināri, lai apspriestu aktualitātes un attīstības vajadzības mākslas izglītības jomā.

Radošuma un kultūras izglītības projektu *Lähde*¹¹⁹ (Strūklaka) Somijas Nacionālā izglītības padome īstenoja no 2004. līdz 2007.gadam. Balstoties uz

117 Education policies for raising student learning_the Finnish approach 2007

118 Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. Finland 2007/2008.

119 Turpat.

inovācijām visās jomās, tā mērķis bija veicināt radošumu un kultūras izpratni izglītībā, piedāvāt jaunu pieeju mākslas izglītības programmai atbalstīt sadarbību starp skolotājiem un profesionāļiem kultūras jomā. Šī projekta priekštecis bija valsts līmeņa attīstības projekts Koku (1998-2001) sadarbības starp skolu un kultūru veicināšanai.

*Kulttuurin laajakaista*¹²⁰ ir deviņu valstu kultūras iestāžu un Somijas Nacionālās izglītības padomes kopprojekts. Tā mērķis ir piedāvāt iedvesmojošu mācību vidi un autentiskus mācību materiālus kultūras apmācībai un nostiprināt zināšanas par Somijas kultūras mantojumu.

*Somijas ozols (Suomen Tammi)*¹²¹ sākotnēji norisinājās kā projekts no 2004.-2008.gadam un vēlāk turpinājās kā tīkls. Tā mērķis bija palielināt izpratni par Somijas kultūras mantojumu un nostiprināt kultūras mantojuma loma izglītībā. Projekta darbības ietvēra, piemēram, starpdisciplināru mācību materiālu sagatavošanu sadarbību starp muzejiem un skolām.

Lielbritānija

Saskaņā ar 2002.gadā pieņemto Izglītības likumu¹²² visiem skolotājiem (gan vispārējiem, gan speciālo priekšmetu skolotājiem) visas savas skolotāja karjeras laikā jābūt iesaistītam efektīvā profesionālajā attīstībā, un tam jābūt noteiktam viņu darba līgumos. Par profesionālās attīstības pasākumiem un to finansēšanu lielā mērā atbild skolas. Katra skola nosaka savas profesionālās attīstības vajadzības vadoties pēc skolas attīstības plāna mērķiem. Ne vispārējiem, ne speciālo priekšmetu skolotājiem nav noteikts obligātais minimums laikam, kas jāpavada profesionālajai attīstībai. Līdzdalība ir atkarīga no attiecīgā skolotāja profesionālajām vajadzībām un skolai pieejamajiem resursiem.

Nepastāv vienas institūcijas, kas atbildētu par profesionālās attīstības pasākumu organizēšanu mākslas jomā. Profesionālā attīstība var notikt dažādās formās un to var organizēt:

- ✧ atsevišķas skolas, piemēram, koučinga un mentoringa aktivitātes, dalīšanās ar labo praksi konkrētu priekšmetu apmācībā vai metodēs, nodarbību novērošana un atgriezeniskā saite;
- ✧ skolu tīkli, piemēram, starpskolu vai virtuālie tīkli, lai dalītos ar labo praksi; vai
- ✧ ārējās organizācijas, piemēram, attiecīgo priekšmetu asociācijas, kas pārstāv indivīdus, kas iesaistīti konkrētā priekšmeta apmācībā. Pastāv virkne mākslas priekšmetu skolotāju asociāciju, piemēram, Nacionālā dejas skolotāju asociācija un Nacionālā mūzikas pedagogu asociācija.

120 Turpat.

121 Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. Finland 2007/2008.

122 Education Act 2002, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/32/contents>. Skatīts

26.05.2012

Mākslinieka-skolotāja shēma (Artist Teacher Scheme)¹²³ ir profesionālās pilnveides kursu programma mākslas, amatniecības un dizaina skolotājiem Anglijā, Velsā un Skotijā, kuru vada Nacionālā mākslas un dizaina izglītības biedrība. Shēma balstās uz principu, ka mākslas skolotāji, kas uztur savu radošo darbību, var būt daudz efektīvāki klasē un drīzāk būs apmierināti ar savu darbu izglītībā. Shēma paredz iespējas skolotājiem māksliniekiem pārskatīt un attīstīt savu personīgo radošo darbību augstākās izglītības iestādēs, mākslas muzejos un galerijās. Kursu piedāvājums ietver vakara vai nedēļas nogales seminārus, kurus bieži vada profesionāli mākslinieki, kā arī kursus, kas ļauj iegūt formālu kvalifikāciju, piemēram, pēcdiploma maģistra grādu.

2004.gadā tika uzsākts projekts HEARTS¹²⁴ ar mērķi stiprināt mākslas elementu pamatskolas skolotāju sākotnējās apmācībās. 2004./2005. un 2005./2006.mācību gadā sešām augstākās izglītības iestādēm Anglijā tika sniegts finansiāls un praktisks atbalsts, lai tās savā mācību programmā ieviestu jaunas mākslas programmas. Projekts ietvēra virkni pasākumu, kuros iesaistījās arī mākslinieki, piemēram:

- ▲ mākslinieku vadītu semināru programma mākslas centros, iesaistot studentus, skolotājus un pasniedzējus, kas beidzas ar kopīgu performanci,
- ▲ lekcijas par radošuma dabu, ko papildina dažādu mākslas veidu radošās nodarbības.

Skolotājs, kas mācās (The Learning Teacher)¹²⁵. Skolotāja darba kvalitāte ir vissvarīgākais faktors, kas skolā ietekme skolēnu sniegumu. Comenius programmas ietvaros tika izveidots institūciju un skolu tīkls, kas koncentrējas uz Eiropas skolotāju mainīgo lomu no statiskās “viszinošā” skolotāja uz dinamisko “mācos visa mūža garumā”. Tīkla ietvaros izstrādāti palīgmateriāli, organizētas konferences, semināri un kursi, kas palīdz profesionāļiem apgūt jaunas zināšanas un iemaņas.

Tīkla mērķis ir veicināt jaunas, inovatīvu pedagogu paaudzes veidošanos, kas varētu nest jaunu izpratni par procesiem, kas ietekmē mūsdienās mūsu bērnus, un varētu attīstīties pastāvīgi dinamiski mācoties. Tīkls ir vērsts uz izglītības speciālistu iedrošināšanu, apzinot stratēģijas un principus, kas var pakāpeniski pārveidot pedagoga statisko “tikai mācīt” pieeju uz dinamiskāku un radošāku mūžizglītības pieeju.

Aktīvā sadarbības tīkla darbība uzsākās Comenius projekta ietvaros 2003. - 2006.gadā. Tā darbību veiksmīgi turpinās izveidotas asociācijas formā, kas joprojām paplašinās. Gatavojot konferences, seminārus un kursus notiek daudzas kopīgas darbības, kur visi iesaistītie dalībnieki var iegūt augstas kvalitātes zināšanas un prasmes. Tīkla dalībnieki ir izstrādājuši plašu publikāciju un materiālu klāstu, kas brīvi pieejams internetā <http://www.learningteacher.org/>.

123 Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. the United Kingdom – England, Wales and Northern Ireland 2007/2008.

124 Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. the United Kingdom – England, Wales and Northern Ireland 2007/2008.

125 Compendium des Initiatives et dispositifs. Actions Européennes.

2.3. Fiziskā un sociālā darbības vide radošuma sekmēšanai

2.3.1. Informācijas komunikāciju tehnoloģiju pieejamība skolās¹²⁶

Igaunija

Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas ir viens no Valsts mācību saturā noteiktajiem starppriekšmetu tematiem. Galvenais starppriekšmetu tematu apmācību mērķis ir veidot zināšanas, prasmes, attieksmi un spriedumus par vērtībām jomās, kas ir kopējas daudziem cilvēkiem. Skolu pienākums ir savās izglītības programmās noteikt kā šie starppriekšmetu temati tiek apgūti kopā ar visiem obligātajiem mācību priekšmetiem.

Saskaņā ar 2005.gada datiem Igaunijā vidēji skolā ir 27,1 dators, savukārt, vidējais skolēnu skaits uz vienu datoru ir 11,1. 2006.gadā Igaunijas skolās uz simt skolēniem vidēji bija 7,2 datori¹²⁷. Jaunāki dati par informācijas komunikāciju tehnoloģiju pieejamību Igaunijas skolās diemžēl nav pieejami. Neskatoties uz pēdējā laikā plaši izplatītajām mobilo telefonu tehnoloģijām tie netiek izmantoti apmācību procesā, daļēji pamatojoties uz skolotāju nepietiekamajām zināšanām un noraidīšo attieksmi pret mobilo telefonu lietošanu mācību procesa laikā, kā arī uz pārāk atšķirīgajām tehnoloģiskajām iespējām dažādos telefonu modeļos.

Lietuva

Inovatīvu metožu piemērošana un informācijas un komunikāciju tehnoloģijas (IKT) arvien vairāk sastopamas skolās. Izglītības procesā šīs metodes nodrošina plašas iespējas skolēniem un skolotājiem sadarboties un komunicēt, padarot gan mācīšanos un mācīšanu pievilcīgāku un pieejamāku. Skolotāji var pielietot IKT un citas inovatīvas metodes savā darbā ar skolēniem un vecākiem, organizējot mācību procesu un pedagoģiskās pieredzes apmaiņu.

Viens no IKT pieejamības svarīgākajiem rādītājiem esošais datoru skaits uz vienu skolēnu. 2004.gadā pamatzglītības vecākajās klasēs (9.-12) bija pieejams vidēji viens dators uz 5-7 audzēkņiem¹²⁸. 2008.gadā Lietuvā bija 7,7 datori uz vienu skolēnu. Lietuvā datori parasti tiek novietoti klasēs, nevis īpašās datorapmācības telpās¹²⁹. 2011.-2012. mācību gadā Lietuvas vispārējās izglītības skolās kopumā bija 71 320 datoru, no kuriem 63 972 ir ar interneta pieslēgumu, no kuriem apmācību procesā tiek izmantoti 52 866. Vidēji uz 100 skolēniem šajā mācību gadā ir pieejami 13,4 datori¹³⁰.

126 Šīs sadaļas sagatavošanā tika izmantota informācija no dažādiem datu avotiem, kuros ietvertie dati bija pasniegti dažādos, savstarpēji nesalīdzināmos griezumos, kas nav izmantojami konkrētā pētījuma ietvaros. Daļēji tas izskaidrojams ar atšķirīgajiem indikatoriem, kurus pielieto katrs no valstīm, uzraugot IKT pieejamību skolās. Līdz ar to nav iespējams iegūt vienotu rādītāju, kas uzskatāmi raksturotu IKT pieejamību skolās visās apskatāmajās valstīs.

127 i2010 Annual Report 2007 Estonia. http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/ Skatīts 23.05.2012

128 Education in Lithuania 2004

129 Study of the impact of technology in primary schools. EC 2009

130 Lietuvas Statistikas pārvalde www.stat.gov.lt. Skatīts 23.05.2012

Ungārija

Ungārijā skolēniem ir mazāka iespēja strādāt ar datoru mājās nekā viņu skolās. 2006.gadā 20% skolēnu nekad vai gandrīz nemaz neizmantoja datoru mājās¹³¹. Ar katru gadu situācija uzlabojas, tomēr tikai vienai trešdaļai skolēnu vecumā no 6-14 gadiem bija mājās dators, un tikai nedaudz vairāk kā ceturtajai daļai (27,1%) bija piekļuve internetam¹³². IKT granti un skolotāju tālākapmācība ir ļāvusi izglītības iestādēm uzlabot to aprīkojumu un infrastruktūru, tādēļ jau 2008.gada skolēnu skaits uz vienu datoru bija 8,9¹³³. Saskaņā ar ziņojuma „Key Data on Learning and Innovation through ICT at School in Europe 2011”¹³⁴ datiem pamatskolās Ungārijā vidēji uz vienu datoru ir 3,5 skolēni, bet vidusskolās 2,4 skolēni¹³⁵.

Datorus skolās galvenokārt izmanto īpašās datorklasēs. Skolotāji kā galveno šķērsli to izmantošanai citu priekšmetu apmācībai norāda salīdzinoši nelielo datoru skaitu un labas kvalitātes multimediju mācību programmu trūkumu, kā arī nepieciešamo prasmju un mācību personāla motivācijas trūkumu.

Zviedrija

1999.gadā Zviedrijā pašvaldību pamatskolās vidēji uz 10 skolēniem bija viens dators. Gandrīz puse no datoriem atradās klasēs, bez pieslēguma iekšējam tīklam, piektā daļa klasēs ar pieslēgumu iekšējam tīklam un piektā daļa īpašās datorklasēs ar pieslēgumu iekšējam tīklam. Datoru skaits pamatskolās pieaug. 2000.gada 85% pašvaldību pamatskolu bija pieslēgtas internetam, salīdzinot ar 1995.gadu, kad tikai piektajai daļai bija interneta pieslēgums¹³⁶.

2009.gadā Zviedrijā vairāk kā 90% pamatskolu izmanto IKT mācību procesā. Saskaņā ar ziņojuma Key Data on Learning and Innovation through ICT at School in Europe 2011¹³⁷ datiem pamatskolās Zviedrijā vidēji uz vienu datoru ir 3,4 skolēni, bet vidusskolās 3,3 skolēni¹³⁸. Uz 100 skolēniem vidēji ir 14 datoru. Vairākās skolās un augstskolās tiek izmēģināta 1:1 metode, jeb katram skolēnam / studentam ir savs dators¹³⁹.

Somija

131 Education at a Glance, 2006

132 Education in Hungary 2006

133 Statistical Yearbook 2008

134 http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/129EN.pdf. Skatīts 24.05.2012

135 Turpat.

136 The EFA 2000 Assessment: Country Reports Sweden

137 http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/129EN.pdf. Skatīts 24.05.2012

138 Turpat.

139 Study of the impact of technology in primary schools 2009

Somijā skolās datori atrodas pamatā klasēs, tikai lielākās skolās ir izveidotas īpašas datorklases. Somijā skolās praktiski nelieto interaktīvās tāfeles. Vairāk kā 90% pamatskolu Somijā lieto IKT. Somijā ir pieejami 14 datori uz katriem 100 pamatskolas skolēniem¹⁴⁰.

Lielbritānija

Saskaņā ar ziņojuma Key Data on Learning and Innovation through ICT at School in Europe 2011¹⁴¹ datiem Anglija un Skotija ir pirmajā vietā Eiropā IKT tehnoloģiju pieejamības ziņā. Pamatskolās Anglijā ir vidēji uz vienu datoru ir 1,9 skolēni, bet Skotijā 1,8¹⁴². Vidusskolās Anglijā (0,7) un Skotijā (0,9) dators ir pieejams katram skolēnam.

Tomēr 2012.gadā publicēts pētījums par IKT apmācību Lielbritānijas skolās¹⁴³ konstatēja, ka IKT apmācība Lielbritānijas skolās ir neapmierinošā līmenī. Lai gan esošā Informācijas un komunikāciju tehnoloģiju mācību programma ir plaša un dod iespējas pedagogiem iedvesmot skolēnus un palīdzēt viņiem attīstīt savas intereses, daudzi skolēni atzinuši, ka viņus neiedvesmo tas, ko viņi mācās un, ka viņi neiegūst neko vairāk kā pamata teksta apstrādes prasmes. Kā galvenos iemeslus šādam vērtējumam pētījums norāda:

- ▲ IKT mācību programmu var tik plaši interpretēt, ka prasības var tikt samazinātas līdz zemākajam līmenim, kura to apmāca skolotāji, kas nav speciālisti,
- ▲ trūkst skolotāju, kas spētu mācīt šo priekšmetu aptverot vairāk kā pamata datorprasmes,
- ▲ IKT skolotājiem trūkst profesionalās apmācības iespēju,
- ▲ skolu infrastruktūra kavē efektīvu IKT apmācību.

140 Study of the impact of technology in primary schools 2009

141 http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/129EN.pdf. Skatīts 24.05.2012

142 Turpat.

143 Shut down or restart? The way forward for computing in UK schools. The Royal Society Education Section 2012

2.3.2. Mācību vides nodrošinājums ar radošās darbības materiāliem

Igaunija

Lai nodrošinātu un atbalstītu mācību programmu īstenošanu, mācību procesā tiek izmantotas mācību grāmatas, darba burtnīcas, praktisko darbu grāmatas un citi mācību līdzekļi, kam jāatbilst valsts mācību programmas saturam un prasībām, kas noteiktas mācību līdzekļiem. Mācību grāmatu, darba burtnīcu, praktisko darbu grāmatu un citu mācību līdzekļu satura prasības tiek noteiktas ar Izglītības un zinātnes ministra rīkojumu¹⁴⁴. Mācību literatūras izdevēji nodrošina mācību grāmatu, darba burtnīcu un praktisko darbu grāmatu atbilstību šīm prasībām un pievieno attiecīgo izdevumu Igaunijas Izglītības informācijas sistēmas mācību literatūras reģistrā. Pedagogi var izvēlēties no šī reģistra kādas katrai klasei atbilstošākās mācību grāmatas, darba burtnīcas vai praktisko darbu grāmatas lietot. Gandrīz katrā klasē un mācību priekšmetā ir pieejamas vairākas alternatīvas mācību grāmatas, dažos priekšmetos pastāv daudzas alternatīvas.

Mācību literatūra pastāv arī ar mākslu saistītos mācību priekšmetos, lielākoties mūzikā. Mācību vides nodrošināšana ar nepieciešamajiem radošās darbības materiāliem ir skolotāja kompetencē un tiek risināta skolas ietvaros, atbilstoši skolas mācību programmai un pieejamajam finansējumam.

Lietuva

Mācību procesa nodrošināšanai pamatā tiek izmantoti šādi mācību materiāli: mācību grāmatas, kas reģistrētas šobrīd piemērojamo mācību grāmatu sarakstā, ārzemju mācību grāmatas, kas izdotas svešvalodu apguvei, mācību līdzekļi, kas papildina mācību grāmatu (izņemot burtnīcas), skolotāja grāmatas, izglītības procesā nepieciešamā literatūra, arī digitālās apmācības rīki, priekšmeti, materiāli un iekārtas (darba rīki un radoši, informatīvi un vizuāli palīgmateriāli, kas nepieciešami atsevišķu priekšmetu apguvei un mācīšanai)¹⁴⁵.

Ungārija

Papildus mācību grāmatām arvien nozīmīgāku lomu izglītībā sāk spēlēt digitālu datu nesēji. Piemēram, 2006.gadā tika izveidota Schoolnet digitālās informācijas datubāze (SDKD), kas ietver satura vadības un rediģēšanas sistēmu un papildus instrumentu paketi, kas atbalsta mācību procesa organizāciju, pārvaldību un

144 Kārta kā tiek pārskatītas un apstiprinātas mācību grāmatas, darba burtnīcas, darbgrāmatas un cita mācību literatūra. Izglītības un zinātnes ministra rīkojums Nr. 66, RTL 2009, 73, 1073 no 18.09.2009.

145 Euridice: Organisation of the education system in Lithuania 2009/2010

saziņu. SDKD ietver digitālus mācību materiālus programmām “cilvēks un daba” un “cilvēks un sabiedrība” 7.-12.klasei¹⁴⁶. Sistēma nodrošina uzdevumus un vingrinājumus vienas vai vairāku mācību stundu apmērā un 5 - 45 minūšu garus digitālo uzdevumu blokus.

Zviedrija

Tradicionālās skolu klases ar taisnām galdu un krēslu rindām neveicina radošumu vai līdzdarību. Zviedrijas skolu sistēmā atrodami piemēri, kur neaprobežojas ar skolas mēbeļu pārveidošanu. Pirmsskolas izglītības iestāžu un skolu tīklā Vittra¹⁴⁷, kur ietilpst 30 mācību iestādes, mācības notiek visā skolas teritorijā vispār atsakoties no klasēm.

Jaunākā Vittra skola izskatās vairāk pēc radošas vides. Skolēni šeit var strādāt patstāvīgi ar saviem klēpj datoriem, atlaižušies kādā no mīkstajām “atpūtas salām”. Ja viņiem ir nepieciešams sadarboties ar saviem vienaudžiem kādā projektā, viņi var izmantot tādas telpas, kā, piemēram, “ciemats” - neliela māja paredzēta grupu darbam - vai vairāk atklāto “dabisko mēbeli sarunām”.

Telpu un mēbeļu dizains ir izstrādāts ar nolūku veicināt bērnu ziņkārību un jaunradi, un piedāvāt tiem iespējas gan sadarbībai, gan neatkarīgai laika pavadīšanai. Vittra skolā nepiešķir tradicionālās atzīmes, studenti mācās grupās atbilstoši savam līmenim, tādējādi maksimāli samazinot dažādu mācīšanu. Skolas atvērtais raksturs un neierastās mēbeles atspoguļo skolas filozofiju, ka “bērni var rotaļāties un mācīties, balstoties uz savām vajadzībām, zinātkāre un nosliecēm.”¹⁴⁸

Somija

Saskaņā ar pamatzglītības mācību saturu mācību videi ir jāatbalsta skolēnu izaugsmi un izglītošanos, tai jābūt fiziski, psiholoģiski un sociāli drošai, un jāatbalsta skolēnu veselība. Mērķis ir palielināt skolēnu interesi un motivāciju mācīties, un, piedāvājot interesantus uzdevumus un problēmas, veicināt viņu aktivitāti, mērķtiecību un radošumu. Mācību videi ir jāorientē skolēni, tiem nosakot savus mērķus un izvērtējot savus pasākumus. Skolēniem ir jādod iespēja piedalīties savas mācību vides izveidē un attīstībā¹⁴⁹.

Lielākā daļa bērnu Somijā apmeklē skolas, kas ir pietiekami mazas, lai katru bērnu visi skolā esošie pieaugušie pazītu (kaut gan vairāk nekā 50% skolēnu apmeklē skolas, kur mācās vairāk nekā 300 skolēnu). Skolu ēkas parasti ir gaišas, labi

146 Sulinet Digital Knowledge Database (SDKD). <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu>. Skatīts 23.05.2012

147 www.vittra.se. Skatīts 24.05.2012

148 www.vittra.se. Skatīts 24.05.2012

149 Valsts pamatzglītības mācību saturs. Preambula. 2004.

vēdinātas un funkcionālas. To nelielais izmērs ļauj nodrošināt personisku pieeju un individuālu uzmanību.

Somijas klases parasti raksturo kā uz skolnieku vērstas. No skolēniem tiek sagaidīts, ka viņi uzņemas aktīvu lomu savu mācību procesa izstrādē. No skolēniem tiek gaidīts uz sadarbību vērsts darbs komandās pie projektiem, un regulāri notiek koncentrēšanās uz projektiem, kas apvieno vairākus tradicionālus mācību priekšmetus vai disciplīnas.

Lielbritānija

Lielbritānijā atrodami dažādi piemēri, kā mācību vides radošs iekārtojums ir pozitīvi ietekmējis mācību procesa norisi. Piemēram, profesionālās izglītības programmas ietvaros tika izveidota radoša mācību vide sporta teorijas apmācībai¹⁵⁰. Audzēkņi vēlējās paši radīt brīvu, bet vienlaikus stimulējošu mācību vidi, kurā viņi ērti varētu mācīties. Jaunā mācību klase iekārtota ar spilgtas krāsas, mīkstām, brīvi pārvietojamām mēbelēm – krēsliem un dīvāniem. Ir izveidotas atsevišķas vietas individuālam vai grupu darbam, siena ar baltu tāfeli un plakni informācijas apmaiņai. Jaunajā mācību telpā nav izveidota klases priekša, telpa ir orientēta uz audzēkņiem un skolotājs var izvēlēties brīvi mācīt no jebkuras vietas telpā. Arī audzēkņi var izvēlēties, kā un kur tie mācās, piemēram, sēžot uz dīvāna, krēsla vai pupu maisa, pa pāriem, atsevišķi vai grupā.

Mēneša laikā pēc mācību klases izveidošanas ievērojamu uzlabojumu novēroja ne tikai skolotājs, bet arī cits personāls un audzēkņi. Uzlabojumi tika novēroti audzēkņu motivācijā, attieksmē un sasniegumos.

2.3.3. Skolas sociālā vide radošuma sekmēšanai

Igaunija

Pēc skolas nodarbību beigām skolēniem ir iespēja piedalīties dažādos pulciņos vai apmeklēt pagarinātās dienas grupu. Pagarinātās dienas grupas sniedz atbalstu un uzraudzību bērnam brīvajā laikā, palīdz sagatavot mājasdarbus un konsultē par ārpusskolas mācību aktivitātēm, attīstot viņu intereses. Skolās darbojas arī pulciņi, interešu nodarbības un citu veidu ārpusskolas aktivitātes.

Interešu izglītības iestāžu darbības uzraudzību veic saskaņā ar Interešu izglītības likumu¹⁵¹. Interešu izglītības skolotājam jāspēj plānot, vadīt un uzraudzīt

150 Butler K. Using a creative learning environment to improve motivation and achievement in learners. <http://repository.excellencegateway.org.uk/fedora/objects/import-pdf:2186/datastreams/PDF/content>. Skatīts 26.05.2012

151 Likums par interešu izglītību: 21.12.2006, RT I 2007, 4, 19 un grozījumi;

Interešu izglītības standarts: Izglītības un zinātnes ministra rīkojums 21.03.2007, RTL 2007, 27, 474

skolēnu ārpusskolas aktivitātes skolā un ārpus tās. Pedagogi bieži sniedz skolēniem informāciju par iespējām nodarboties ar ārpusskolas interešu izglītību, piemēram, vizuālās mākslas vai mūzikas pulciņos, korī, bērnu mākslas un mūzikas skolās, utt..

Lietuva

Mācību gada laikā, ir nepieciešams atvēlēt no piecām līdz desmit skolas dienām dažādām kultūras, mākslas, izziņas, radošām, sportiskām, praktiskām, sabiedriskām aktivitātēm un preventīviem pasākumiem. Šīs darbības tiek organizētas skolas izvēlētajā laikā un nav obligātas īstenojot sākotnējās, pamatizglītības un vidējās izglītības programmas. Tomēr mācību gada laikā vismaz piecas stundas tiek atvēlētas arī sociālām aktivitātēm. Šīs aktivitātes var būt daļa no izglītības procesa, kas sākotnēji paredzēts kultūras, mākslas, izziņas, radošajām, sporta un sociālajām darbībām¹⁵².

Saskaņā ar likumu par izglītību skolā var darboties arī audzēkņu un jaunatnes organizācijas, kas veicina audzēkņu morālo, nacionālo un pilsonisko apziņu, patriotismu, veicināt viņu sociālo un kultūras attīstību, palīdzēt īstenot to attīstības un pašizpaušmes vajadzības. Šādu audzēkņu un studentu organizāciju darbība balstās uz to saskaņā ar noteikto kārtību reģistrētajiem statūtiem, šo organizāciju darbība nedrīkst būt pretrunā ar Satversmi un Lietuvas Republikas likumiem.

Ungārija

Papildus obligātajām un izvēles nodarbībām, reaģējot uz skolēnu interesi un pieprasījumu skolas pēcpusdienās piedāvā dažādas ārpusstundu nodarbības, piemēram, dažādus pulciņus, pašmācības grupas, skolas kori, sporta nodarbības utt. Šajā ziņā pastāv diezgan lielas atšķirības starp skolām. Dažās pamatskolās piedāvā pat 10 - 15 dažādas ārpusskolas aktivitātes, bet citās tikai 3-4¹⁵³.

Zviedrija

Pamatizglītības posmā no noteiktā laika, kas atvēlēts mācību procesam (6665 stundas) 600 stundas skolas var izmantot pēc saviem ieskatiem. Visbiežāk šo laiku skolas izvēlas izmantot dažādu ar radošu izpaušmju sekmēšanai – mūzikai, arī mākslai, sportam, zinātnei un valodām. Tādējādi vidēji gandrīz 12% no mācību procesa Zviedrijas pamatskolas velta mākslai¹⁵⁴. Dažos gadījumos var būt vēl vairāk, ja skola specializējas kultūrā un mākslā.

152 Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. Lithuania 2007/2008.

153 Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. Hungary 2007/2008.

154 Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. Sweden 2007/2008.

Somija

Somijas skolas piedāvā vairāk nekā izglītību. Tās ir pilna servisa skolas, kas nodrošina ik dienas siltas pusdienas katram skolēnam, sniedz veselības un zobārstniecības pakalpojumus, atbalstu un psiholoģisko padomdošanu un pieeju daudz plašākai garīgās veselības un citu pakalpojumu klāstam skolēniem un ģimenēm, kam nepieciešams šāds atbalsts. Neviens no šiem pakalpojumiem nav par maksu. To pieejamība visiem atspoguļo dziļu sabiedrības apņemšanos nodrošināt labklājību visiem bērniem¹⁵⁵.

Lielbritānija

Lielbritānijas skolās atrodama virkne interesantu piemēru, kā skolas sociālajā vidē tiek sekmēts radošums. Piemēram, Grange pamatskolā, Derbijšīrā, skolēni kopīgi ar skolotāju jau pirms vairākiem gadiem izveidoja savu iedomu pilsētu. Iedomu pilsētā darbojas savs amatniecības veikals, kafējnīca, radio un TV stacijas un laikraksts. Iedomu pilsēta tika izmantota kā reāls modelis apmācību procesā, lai bērni iemācītos rīkoties dažādās situācijās, nevis tikai gatavotos pārbaudījumiem. Skotijā, Caol pamatskolā skolēni izveidoja savu mākslas studiju, kurā viņi darbojas kā uzņēmumā. Skolēni ieguva finansējumu mākslas materiālu iegādei un profesionālu mākslinieku piesaistei¹⁵⁶.

155 Sahlberg P. A short history of educational reform in Finland 2009

156 Fertile minds need feeding Are schools stifling creativity? Jessica Shepherd The Guardian, Tuesday 10 February 2009. <http://www.guardian.co.uk/education/2009/feb/10/teaching-sats> Skatīts 26.05.2012

2.4. Radošuma integrācija valsts izglītības politikas stratēģijā

2.4.1. Radošuma nozīmes un tā sekmēšanas uzdevumu ietveršana dokumentos par valsts izglītības politiku.

Igaunija

2011.gadā tika apstiprināts uzlabotais valsts mācību saturs pamatskolām un vidusskolām¹⁵⁷. Tajā veiktās izmaiņas vērstas uz labo ideju īstenošanu praksē. Ietverti vispārējie mērķi un kompetences un priekšmetu integrācija, ir samazināt mācāmā satura apjoms un precīzāk nedefinēti mācību rezultāti, kā arī dota lielāka izvēles brīvība vidusskolas skolēniem. Mācību saturā uzsvērtā mācību vide, lielāku uzmanību pievēršot tam, kā skolēni mācās, nevis, ko māca skolotāji. Saskaņā ar to skola ir atbildīga par mācīšanās organizēšanu tādā veidā, ka tas atbilst viņu resursiem, veidojot drošu vidi un ņemot vērā individuālās īpašības. Lai mazinātu pārmēru lielo uzsvaru uz atzīmēm novērtēšanas procesā, mācību saturā pasvītroti mērķi atbalstīt skolēnus, dod atgriezenisko saikni un motivēt skolēnus. Atzīmju nozīme saglabājusi savu formatīvo nozīmi un indikatoru, kas nepieciešama skolēna pārcelšanai nākamajā klasē.

Lietuva

Radošums un tā nozīme ietverti šādos valsts izglītības politikas dokumentos¹⁵⁸:

- ☞ Apdāvinātu bērnu un jauniešu izglītības stratēģija tika apstiprināta 2005.gadā un sāka īstenot 2006.gadā.
- ☞ Neformālās bērnu izglītības koncepcija tika sagatavota 2005.gadā un tās īstenošanas pasākumi tika apstiprināti 2008.gadā.
- ☞ Bērnu un jaunatnes kultūras izglītības programmu apstiprināja Lietuvas Republikas valdība 2006.gadā. Bērnu un jauniešu kultūras izglītības koncepcija tika apstiprināta 2008.gadā.
- ☞ 2007.gads tika atzīts par Bērnu kultūras gadu un tika apstiprināta un īstenota Bērnu kultūras gada programma.
- ☞ 2008.gadā tika atjaunota vispārējais izglītības saturs. Papildinātajā Vispārējās izglītības saturā balstoties uz iepriekšējo gada programmu tālāk attīstīts mācību saturs un ievērotas jaunākās izglītības problēmas - straujās izmaiņas valsts sociālajā un ekonomiskajā dzīvē un aizvien pieaugošās iespējas ieviest

157 National curriculum for basic schools; Government of the Republic of Estonia Regulation No 1 06.01.2011

158 Euridyce: Organisation of the education system in Lithuania 2009/2010

inovācijas izglītībā.

- ☞ 2008.gadā tika sagatavota programma skolēnu sasniegumu un progresu labākai novērtēšanai morāles, mākslinieciskās un fiziskās audzināšanas procesā. Izglītības process un skolotāja loma mainās, šobrīd notiek orientēšanās uz skolēnu, viņa prasmju un iemaņu attīstību. Novērtējuma mērķis ir palīdzēt skolēnam augt kā personībai, uzkrāt informāciju par pieredzi, rezultātiem, kā arī mācīšanās progresu.
- ☞ 2005.-2007.gadā tika uzsākta programma "IKT ieviešana Lietuvas izglītības sistēmā.

Izglītības stratēģijā 2002 – 2012 postulēts, ka mācību procesā nākošajam pedagogam jāapgūst tādas iemaņas, kas vajadzīgas, lai pildītu savu jauno lomu kā izglītības organizatoram, radošam pedagogam, iespēju attīstītājam, trenerim, konsultantam, partnerim un vidutājam starp skolēnu un dažādajiem mūsdienu informācijas avotiem. Skolotāja iemaņu pamatelementiem jābūt vispārējai kultūras kompetencei, kompetencei jautājumos / mācību priekšmetos, kuros skolotājs tiek apmācīts un profesionālajai pedagoga kompetencei¹⁵⁹.

Valsts ilgtermiņa attīstības stratēģijas¹⁶⁰ preambulā uzsvērts: "Izglītībai jāstiprina *sabiedrības radošie spēki*, jāaizsargā un jāattīsta tautas identitāte, jāaudzina nobrieduša pilsoniskā sabiedrība, veicinot nodarbinātību un tirgus konkurētspēju, nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanu".

Saskaņā ar stratēģiju izglītības misijas elementi ir:

- ▲ stiprināt *sabiedrības radošos spēkus*, nodrošinot līdzsvarotu un uz zināšanām balstītas ekonomikas, vides un kultūras attīstību šajā valstī, ekonomikas iekšzemes un starptautisko konkurētspēju, valsts drošību un demokrātiskas sabiedrības attīstību;
- ▲ garantēt kultūras nepārtrauktību, ko uztur tauta un valsts, *nepārtrauktu radošuma procesu*, identitātes aizsardzību, kā arī veicināt atklātu un dialogspējīgu kultūras dabu.

Vispārējā izglītības koncepcijā¹⁶¹ radošums īpaši uzsvērts saistībā ar pirmsskolas izglītības mērķiem, kas paredz veicināt bērna *neatkarību, iniciatīvu un radošumu*, atklāt un attīstīt savas dažādās spējas un *veicināt individualitāti*.

159 Izglītības stratēģija 2003 – 2012 04/07/2003, IX-1700, Valstybės žinios, 2003, No 71-3216, <http://www.smm.lt> . Skatīts 23.05.2012

160 IX-1187, Valstybės žinios, 2002, No 113-5029, <http://www3.lrs.lt> . Skatīts 23.05.2012

161 Valsts pamatizglītības koncepcija: 03/02/2003, 113, Valstybės žinios, 2003, No 18-798, <http://www.smm.lt>. Skatīts 23.05.2012

Ungārija

Ungārijas izglītības un apmācības sistēmas galvenos darbības principus, organizāciju, vadību un finansēšanu nosaka četri likumi¹⁶²:

- Likums Nr. LXXIX 1993 par valsts izglītību;
- Likums Nr. LXXVI 1993 par profesionālo izglītību un apmācību;
- Likums Nr. CXXXIX 2005 par augstāko izglītību, un
- Likums Nr. CI 2001 par pieaugušo izglītību.

Centrālais un augstākā līmeņa regulējošais normatīvais akts ir Valsts mācību saturs, ko valdība apstiprinājusi 1995.gadā un kura atjaunotā versija pieņemta 2003.gadā¹⁶³. Valsts mācību satura galvenā funkcija ir noteikt izglītības principus un konceptuālo pamatu, un vienlaikus nodrošināt skolu autonomiju mācību satura izvēlē. Akreditētais izglītības satura ietvars (kerettanterv) ir vidēja līmeņa regulējošais normatīvais akts, kas kalpo kā saturiskais un metodiskais atbalsts skolām to mācību programmu izstrādē. Zemākajā līmenī izglītības saturu regulē skolu izstrādātās mācību programmas.

2003.gadā veiktie grozījumi likumā par valsts izglītību pilnībā mainīja izglītības satura ietvara (kerettanterv) lomu izglītības procesā un tā izmantošana vairs nav obligāta skolām. Sākot ar 2004./2005.mācību gadu skolas var izvēlēties no virknes mācību programmu, kas balstītas uz 2003.gadā apstiprināto jauno valsts izglītības saturu, nevis izmantot iepriekšējo vienoto regulējumu, kas bija izstrādāts katram skolas tipam. Izglītības satura ietvars ietver izglītības mērķus, tēmas un prasības konkrētām tēmām katrai klasei utt. Šādas vienotas struktūras mērķis ir attīstīt skolēnu interešu un prasmju attīstība un veiksmīga sagatavošana turpmākajam mācību (studiju) procesam.

Zviedrija

Zviedrijas skolas ir uz mērķiem / mācīšanās rezultātiem orientētas un valdība virza izglītības procesu nosakot mērķus un mācību rezultātus Izglītības likumā. Šie mērķi / mācību rezultāti ir saistīti ar mācību saturu un mācību programmām. Uz mērķiem / iznākumiem balstīta izglītības procesa vadība gan pamatizglītībā, gan augstākajā izglītībā tika ieviesta 1990.gados, izstrādājot jaunu mācību saturu. 2011.gada rudenī spēkā stājās jauns Izglītības likums un jauns mācību saturs¹⁶⁴.

162 Euridyce: Organisation of the education system in Hungary 2009/2010

163 243/2003. (XII. 17.) Korm. Rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról (Valdības lēmums Nr. 243/2003 Par Valsts mācību saturu),
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0300243.kor. Skatīts 23.05.2012

164 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr11
<http://www.skolverket.se/lagar-och-regler/laroplaner-1.147973>. Skatīts 24.05.2012

Somija

Somijas izglītības politikas pamatā ir taisnīgums, elastīgums, radošums, skolotāju profesionalitāte un uzticība. Raksturīga mācīšanas un mācīšanās iezīme Somijā ir mudināt pedagogus un skolēnus izmēģināt jaunas idejas un metodes, mācīties par un ar inovācijām, attīstīt radošumu skolās. Radošuma nozīme ietverta lielākoties Valsts mācību standartā. Citos dokumentos radošums netiek īpaši izcelts, daudz lielāka loma izglītības sistēmā tiek pievērsta skolotāju profesionālismam, to neatkarībai metožu un mācības programmas izvēlē, kā arī abpusējai uzticībai.

Somijas likums par izglītību radošumu vispār nepiemin. Saskaņā ar likumu izglītības mērķis ir atbalstīt skolēnu izaugsmi, kas vērsta uz cilvēcīgumu, uz ētiski atbildīgu dalību sabiedrībā un sniegt viņiem nepieciešamās zināšanas un prasmes dzīvei. Pirmsskolas izglītības mērķis ir uzlabot bērnu spēju mācīties. Likuma izpratnē izglītībai jāveicina civilizācijas attīstību un sabiedrības vienlīdzību, un jārada priekšnoteikumus skolēnu dalībai izglītībā un citādi sevis attīstībai savas dzīves laikā, kā arī jānodrošina atbilstošu izglītības kvalitāti visā valstī¹⁶⁵.

Izglītības ministrijas stratēģija 2015.gadam¹⁶⁶ balstās uz civilizācijas, vienlīdzības, radošuma un labklājības vērtībām. Stratēģija uzsver, ka Somijas starptautisko panākumu pamatā ir tās augstā līmeņa izglītība, pētniecība un radošums, tās izcilā nacionālā kultūra un moderno informācijas un komunikāciju tehnoloģiju izmantošana. Radošums, kas ir viena no ministrijas darba pamatvērtībām, ir avots attīstībai un optimisms un inovāciju spēja ir tā izpausmes. Produktīvs radošums ietver dažādības atzīšanu, kā arī pētniecības, kultūras un brīvprātīgā darba brīvību gan satura, gan struktūras ziņā.

165 Basic Education Act 628/1998 ar grozījumiem 1136/2010

166

<http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Finland/Finland%20Ministry%20of%20Education%20strategy.pdf>. Skatīts 25.05.2012

Lielbritānija

Nacionālā konsultatīvā komiteja radošas un kultūras izglītības jautājumos (NACCCE) tika izveidota 1998.gada februārī ar mērķi sniegt rekomendācijas ar valsts sekretāriem jauniešu radošuma un kultūras attīstību ar formālās un neformālās izglītības palīdzību. NACCCE 1999.gadā publicētais ziņojums All Our Futures: Creativity, Culture and Education ir atstājis būtisku ietekmi uz turpmākiem centieniem veicināt radošumu izglītībā Lielbritānijā. Ziņojuma tiešā vai netiešā ietekmē ir izveidojušas vairākas svarīgas iniciatīvas, piemēram, Radošās partnerības un Artsmark.

Ziņojumā radošums definēts kā iztēli rosinoša darbība, kas ir veidota tā, lai radītu iznākumus, kas būtu gan oriģināli, gan vērtīgi (noderīgi)¹⁶⁷. Radošuma ar četras galvenās īpašības ir:

- (1) tas ietver iztēli, procesu izveidojot kaut ko oriģinālu;
- (2) tas ir mērķtiecīgs, tā ir iztēle, kas ir ielikta darbībā, kas vērsta uz iznākumu;
- (3) tas rada kaut ko oriģinālu attiecībā pret paša, domubiedru grupas vai kāda cita iepriekšējo darbu;
- (4) visbeidzot, tam ir vērtība attiecībā pret mērķi kā labā tas tika pielietots. Radošums ietver ideju ģenerēšanu, to izvērtēšanu un lēmuma pieņemšanu, kura ir vispiemērotākā.

167 All Our Futures: Creativity, Culture and Education 1999

3. Radošuma izglītības sasniegtie rezultāti, pielietotās metodes, rezultātu vērtēšanas metodikas un patērētie resursi

3.1. Efektīvākās radošuma izglītībā lietotās mācību metodes, pieejas un/vai mācību programmas

3.1.1. Sekmju līmeņa pieaugums un prasmju attīstība

Tā kā informācija par sekmju līmeni katrā valstī ir ļoti ierobežotā apjomā, ārvalstu analīzē tika izmantoti PISA (Starptautiskā skolēnu novērtēšanas programma, ko īsteno Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija OECD) testu rezultāti, kuri attiecināmi uz 15 gadīgiem skolēnu prasmēm. Šajos datos nav iekļauti Lietuvas skolēnu rezultāti, jo Lietuva nav OECD biedrs. Zemāk redzamajā tabulā apkopots vidējais iegūto punktu skaits lasīšanas, matemātikas un zinātnes testos piecās ārvalstīs un arī Latvijā salīdzinājumam, 2003., 2006. un 2009.gadā.

2.tabula. PISA lasīšanas, matemātikas un zinātnes prasmju testu rezultāti analizētajās 6 ārvalstīs, vidēji OECD valstīs un Latvijā

	Lasīšanas prasmes			Matemātikas prasmes			Zinātnes prasmes	
Valsts/Gads	2003	2006	2009	2003	2006	2009	2006	2009
Igaunija	-	501	501	-	515	512	531	529
Lietuva	-	479	484	-	486	482	488	491
Ungārija	482	482	494	490	491	490	504	503
Zviedrija	514	507	497	509	502	494	503	495
Somija	543	547	536	544	548	541	563	554
Lielbritānija	-	495	494	-	495	492	515	514
Vidēji OECD valstīs	497	495	499	500	497	499	498	501
Latvija	491	479	484	483	486	482	490	494

Visaugstākie rezultāti PISA testos visās trīs jomās – lasīšanas, matemātikas un zinātnes – gadu griezumā ir Somijā, nozīmīgi pārsniedzot citu valstu skolēnu rezultātu, lai arī rezultātu dinamika trīs periodos ir svārstīga, vērojami nelieli kritumi un kāpumi. Sniegumu, kas ir virs vidējā rezultāta OECD valstu starpā, parādījušas arī Zviedrija un Igaunija, turklāt Igaunijas skolēni uzrāda salīdzinoši augstus rezultātus tieši zinātnes prasmēs. Lielbritānijas skolēnu rezultāti dinamikā ir noturīgi. Analizēto valstu starpā viszemāko sniegumu parādījuši Lietuvas un Ungārijas skolēni.

Analizējot sekmju līmeņa pieaugumu, īpaši jāpieskaras Lielbritānijas pieredzei. 2008.gadā Nacionālais Izglītības pētījumu fonds (NFER) ziņoja, ka mācību rezultātu progress (ko mēra 4. pamatposma noslēgumā) jauniešiem, kas apmeklēja Radošās partnerības nodarbības, bija lielāks nekā citiem jauniešiem tajās pat skolās, kā arī līdzīgiem skolēniem no citām skolām. Pamatojoties uz 2002. un 2003.gada datiem, pētījums pievērsa uzmanību virknei dažādu kontroles faktoru, piemēram, etniskajai piederībai, iepriekšējiem sasniegumiem un ekonomiskajai atpalicībai. Centrālais secinājums bija, ka jaunieši, kas apmeklēja Radošās partnerības nodarbības, strādājot ar radošiem praktiķiem savā skolā, 16 gadu vecumā ieguva par

2,5 pakāpēm augstākus panākumus vidējās izglītības noslēguma novērtējumā, nekā līdzīgi bērni citās skolās¹⁶⁸.

CASE ziņojums, kas vērtēja plašāk radošas izglītības ietekmi, atbalsta NFER pētījuma rezultātus. CASE ziņojumā konstatēts¹⁶⁹, ka radoša izglītība par 1-2% pozitīvāk ietekmēja mācību sasniegumus, par 16-19% uzlaboja kognitīvo spēju testu rezultātus un par 10-19% ietekmēja nododamo prasmju pārbaužu rezultātus.

2006.gada septembrī Anglijas Bērnu un skolēnu inspekcija Ofsted pēc Radošo partnerību lūguma veica šīs organizācijas darbības skolās izvērtējumu¹⁷⁰. Noslēguma ziņojumā tika secināts, ka:

Radošās partnerības programmas ir palīdzējušas attīstīt sociālās un personīgās prasmes, skolas varēja sniegt pierādījumus par uzlabotiem sasniegumiem lasīšanas un rakstīšanas, rēķināšanā un IKT, kas tieši saistāmi ar Radošajam partnerībām.

2006.gada veiktajā skolu direktoru aptaujā tika konstatēts, ka ļoti liela daļa (87% - 92%) aptaujāto uzskatīja, ka Radošās partnerības ir uzlabojušas skolēnu pārliecību par sevi, komunikācijas prasmes un motivāciju. Direktori arī uzskatīja, ka Radošo partnerību iesaistīšana ir uzlabojusi skolēnu apmierinātību ar skolu (76%), spēju patstāvīgi mācīties (76%) un labāk uzvesties kopumā (57%). Vairums direktoru (92%) uzskatīja, ka piedalīšanās Radošajās partnerībās palielinājušas skolotāju vēlmi izmantot radošu pieeju mācību procesā¹⁷¹.

3.1.2. Skolēnu un/vai skolotāju sniegtais novērtējums (par apgūto radošo prasmju praktisko noderīgumu)

Igaunija

Atbilstoši jaunajam Valsts mācību saturam skolēnu uzdevums ir “iemācīties mācīties” (t.i. apgūt prasmi mācīties) un radoši izpausties dažādās situācijās atbilstoši dažādiem nosacījumiem. Pedagogu uzdevums, savukārt, ir mācību procesa ietvaros atbildēt par radošuma novērtēšanu un mācīšanās stratēģijas izvēli. Nesena pētījuma ietvaros, aptaujājot Igaunijas vispārējās izglītības skolu skolotājus tika noskaidrots, ka pastāv būtiskas atšķirības starp skolotāju izpratni par radošumu un par mācīšanās stratēģijām.

168 Kendall, L., Morrison, J., Sharp, C. and Yeshanew, T. “The longerterm impact of Creative Partnerships on the attainment of young people: Results from 2005 and 2006”(2008), Slough: NFER pp17-19

169 The Culture and Sport Evidence (CASE) Programme, “Understanding the impact of engagement in culture and sport – a systematic review of the research on the learning outcomes for young people participating in the arts” (2010)
http://www.artscouncil.org.uk/media/uploads/case_systematic_review_arts_participation.pdf.
Skatīts 26.05.2012

170 Expect the Unexpected: Developing Creativity in Primary and Secondary Schools. 2003

171 Creative Partnerships: Survey of Head Teachers', British Market Research Bureau, April 2006

Pētījuma rezultāti¹⁷² liecina, ka skolotāji īsti nesaprot radošuma un mācīšanās stratēģiju konceptus, kas ikdienā tiek praktizēti igauņu skolās. Lielākajai daļai skolotāju (58%), radošums nozīmē rast jaunus risinājumus, piemēram, lai oriģinālā veidā atrisinātu problēmas, vai izveidotu kādus jaunus galaproduktus. 5% skolotāju sniedza vispārīgas atbildes, apgalvojot, ka radošums nozīmē, piemēram, “būt inovatīvam”. “tā ir dabīga dabas dāvana”, vai “izdarīt kaut ko papildus”. 12% no aptaujātajiem skolotājiem apzīmēja radošumu kā “spēju ievērot noteikumus”, “spēju sekot instrukcijām”, vai “spēju pasniegt mācību materiālu”, kas jāapzīmē kā skaidra jēdziena “radošums” neizpratne un izkropļojums. Kopumā pētījums secināja, ka ar jēdzienu “radošums” skolotāji saprot kaut ko, kas ir saistīts ar jaunām idejām un jauniem produktiem, bet viņi nesaprot radošuma izpausmes attiecībā uz cilvēku (t.i. skolēnu) personiskajām īpašībām un izpausmēm.

Šos secinājumus daļēji apstiprināja skolēnu un skolotāju aptauja par vērtējumiem Igaunijas skolās, kur skolēni uzskata, ka radošums tiek daudz retāk novērtēts, savukārt, skolotāji uzskata, ka radošuma elementu bieži ņem vērā izdarot novērtējumu. Papildus, 77% skolotāju norādīja, ka vērtējuma objektiem jābūt izmērāmiem, bet 83%, ka vērtējuma pamatā ir skolēnu pieļauto kļūdu skaits attiecībā pret definēto bāzes vērtību (t.i. noteikto standarta risinājumu)¹⁷³.

Var secināt, ka, ja skolotāji nesaprot vai arī tiem ir vāja izpratne par radošuma un mācīšanās stratēģiju jēdzieniem, tie nespēj atbalstīt skolēnu attīstību un var kavēt skolēnus centienos pēc izcilības.

Lietuva

Nesena pētījuma rezultāti liecina¹⁷⁴, ka starp skolotājiem Lietuvā pastāv ievērojama dažādība uzskatos par radošu prasmju un jaunu prasmju noderīgumu vispār. Šī atšķirība ir atkarīga no pašu skolotāju pozīcijas. Motivēti, zinātkāri un radoši skolotāji aktīvi iesaistās skolotāju apmācības pasākumos un piemēro jauninājumus savā praksē. Tomēr pastāv arī liela daļa mazāk motivētu skolotāju, kas neizmanto visas iespējas un “peld pa straumi”. Arī ne visas skolas un izglītības iestādes ļauj skolotājiem vaļū ieviest uzzināto labo praksi.

Ungārija

Uzskati par radošuma nozīmi un lietderīgumu Ungārijas izglītībā atšķiras. Saskaņā ar 2010.gadā veiktas Eiropas skolotāju aptaujas rezultātiem¹⁷⁵ tikai 28% Ungārijas skolotāju atzina, ka izglītības procesā ir guvuši apmācības arī par

172 Luik, P., Kukemelk, H. Estonian Teachers Understandings of Creativity and Learning Strategies 2006.

173 Creativity in Schools in Europe: A Survey of Teachers, 2009

174 Šleinotiene E. Teacher Development: Myths, Reality and Trends. In: 5th International Conference “Languages for work and life: a challenge for teachers and learners” 20–21 May 2011 Vilnius University <http://www.uki.vu.lt>. Skatīts 23.05.2012

175 Cachia R., Ferrari A. Creativity in Schools: A Survey of Teachers in Europe 2010.

radošumu. Neskatoties uz to, ka Ungārijas izglītības saturā ir īpaši izcelta kognitīvo prasmju nozīme, gandrīz puse (47%) aptaujāto Ungārijas skolotāju uzskata, ka radošumam nav nozīmīga loma izglītības saturā. Cits pētījums iezīmē tendenci, ka Ungārijas skolotāji radošumu saprot tikai kā individuālu procesu. Piemēram, būt radošam nozīmē individuāli attīstīt radošus risinājumus; persona nav radoša (pietiekami nobriedusi, autonoma), ja tai nepieciešama arī citu palīdzība radošu risinājumu izveidē¹⁷⁶.

Tostarp, Ungārijas skolēni uzrāda labus rezultātus starptautiskajos testos par eksakto priekšmetu apguvi. Pētnieki uzskata, ka šie rezultāti ir saistīti ar to, ka Ungārijā ir viena no visintensīvākajām skolu mūzikas programmām pasaulē, kur mūzikas apmācība sākas jau bērnudārzā. Mūzikas apmācība balstās uz ungāru komponista un teorētiķa Zoltana Kodaly metodēm, kas paredz katru dienu iesaistīt visus bērnus dziedāšanā un līdz pat astotajai klasei divreiz nedēļā obligāti apmeklēt gan balss, gan instrumenta apmācības stundas¹⁷⁷.

Zviedrija

Zviedrijas izglītības valsts aģentūra 2003.gada pavasarī īstenoja pamatzglītības visaptverošu izvērtējumu¹⁷⁸, kura galvenais mērķis bija noskaidrot kā tiek sasniegti izvirzītie mācību mērķi konkrētos mācību priekšmetos, lai noskaidrotu izmaiņas, kas notikušas kopš pēdējā izvērtējuma un iezīmētu jomas, kurās būtu nepieciešami uzlabojumi.

Izvērtējot vizuālo mākslu tika konstatēts, ka lielākā daļa skolēnu (aptuveni 3 no 4) uzskata šo tēmu par interesantu, tomēr liela daļa skolēnu neuzskata to kā svarīgu savām turpmākajām studijām vai karjerai. Meitenēm šis priekšmets patīk lielākā mērā nekā zēniem. Viņas arī saņem augstākas atzīmes kopumā. Daudzi skolēni (aptuveni 40%) arī pauda viedokli, ka ir grūti iegūt informāciju par to, kā ir izdarīts vērtējums un kas tiek prasīts no viņiem, lai iegūtu noteiktu atzīmi.

Izvērtējot mūziku tika konstatēts, ka atzīmes ir cieši saistītas ar to, kādā apmērā skolēni nodarbojas ar mūziku (spēlē instrumentu vai dzied) savā brīvajā laikā. Tādējādi tika secināts, ka liela daļa zināšanu un prasmju ir iegūtas citā veidā, nevis mācībās skolā. Skolēni ar akadēmisku un kultūras pieredzi kopumā darbojas labāk. Meitenes pārspēj zēnus.

Izvērtējot amatu mācību tika konstatēts, ka, līdzīgi kā ar mākslu, lielākajai daļai skolēnu patika šis priekšmets, bet tie neuzskatīja to par svarīgu turpmākām

176 Gordon J.G. The importance of socio-cultural milieu in implementing lesson study method. 2007

177 Creativity and the Arts in the Primary School Discussion Document and Proceedings of the Consultative Conference on Education 2009

178 National evaluation of the compulsory school in 2003.

studijām vai karjerai. Amatumācības priekšmets ir viens no populārākajiem, kā arī tā ietvaros skolēni vislielākajā mērā piedzīvo, ka tie paši var ietekmēt mācīšanu un saturu. Kaut arī šajā mācību priekšmetā darbs ar tekstilu un koksni un metālu kopīgi veido vienotu tēmu ar kopīgiem mērķiem, tomēr tas bieži tiek mācīts kā divi atsevišķi mācību priekšmeti, kur grupas ir veidotas pamatojoties uz skolēnu dzimumu. Tāpat ir izplatīts, ka atzīmes tiek liktas par sniegumu tikai vienā no šīm divām daļām. Tomēr, lielākā daļa skolēnu atzina novērtējuma par taisnīgu.

Balstoties uz šo izvērtējumu Zviedrijas izglītības valsts aģentūra izstrādāja vadlīnijas, kuras var izmantot kā papildinājumu mācību saturam mūzikas, vizuālās mākslas un amatu mācības apmācībā.

Somija

Somijas izglītības sistēmas efektivitātes apraksti, tostarp skolēnu sekmju līmeņa pieaugums, salīdzinot skolēnu uzrādītos rezultātus OECD rīkotajos PISA testos, ir plaši izplatīti. Somijas skolēnu PISA testu rezultāti uzrāda izglītības sistēmas kopējo pozitīvo ietekmi. Informācija vai pētījumi, kas liecinātu par tieši radošuma ietekmi uz Somijas skolēnu sekmju līmeni un prasmju attīstību, šī pētījuma ietvaros netika identificēti.

Somijas skolēnu mācību sasniegumi galvenajos mācību priekšmetos (matemātika, zinātnē, lasīt un rakstīt prasme) pēdējo 25 gadu laikā ir būtiski uzlabojušies no vidējiem rādītājiem uz vadošajām pozīcijām. Saskaņā ar OECD regulāri rīkoto PISA testu rezultātiem Somijas skolēniem ir viens no visaugstākajiem teicamu sekmju (6. līmeņa) rādītājiem un viens no zemākajiem vāju sekmju (1. līmenis un zemāk) rādītājiem. Vairāk nekā pusei Somijas skolēnu zinātnē (fizika, ķīmija) sekmes ir vismaz 4. līmenī, kas ir augstāk kā citiem viņu vienaudžiem. Trīs PISA testu ciklu rezultāti (2000., 2003. un 2006.gadā) uzrāda pastāvīgu Somijas skolēnu sekmju līmeņa pieaugumu visos mācību priekšmetos, kā rezultātā Somijas skolēniem ir vidēji visaugstākie rezultāti visos mācību priekšmetos, tostarp matemātikā, zinātnē un lasīt/rakstīt prasme¹⁷⁹.

PISA testu rezultāti uzrāda arī ļoti mazu atšķirību skolēnu sekmēs atkarībā no skolas, kurā tie mācās. Tas nozīmē, ka Somijas skolu sistēma ir diezgan viendabīga pēc izglītības rezultātiem un nelielas lauku skolas skolēns uzrāda līdzīgas rezultātus kā lielas pilsētas skolas skolēns. Somijas skolēniem vērojamas arī attīstītas mācīšanās prasmes, piemēram, saskaņā ar nacionālo PISA ziņojumu tikai 7% Somijas skolēnu apgalvojuši, ka jūtas uztraukti pildot matemātikas uzdevumus mājās. Salīdzinoši, Japānā šis rādītājs ir 52% un Francijā 53%.¹⁸⁰

179 Sahlberg P. A short history of educational reform in Finland 2009

180 Sahlberg P. Education policies for raising student learning: the Finnish approach. Journal of Education Policy Vol. 22, No. 2, March 2007, pp. 147–171

Lielbritānija

Pētījuma “Youth voice in the work of Creative Partnerships” ziņojumā¹⁸¹ uzsvērts, ka svarīgs pozitīvu attiecību veidošanas faktors *Radošajās partnerībās* ir bijusi skolotāju iegūtā pieredze cieši sadarbojoties ar radošiem praktiķiem. Viņi modelēja iespējas un iedrošināja skolotājus izmēģināt jaunas apmācību metodes un jaunus veidus kā komunicēt un sadarboties ar jauniešiem.

Skolēni norādīja, ka viņiem bieži vien nav bijusi skaidrība par to kā piemērot radošās īpašības, lai neatkarīgi attīstītu oriģinālas idejas un rezultātus. Partnerībās tika izveidots pamats turpmākai radošai attīstībai un vairākās skolās tas veicināja skolēnu pamatprasmju uzlabojumu.

Radošās partnerības atbalstīja pedagogus sniedzot pastāvīgu, praksē balstītu profesionālo apmācību un zināšanu apmaiņu. Skolu direktoru aptauja parādīja, ka 94% ir ievērojuši skolotāju mācīšanas prasmju uzlabošanos, 92% redz, ka viņu skolotāji efektīvāk izmanto radošos profesionāļus klasē, un ka viņu skolotāji ir gatavi uzņemties radošu pieeju¹⁸².

181 <http://www.open.ac.uk/youth-voice/index.shtml>. Skatīts 26.05.2012

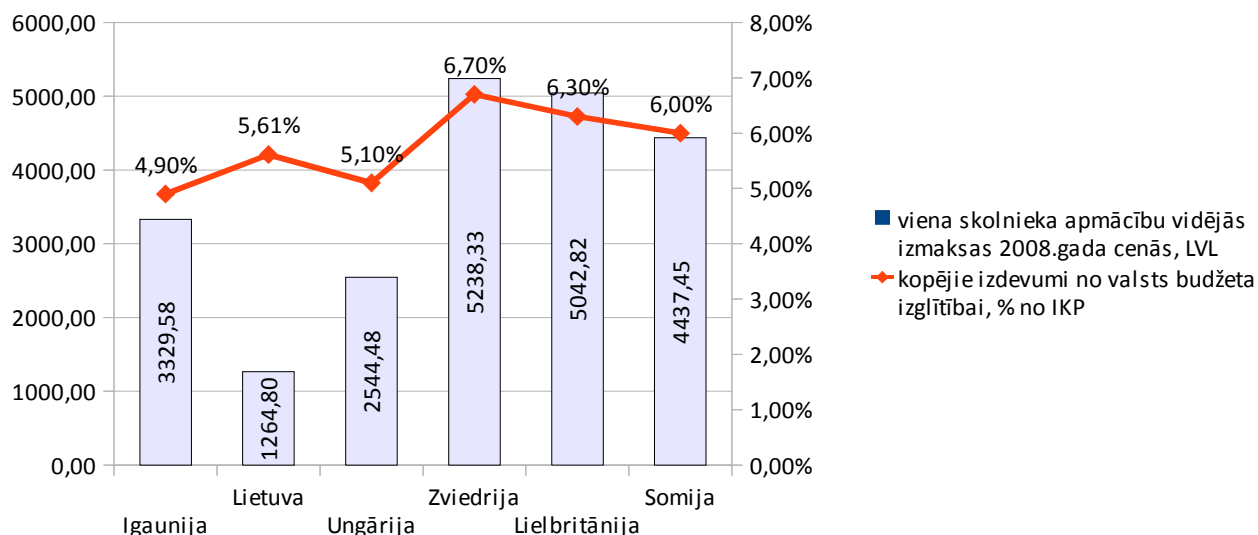
182 Creative Partnerships: Survey of Head Teachers, British Market Research Bureau, April 2006

3.2. Radošuma izglītībā patērētie resursi

3.2.1. Finansējuma apjoms uz vienu skolēnu kopā un atsevišķi pa izglītības pakāpēm un veidiem.

Balstoties uz pieejamajiem datiem, iespējams tikai aptuveni salīdzināt vidējo finansējuma apjomu uz skolēnu, kā arī izglītībai atvēlētā valsts budžeta finansējuma īpatsvaru procentos no IKP, jo nav pieejami objektīvi salīdzināmi dati par vienotu laika periodu, turklāt dažādās valstīs pastāv atšķirīgas aprēķinu metodikas. Tomēr, lai gūtu kaut salīdzinošu ieskatu par pieejamo finansējuma apjomu uz vienu pamatzglītības un vidējās izglītības skolēnu, zemāk redzamajā grafikā apkopoti pieejamie dati. Salīdzinoši zemās viena skolēna apmācību izmaksas Lietuvā izskaidrojamas ar to, ka šī informācija ņemta no cita avota, jo OECD statistikā informācija par Lietuvu nav iekļauta.

3.Attēls. Viena skolēna apmācību vidējās izmaksas analizētajās ārvalstīs



Avots: OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics, citi publiski pieejamie dati

Igaunija

Sākot ar 2008.gada 1.janvāri Igaunijā tika mainīta finansēšanas sistēma vispārējās izglītības skolās. Iepriekšējais finansēšanas modelis tika balstīts uz skolēnu un ietekmēja skolām pieejamo finansējuma apmēru, jo katru reizi, kad kāds skolēns pienāca klāt vai pameta skolu, attiecīgi vai nu palielinājās, vai samazinājās skolas pedagogu algu fondam piešķirtās summas apmērs. Finansēšanas modelī netika ierēķināti faktiskie izdevumi uz vienu klasi. Jaunais finansēšanas modelis ir balstīts uz pieņēmumu, ka katras klases mācību izmaksas ir vienādas neatkarīgi no skolēnu skaita klasē.

Atbilstoši publiski pieejamajai informācijai Igaunijā viena skolnieka apmācību vidējās izmaksas 2008.gada cenās ir aptuveni 6054 ASV dolāri (jeb 3329 LVL)¹⁸³. 2007.gada Igaunijas kopējie izdevumi no valsts budžeta izglītībai veidoja 4,9% no iekšzemes kopprodukta. Savukārt 2010.gadā valsts izdevumi uz vienu skolēnu

attiecībā pret kopējo pamatizglītību iegūstošo skolēnu skaitu veidoja 24,5 % no IKP uz vienu iedzīvotāju¹⁸⁴.

Lietuva

Par izglītības politikas attīstību un īstenošanu ir atbildīga Izglītības un zinātnes ministrija, kas nosaka kritērijus finanšu līdzekļu piešķiršanai. 2002.gadā tika ieviests jauns vispārējās izglītības skolu finansēšanas modelis, kas balstās uz *per capita* modeli (nauda seko skolēnam). Jaunā finansēšanas sistēma paredz, ka vispārējās izglītības skolu budžets tiek sagatavots, pamatojoties uz skolēnu skaitu, papildus līdzekļiem, kas tiek piešķirti izglītības vides uzlabošanai, mērķpiešķirumiem konkrētu programmu un projektu īstenošanai un sponsoru fondiem.

2007.gadā tika īstenots valsts mēroga pētījums par vispārējās izglītības skolās izglītojošiem kultūras pasākumiem piešķirto līdzekļu izmantošanas efektivitāti¹⁸⁵. Pētījums izvērtēja kā skolēna "groza" līdzekļi tiek piešķirti izglītības kultūras aktivitāšu uzlabošanai skolās un parādīja kā tiek piešķirts kultūras aktivitātēm paredzētais finansējums.

2007.gadā tika veikts arī valsts mēroga pētījums par skolēnu kultūrizglītības vajadzību nodrošināšanu izglītības sistēmā¹⁸⁶. Pētījums izvērtēja mākslas un kultūras aktivitāšu organizāciju vispārējās izglītības skolās (ISCED 2.līmenī), izskatīja iespējas īstenot mākslas un kultūras projektus skolās, novērtēja skolēnu mākslas un kultūras aktivitātes, un pašvaldību izglītības departamentu organizētās bērnu un jauniešu kultūras izglītības darbības. Tika analizētas kulturālu skolēnu vajadzības, iespējas apmierināt šīs vajadzības, pašizpaušmes nosacījumus, kultūras un mākslinieciskais aktivitāšu vispārējās izglītības skolās novērtēšanas veidi.

Saskaņā ar statistikas datiem 2010.gadā vidēji viena vispārējās izglītības skolas skolēna izglītība gadā izmaksāja 6200 litus (jeb 1264,8 LVL). 2003.gadā Lietuvas kopējie izdevumi no valsts budžeta izglītībai veidoja 5,61% no iekšzemes kopprodukta.

Ungārija

Izglītības un apmācības sistēmas pamatdarbības nodrošināšanai nepieciešamos finanšu resursus galvenokārt piešķir valsts. Pēdējos gados izglītības izdevumi sasniedza 5,1 – 5,3% no IKP. Izglītības izdevumu apjoms uz vienu pamatizglītību apgūstošu skolēnu ir saskaņā ar izdevumu apjomu valstīs ar līdzīgu attīstības līmeni. Izdevumu apjoms uz vienu vidējo izglītību apgūstošu skolēnu Ungārijā salīdzinoši ir

184 UNESCO Statistics. Skatīts 25.05.2012

185 Lēšų, skirtų pažintinei veiklai bendrojo lavinimo mokyklose, panaudojimo efektyvumas 2007

186 Euridyce: Arts and Cultural Education at School in Europe. Lithuania 2007/2008.

mazāks, bet uz vienu augstāko izglītību apgūstošu studentu augstāks, nekā citām līdzīga attīstības līmeņa valstīm.

Atbilstoši publiski pieejamajai informācijai Ungārijā viena skolnieka apmācību vidējās izmaksas 2008.gada cenās ir aptuveni 4624 ASV dolāri (jeb 2544 LVL)¹⁸⁷. 2009.gada Ungārijas kopējie izdevumi no valsts budžeta izglītībai veidoja 5,1% no iekšzemes kopprodukta. Savukārt, valsts izdevumi uz vienu skolēnu attiecībā pret kopējo pamatizglītību iegūstošo skolēnu skaitu veidoja 17,7 % no IKP uz vienu iedzīvotāju¹⁸⁸.

Zviedrija

2007.gadā izdevumi izglītībai veidoja 6,7 procentus no IKP. 2006.gadā kopējās izglītības sistēmas izmaksas sasniedza 122 462 miljonus zviedru kronu (8 727,14 milj. LVL), t.sk. 74 056 milj. kronu pamatskolām (5750 milj LVL), 31 789 milj. kronu vidusskolām (2468 milj. LVL) un 4156 milj.kronu pirmsskolām (322 milj. LVL)¹⁸⁹. Zviedrijā viena skolnieka apmācību vidējās izmaksas 2008.gada cenās ir aptuveni 9524 ASV dolāri (jeb 5238 LVL)¹⁹⁰

2009.gadā tika novērtēts, ka kopējās vidusskolu apmācības izmaksas pēdējo piecu gadu laikā pieaugušas par 21%, tajā pašā laikā skolēnu skaits pieaudzis par 17%. Universitāšu / augstskolu izmaksas pieaugušas par 3% un pamatskolu par 2%. Izmaksas uz vienu pamatskolas skolēnu palielinājās par 14%. Viena skolnieka izmaksu aprēķina tiek ieskaitītas skolotāju algas, izdevumi telpām, skolas maltītēm un mācību materiāliem, kas var būtiski atšķirties starp skolām un pašvaldībām.

Somija

Laikā no 1992.gada līdz 2002.gadam kopējie izglītības izdevumi procentos no IKP samazinājās no 7,9 % līdz 6,0 % 2002. gadā. 2010.gadā kopējie izglītības izdevumi Somijā sasniedza 11,532 milj. eiro (8,1 milj. LVL). No tiem pamatizglītībai tika izlietoti 35,7% jeb 4,120 milj. eiro (2,9 milj. LVL), vidējai vispārējai izglītībai 6% jeb 0,695 milj. eiro (0,49 milj. LVL), pirmsskolas izglītībai 2,7% jeb 0,312 milj. eiro (0,22 milj. LVL), profesionālajai izglītībai 14% jeb 1,614 milj. eiro (1,13 milj. LVL), bet augstākajai izglītībai 18,8% jeb 2,162 milj. eiro (1,52 milj. LVL)¹⁹¹. Atbilstoši OECD statistikai viena skolnieka apmācību vidējās izmaksas 2008.gada cenās Somijā bija aptuveni 8068 ASV dolāri (jeb 4437 LVL)¹⁹².

187 OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics

188 UNESCO Statistics Skatīts 25.05.2012

189 National Education System Description Sweden 2009

190 OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics

191 Somijas Statistikas pārvaldes dati

192 OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics

Lielbritānija

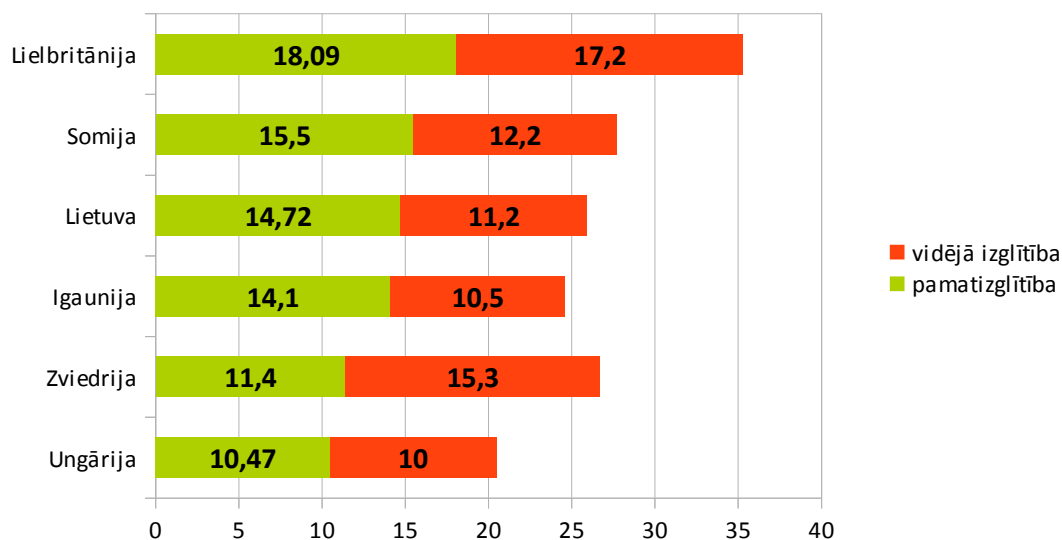
2010./2011.mācību gadā kopējie valsts un pašvaldību izdevumi izglītībai Apvienotajā Karalistē tika lēsti uz 92,5 miljardiem mārciņu (80,68 miljardi LVL), kas veidoja 6,3% no iekšzemes kopprodukta (IKP). No šīs summas 4,9 miljardi mārciņu (4,27 miljardi LVL) bija pirmsskolas izglītībai, 24,7 miljardi mārciņu (21,54 miljardi LVL) pamatskolas izglītībai, 40,2 miljardi mārciņu (35,06 miljardi LVL) vidusskolas izglītībai un 15,7 miljardi mārciņu (13,69 miljardi LVL) augstākajai izglītībai. Vidēji uz vienu skolēnu tika izlietas 9536 mārciņas (8317,5 LVL). Jāatzīmē, ka atbilstoši OECD statistikai viena skolnieka apmācību vidējās izmaksas 2008.gada cenās Lielbritānijā bija daudz zemākas - aptuveni 9169 ASV dolāri (jeb 5042 LVL).¹⁹³ Šāda starpība skaidrojama ar atšķirīgo aprēķinu metodiku.

Radošas partnerības projektam, kas norit kopš 2002.gada, 2006.-2007.gadā sniegtais finansējums sasniedza £ 36 500 000 gadā (jeb 31 974 000 Ls). Organizācija, kas koordinē Radošo partnerību projektus, novērtējusi, ka projektā ieguldītā £1mārciņa nes £15.30 ieguvumu vēlākā laikā. Tiesa, kopš 2011.gada septembra finansējums projektam tika noņemts, neskatoties uz projekta nozīmīgajiem rezultātiem.

3.2.2. Skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju vidēji un atsevišķi pa izglītības pakāpēm un veidiem.

Salīdzinot pieejamos datus par skolēnu īpatsvaru uz vienu skolotāju pamatizglītībā un vidējā izglītībā (skat. 4.attēlu) redzams, ka visvairāk skolēnu uz vienu skolotāju ir Lielbritānijā, savukārt, vismazāk Ungārijā. Pamatskolās vidēji ir vairāk skolēnu uz vienu skolotāju, nekā vidusskolā, izņemot Zviedriju. Salīdzinot ar kopējiem izdevumiem no valsts budžeta izglītībai redzams, ka valstīs, kur izglītības finansējumam tiek atvēlēts vairāk kā 6% no IKP (Zviedrija, Lielbritānija, Somija) salīdzinoši ir mazāk pedagogu uz vienu skolēnu, nekā valstīs, kur finansējums izglītībai ir 5% robežās no IKP. Tātad var secināt, ka nepastāv tiešas saiknes starp izglītības finansējuma apjomu un skolēnu / skolotāju attiecību.

4.Attēls. Skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju pamatzglītībā un vidējā izglītībā



Avots: UNESCO statistika www.nationmaster.com

Igaunija

2009.gadā kopējais pedagogu skaits Igaunijas vispārējās izglītības iestādēs bija 14 701 skolotāji, kas strādāja kopumā 575 skolās izveidotajās 12 208 pedagogu vietās. Kopumā skolās mācījās 149 641 skolēns, attiecīgi 10,2 skolēni uz vienu skolotāju. 2010./2011/ mācību gadā skolēnu un skolotāju īpatsvars bija 10,1 skolēns uz skolotāju¹⁹⁴.

Sīkāka informācija par pedagogu skaitu atsevišķi pa izglītības pakāpēm un veidiem nav pieejama, tomēr, to var attiecināt, zinot vidējo skolēnu skaitu katrā izglītības pakāpē.

194 Igaunijas Izglītības informācijas sistēma. Skatīts 23.05.2012

3. tabula. Vidējais skolēnu skaits uz vienu skolotāju Igaunijā

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Pilna laika vispārizglītojošo skolu skolēni, tūkstošos	164000	155100	147500	141800	138400	136100
Tai skaitā privāto skolu skolēni, tūkstošos	4500	4700	5700	5600	5600	5900
Tai skaitā skolēni skolās bērniem ar īpašām vajadzībām, tūkstošos	4500	4200	4000	3800	3800	3600
Skolēni zemākā līmeņa pamatskolās, tūkstošos	76000	74600	73600	73000	73000	74200
Tai skaitā 1.klases skolēni, tūkstošos	12100	12600	12400	12500	12600	13300
Skolēni augstākā līmeņa pamatskolās, tūkstošos	51900	46700	42700	40100	38400	36700
Vidusskolu skolēni , tūkstošos	36100	33700	31300	28700	27000	25200
Pedagogi, tūkstošos	15161	15039	14682	14701	14394	14263
Attiecība	10,82	10,31	10,05	9,65	9,62	9,54

Avots: Igaunijas Izglītības informācijas sistēma

Lietuva

Saskaņā ar 2004.-2005.gada datiem Lietuvas vispārējās izglītības dienas skolās mācījās 544 754 skolēni un to īpatsvars uz vienu skolotāju bija 12,1. 2011.-2012.mācību gadā valsts izglītības iestādēs strādāja 54 900 skolotāju un skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju bija 12,9.

4. tabula. Vidējais skolēnu skaits uz vienu skolotāju Lietuvā

	Skolēni	Skolotāji
Speciālās skolas (piem. mākslas)	6506	377
Ģimnāzijas	77299	4957
Vidusskolas	302338	22434
Jauniešu skolas	1985	292
Pamatskolas	120445	11284
Sākumskolas	24593	1776
Skolas-bērnudārzi	11588	904
Kopā	544754	42024

Avots: Lietuvas statistika 2005.

Ungārija

2010.gadā kopējais pedagogu skaits Ungārijas vispārējās izglītības iestādēs bija 152 877 skolotāji. Kopumā skolās mācījās 1 673 032 skolēns. Skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju bija 10,3¹⁹⁵. Sīkāka informācija par skolotāju skaitu atsevišķi pa izglītības pakāpēm un veidiem nav pieejama.

195 Šeit norādīta Ungārijas statistikas pārvaldes <http://www.ksh.hu/oktatas> publicētā skolēnu /skolotāju attiecība 10,3. Pārreķinot pieejamos datus šī attiecība sanāk 10,9.. Skatīts 23.05.2012

Zviedrija

2009.gadā pamatskolās strādāja 85 750 skolotāju, jeb 8,2 skolotāji uz katriem 100 skolēniem. Pašvaldību skolās bija 8,3 skolotāji uz 100 skolēniem, bet valsts līdzfinansētajās neatkarīgajās skolās bija 7,6 skolotāji uz 100 skolēniem.

2009.gadā vidusskolās strādāja 37 425 skolotāju, jeb 7,9 uz katriem 100 skolēniem. Pašvaldību skolās bija 8,2 skolotāji uz 100 skolēniem, bet neatkarīgajās skolās 6,8 skolotāji uz katriem 100 skolēniem¹⁹⁶.

5.tabula. Skolēnu, skolotāju skaits un kopējās izmaksas Zviedrijā

Gads	Skolēnu skaits	Skolotāju skaits	Skolotāji uz 100 skolēniem	Kopējās izmaksas (miljardos SEK)
1994	889703	73524	8,3	44,2
1995	908882	73380	8,1	46,6
1996	927004	72669	7,8	49,0
1997	946444	71894	7,6	49,4
1998	986229	73006	7,5	51,6

Avots: The EFA 2000 Assessment: Country Reports Sweden

Lielbritānija

2010./2011.mācību gadā Lielbritānijā bija gandrīz 9 700 000 pilna laika un nepilna laika skolēnu, kas mācījās kopumā 32 750 skolās. 2009./2010.mācību gadā skolās strādāja 491 500 pilna laika kvalificētu skolotāju, no kuriem 83% bija nodarbināti pirmsskolas izglītības iestādēs, pamatskolas izglītības iestādēs un vidusskolās. Vidējais skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju 2010./2011.mācību gadā pirmsskolās bija 17,2, pamatskolās 20,4 un valsts finansētās vidusskolās 15,3. Kopējais vidējais skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju 2010./2011.mācību gadā bija 16,3¹⁹⁷.

196 Zviedrijas izglītības valsts aģentūra 2009

197 Education and Training Statistics for the United Kingdom: 2011

Somija

Saskaņā ar Somijas statistiku, 2011.gadā kopuma 2870 vispārizglītojošās skolas mācījās 541 900 skolēnu. Pirmsskolas izglītības skolēnu skaits bija 58 800. 2010.gadā 111 800 skolēnu mācījās kopumā 439 vidējās vispārējās izglītības skolās. 2009.gadā skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju vidējā izglītībā Somijā bija 9,89, bet 2008.gadā 10,03. 2009.gadā skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju pamatskolā bija 13,65, bet 2008.gadā 14,39¹⁹⁸.

3.2.2. Skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju vidēji un atsevišķi pa izglītības pakāpēm un veidiem.

Igaunija

2009.gadā kopējais pedagogu skaits Igaunijas vispārējās izglītības iestādēs bija 14 701 skolotāji, kas strādāja kopumā 575 skolās izveidotajās 12 208 pedagogu vietās. Kopumā skolās mācījās 149 641 skolēns, attiecīgi 10,2 skolēni uz vienu skolotāju. 2010./2011/ mācību gadā skolēnu un skolotāju īpatsvars bija 10,1 skolēns uz skolotāju¹⁹⁹.

Sīkāka informācija par skolotāju skaitu atsevišķi pa izglītības pakāpēm un veidiem nav pieejama, tomēr, to var attiecināt, zinot vidējo skolēnu skaitu katrā izglītības pakāpē.

198 <http://www.tradingeconomics.com/finland/pupil-teacher-ratio-secondary-wb-data.html>. Skatīts 25.05.2012

199 Igaunijas Izglītības informācijas sistēma. Skatīts 23.05.2012

6.Tabula. Skolēnu skaits un pedagogu skaits Igaunijā (2006.-2011.gadā)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Pilna laika vispārīgā izglītībā esošo skolēnu skaits, tūkstošos	164000	155100	147500	141800	138400	136100
Tai skaitā privāto skolēnu skaits, tūkstošos	4500	4700	5700	5600	5600	5900
Tai skaitā skolēni skolās bērniem ar īpašām vajadzībām, tūkstošos	4500	4200	4000	3800	3800	3600
Skolēni zemākā līmeņa pamatskolās, tūkstošos	76000	74600	73600	73000	73000	74200
Tai skaitā 1.klases skolēni, tūkstošos	12100	12600	12400	12500	12600	13300
Skolēni augstākā līmeņa pamatskolās, tūkstošos	51900	46700	42700	40100	38400	36700
Vidusskolu skolēni, tūkstošos	36100	33700	31300	28700	27000	25200
Pedagogi, tūkstošos	15161	15039	14682	14701	14394	14263
Attiecība	10,82	10,31	10,05	9,65	9,62	9,54

Lietuva

Saskaņā ar 2004.-2005.gada datiem Lietuvas vispārējās izglītības dienas skolās mācījās 544 754 skolēni un to īpatsvars uz vienu skolotāju bija 12,1. 2011.-2012.mācību gadā valsts izglītības iestādēs strādāja 54 900 skolotāju un skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju bija 13.

7. *Tabula.* Skolēnu un pedagogu skaits Lietuvā(2011.-2012.m.g.)

	Skolēni	Skolotāji
Speciālās skolas (piem. mākslas)	6506	377
Ģimnāzijas	77299	4957
Vidusskolas	302338	22434
Jauniešu skolas	1985	292
Pamatskolas	120445	11284
Sākumskolas	24593	1776
Skolas-bērnudārzi	11588	904
Kopā	544754	42024

Avots: Lietuvas statistikas pārvalde www.stat.gov.lt Skatīts 23.05.2012

Ungārija

2010.gadā kopējais pedagogu skaits Ungārijas vispārējās izglītības iestādēs bija 152 877 skolotāji. Kopumā skolās mācījās 1 673 032 skolēns. Skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju bija 10,3²⁰⁰. Sīkāka informācija par skolotāju skaitu atsevišķi pa izglītības pakāpēm un veidiem nav pieejama.

Zviedrija

2009.gadā pamatskolās strādāja 85 750 skolotāju, jeb 8,2 skolotāji uz katriem 100 skolēniem. Pašvaldību skolās bija 8,3 skolotāji uz 100 skolēniem, bet valsts līdzfinansētajās neatkarīgajās skolās bija 7,6 skolotāji uz 100 skolēniem.

200 Ungārijas statistikas pārvalde <http://www.ksh.hu/oktatas>. Skatīts 23.05.2012

2009.gadā vidusskolās strādāja 37 425 skolotāju, jeb 7,9 uz katriem 100 skolēniem. Pašvaldību skolās bija 8,2 skolotāji uz 100 skolēniem, bet neatkarīgajās skolās 6,8 skolotāji uz katriem 100 skolēniem²⁰¹.

8.Tabula. Skolēnu, skolotāju skaits un kopējās izmaksas Zviedrijā²⁰²

Gads	Skolēnu skaits	Skolotāju skaits	Skolotāji uz 100 skolēniem	Kopējās izmaksas (miljardos SEK)
1994	889703	73524	8,3	44,2
1995	908882	73380	8,1	46,6
1996	927004	72669	7,8	49,0
1997	946444	71894	7,6	49,4
1998	986229	73006	7,5	51,6

Somija

Saskaņā ar Somijas statistiku, 2011.gadā kopumā 2870 vispārīgizglītojošās skolas mācījās 541 900 skolēnu. Pirmsskolas izglītības skolēnu skaits bija 58 800. 2010.gadā 111 800 skolēnu mācījās kopumā 439 vidējās vispārējās izglītības skolās. 2009.gadā skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju vidējā izglītībā Somijā bija 9,89, bet 2008.gadā 10,03. 2009.gadā skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju pamatskolā bija 13,65, bet 2008.gadā 14,39²⁰³.

Lielbritānija

2010./2011.mācību gadā Lielbritānijā bija gandrīz 9 700 000 pilna laika un nepilna laika skolēnu, kas mācījās kopumā 32 750 skolās. 2009./2010.mācību gadā skolās strādāja 491 500 pilna laika kvalificētu skolotāju, no kuriem 83% bija nodarbināti pirmsskolas izglītības iestādēs, pamatskolas izglītības iestādēs un

201 Zviedrijas izglītības valsts aģentūra 2009

202 The EFA 2000 Assessment: Country Reports Sweden

203 <http://www.tradingeconomics.com/finland/pupil-teacher-ratio-secondary-wb-data.html>. Skatīts 25.05.2012

vidusskolās. Vidējais skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju 2010./2011.mācību gadā pirmsskolās bija 17,2, pamatskolās 20,4 un valsts finansētās vidusskolās 15,3. Kopējais vidējais skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju 2010./2011.mācību gadā bija 16,3²⁰⁴.

3.3. Radošo industriju vieta pārējo tautsaimniecības nozaru vidū

3.3.1. Radošo industriju jomā nodarbināto skaits

Igaunija

2007.gadā Igaunijā radošajās nozarēs strādāja apmēram 28 000 cilvēku, jeb 4,3% visu nodarbināto. Radošo industriju jomā 2007.gadā darbojās vairāk nekā 5000 uzņēmumu, jeb 9,4% no visiem Igaunijas uzņēmumiem²⁰⁵.

Lietuva

2007.gadā Lietuvā radošajās nozarēs strādāja apmēram 61 297 cilvēku, jeb 4,02% visu nodarbināto. Radošo industriju jomā 2007.gadā darbojās 6149 uzņēmumu, jeb 8% no visiem Lietuvas uzņēmumiem²⁰⁶.

Ungārija

Ungārijā radošajās industrijās tiek atsevišķi izdalītas ar autortiesībām saistītās nozares²⁰⁷ un autortiesību nozares²⁰⁸. 2002.gadā kopējais darbinieku skaits ar autortiesībām saistītajās nozarēs bija 278 000, jeb 7,1% visu nodarbināto. Autortiesību nozarēs nodarbināti bija 162 575, jeb 4,15 % visu nodarbināto. 2004.gadā Ungārijā bija 264 000 ekonomiski aktīvu organizāciju, kas darbojās radošo industriju jomā un zināšanu ietilpīgās nozarēs, jeb 36,4% visu Ungārijā reģistrēto ekonomiski aktīvo organizāciju²⁰⁹.

205 Creative industries in Estonia, Latvia and Lithuania 2011

206 Creative industries in Estonia, Latvia and Lithuania 2011

207 Šajā kategorijā ietilpst televizoru, radio, CD un DVD atskaņotāju, kasešu atskaņotāju, elektronisko spēļu iekārtu, un citu līdzīgu iekārtu, datoru un to aprīkojuma, mūzikas instrumentu, foto un filmēšanas instrumentu, kopētāju, papīra ražošana, vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība.

208 Šajā kategorijā ietilpst: prese un literatūra, mūzika, teātra iestudējumi, opera, kinofilmas un video, radio un televīzija, fotogrāfija, programmatūras un datu bāzes, vizuālā un grafiskā māksla, reklāma, autortiesību kolektīvās pārvaldījuma organizācijas.

209 The Economic Contribution of Copyright-Based Industries in Hungary 2005. WIPO 2005.

Zviedrija

2005.gadā aptuveni 4,6% visu nodarbināto jeb 190 000 bija nodarbināti kultūras vērtību radīšanā un 3,2% jeb 130 000) bija nodarbināti kultūras industrijās²¹⁰. Zviedrijā 2010.gada darbojās 88 372 radošās un kultūras industrijas uzņēmumi, kuros tika nodarbināti 205 831 jeb 3,76% visu nodarbināto. 2010.gadā radošās un kultūras industrijas bija septītā lielākā ekonomikas nozare Zviedrijā²¹¹.

Somija

Saskaņā ar Somijas Izglītības ministrijas datiem 2005.gadā kultūras jomā strādāja 4,2% no visiem Somijas nodarbinātajiem. 2008.gadā radošajās nozarēs strādāja apmēram 108 000 cilvēku, jeb 4,3% visu nodarbināto. Radošo industriju joma 2008.gadā darbojās vairāk nekā 15 500 kultūras un mediju kompānijas ar kopējo apgrozījumu 14 miljardi eiro²¹².

Lielbritānija

Saskaņā ar jaunākajiem statistikas datiem, kas publicēti 2011.gada decembrī²¹³ Lielbritānijā 2011.gadā 1,5 miljoni cilvēku jeb 5,1% visu nodarbināto bija nodarbināti radošajās industrijās, vai arī pildīja radošu lomu citās nozarēs. 2011.gada Lielbritānijā radošajās industrijās darbojās 106 700 uzņēmumu jeb 5,13% no visiem uzņēmumiem.

3.3.2. Radošo industriju jomā radītā pievienotā vērtība

Igaunija

Radošās industrijas Igaunijā 2007.gadā radīja 1,146 miljardus eiro lielus ieņēmumus. Radošo industriju daļa Igaunijas ekonomikā veido 2,9% no IKP²¹⁴.

Lietuva

Radošās industrijas Lietuvā 2007.gadā radīja 1,256 miljardus eiro lielus ieņēmumus. Radošo industriju daļa Lietuvas ekonomikā veido 5,2% no IKP²¹⁵.

210 Cultural industries in Swedish statistics 2009

211 Power D., Nielsén T. Priority Sector Report: Creative and Cultural Industries. March 2010

212 www.creativeindustries.fi. Skatīts 25.05.2012

213 Creative Industries Economic Estimates: Full Statistical Release. 8 December 2011

214 Creative industries in Estonia, Latvia and Lithuania 2011

Ungārija

2002.gadā ar autortiesībām saistītās nozares ieguldījums Ungārijas ekonomikā 9,68% no IKP, bet ar autortiesībām saistīto nozaru bruto pievienotā vērtība veidoja 6,67% no valsts ekonomikas bruto pievienotās vērtības. Autortiesību nozaru ieguldījums veidoja 3,96% no IKP. Ar autortiesībām saistīto nozaru ieguldījumu ekonomika bija lielāks kā, piemēram, mašīnbūvei (7,53%), ķīmiskajai rūpniecībai (4,43%) un būvniecības nozarei (5,32%)²¹⁶.

Zviedrija

2003.gadā kultūras un radošās industrijas veidoja 2,4% no Zviedrijas IKP. Nozares produktivitāte (pievienotā vērtība / darba izmaksas) bija 1,49, bet rentabilitāte (darbības peļņa) bija 9,9%²¹⁷.

Somija

Saskaņā ar Somijas Izglītības ministrijas datiem 2005.gadā kultūras nozare radīja 3,5% no kopējā Somijas ekonomikas saražoto produktu klāsta, kultūras industriju pievienotā vērtība Somijas ekonomikā bija 3,3% jeb ap 4400 milj. eiro apsteidzot tādas nozares kā papīra un celulozes ražošana, tūrisms, kokrūpniecība u.c.²¹⁸.

2008.gadā kultūras un masu mediju joma radīja 5,1 miljardu eiro pievienoto vērtību Somijas ekonomikā, sasniedzot 3,2% no IKP. Radošo industriju pievienotā vērtība ekonomikai bija acīmredzami augstāka nekā tradicionālajām primārās un sekundārās ražošanas nozarēm, piemēram, koksnes un koka izstrādājumu ražošanai, lauksaimniecībai un medniecībai, mežsaimniecībai vai celulozes, papīra un papīra izstrādājumu ražošanai²¹⁹.

215 Creative industries in Estonia, Latvia and Lithuania 2011

216 From state socialism to global capitalism: Budapest on the way to creative and knowledge-based cities. Amsterdam institute for Metropolitan and International Development Studies 2011

217 Private Investment in Culture 2007/08: The value of the creative industries & culture.
<http://www.artsandbusiness.org.uk>. Skatīts 26.05.2012

218 The Development of Creative Industries in Finland: Ministry of Education and Culture 2009.

219 www.creativeindustries.fi. Skatīts 25.05.2012

Lielbritānija

1990 -tajos gados Lielbritānijā notika strauja radošo industriju izaugsme, kas veicināja radošuma attīstību. Mākslinieku un citu radošo organizāciju darbs izglītības un sabiedrības labā ir atstājis tikpat lielu ietekmi. Rezidences mākslinieku shēmas, bērnu teātri, teātra iekļaušana izglītības procesā, izglītības sadarbības programmas ar lielākajām kultūras organizācijām un kopienu līmeņa projekti, kas saistīti ar mākslas un kultūras aktivitātēm ir veicinājušas Lielbritānijai iegūt vadošu starptautisku reputāciju šajā jomā un šī darba nozīmīgumu arvien vairāk atzīst gan pētnieki, gan politiķi²²⁰.

Radošās industrijas deva 2,9% lielu ieguldījumu Apvienotās Karalistes bruto pievienotajā vērtībā 2009.gadā, kas ir par 0,1% vairāk kā 2008.gadā. Radošo industriju sniegto pakalpojumu eksports 2009.gada veidoja 10,6% no visu Apvienotās Karalistes pakalpojumu eksporta.

Balstoties uz pieejamajiem datiem nav iespējams korelēt ne datus par radošajās industrijās nodarbināto skaitu un uzņēmumu daudzumu, ne radošo industriju īpatsvaru valstu ekonomikā, jo nav pieejami objektīvi salīdzināmi dati par vienotu laika periodu, turklāt dažādās valstīs nozares ietekme uz ekonomiku tiek aprēķināta izmantojot dažādus rādītājus, piemēram, daļa no IKP (Igaunija, Lietuva, Zviedrija, Somija) vai ieguldījums bruto pievienotajā vērtībā (Ungārija, Lielbritānija).

9.Tabula. Radošajās industrijās nodarbināto skaits un uzņēmumu daudzums. Kopsavilkums

Valsts	RI strādājošo skaits	% no kopējo strādājošo skaita	RI aktīvo uzņēmumu skaits	% no kopējo uzņēmumu skaita
Igaunija (2007)	28000	4,30%	>5000	9,40%
Lietuva (2007)	61297	4,02%	6149	8,00%
Ungārija (2002, 2004)	162575	4,15%	264000	36,40%
Zviedrija (2010)	205831	3,76%	88372	
Lielbritānija (2011)	1500000	5,10%	106700	5,13%
Somija (2008)	108000	4,30%	15500	

4. Secinājumi

1. Radošuma izglītības priekšnosacījums ir radošuma jomu un komponentu apzināšana un definēšana visos izglītības līmeņos. Radošuma pamatjomas ir radošs indivīds, radošs process, radošs produkts un vide un, plānojot radošuma izglītības mērķus un mācību saturu, vēršama uzmanība uz visiem šiem aspektiem. Savukārt radošuma komponenti –personības īpašības, zināšanas un radošās prasmes, motivācija, radošuma barjeru novēršana un vide – ir tie, kuri nosaka, kādā mērā izglītojamo radošais potenciāls īstenosies reālos radošos sasniegumos un kuri lielā mērā optimizējami izglītības procesā.

2. Radošu produktu raksturo novitāte jeb oriģinalitāte un derīgums jeb atbilstība izvirzītajam uzdevumam. Šos radošuma kritērijus ieteicams atbalstīt un stimulēt izglītības procesā, gan atbilstošos uzdevumu un instrukciju formulējumos, gan mācību rezultātu novērtēšanā. Radošs process ietver diverģento domāšanu, iztēli, ideju ģenerēšanu un izvērtēšanu, hipotēžu izvirzīšanu, dažādu skatpunktu iztēlošanos. Savukārt personības īpašības, kas sekmē radošā potenciāla īstenošanos, ir neatkarība uzskatos, pozitīvs pašvērtējums, iniciatīva, spontanitāte, gatavība riskēt un eksperimentēt, nonkonformisms un neatlaidība.

3. Skolēnu radošumu visatbilstošāk ir aplūkot no radošā potenciāla nevis reālo radošo produktu skatpunkta. Radošais process izglītībā, kad skolēni apgūst prasmes radošu ideju ģenerēšanā, novērtēšanā un īstenošanā, ir būtiskāks nekā radošais produkts.

4. Bērnu radošums pieaug līdz ar intelektuālo, fizisko un personības attīstību, tomēr sākumskolas vecumā vērojams radošo izpaušmju un neparastu problēmrisinājumu samazināšanās. Apzinoties tā iemeslus - radošuma sociālās, izziņas un emocionālās barjeras – iespējams mazināt to ietekmi uz bērnu radošumu.

5. Radoša mācīšanās ir radošuma izglītības elements, jo ietver izpratni, kas pārsniedz iegaumēšanu un kura fokusējas uz domāšanas prasmēm. Tā ir centrēta uz skolēnu un viņa potenciāla stiprināšanu. Radoša mācīšanās nozīmē jaunas nozīmes veidošanu un atklājumu procesu.

6. Pedagogiem ir visnozīmīgākā loma skolēnu radošuma veicināšanā un radoša procesa vadīšanā. Viņu izpratne par radošuma jomām un komponentiem nepieciešama, lai atpazītu un atraisītu skolēnu radošo potenciālu un lai neignorētu tās bērna izpaušmes un īpašības, kas saistītas ar radošumu. Pedagogu pozitīvā nostāja pret nepieciešamību sekmēt skolēnu radošumu uzskatāma par lielu radošuma izglītības resursu. Vienlaikus nepilnīgas zināšanas par radošuma konceptu un komponentiem var radīt pretrunas starp šo nostāju un reālo darbību.

7. Pedagogi veicina radošumu vairākos aspektos - esot kā lomu modelis radošai uzvedībai, problēmu risināšanas prasmēm un atvērtība jaunai pieredzei; veidojot un ietekmējot klasē psiholoģisko klimatu kā konstruktīvu atvērtību un atsaucību neparastām idejām; dodot pozitīvu novērtējumu par skolēnu radošumu ar doto

uzdevumu un norādījumu palīdzību. Lai to īstenotu, pedagogam vēlams sevī attīstīt noteiktus personības raksturojumus, radošu domāšanu un pārzināt radošas mācību metodes un pieejas.

8. Radošas izglītības mācību saturu raksturo radošuma ietveršana visos mācību priekšmetos, līdzsvars ar radošumu tieši saistīto mācību priekšmetu sadalījumā pa izglītības līmeņiem, līdzsvars starp norādījumiem (mācību satura reglamentāciju) un brīvību, kā arī skolēnu interešu un mācību satura saskaņošana un personalizēšana.

9. Formālā izglītība likumsakarīgi ir radījusi vidi, kurā tiek pieņemts tas, kas ir atbilstošs, t.i., tiek ņemta vērā atbildes vērtība, bet ne tas, kas ir oriģināls. Liela daļa skolotāju galvenokārt dod priekšroku standarta nevis unikālajām atbildēm, un uzsver atbilžu atbilstīgumu, derīgumu. Iespējams, skolēnu radošums daļai skolotāju var izraisīt nedrošību par viņu autoritātes mazināšanos, tādēļ uzsvars tiek likts uz mācītā reproducēšanu un atbilstību standartiem.

10. Radošuma barjeru mazināšana ir vienlīdz liela nozīme kā radošu metožu lietošanai izglītības procesā. Par radošuma barjerām uzskatāmas strikta vērtēšana, konkurences veicināšana skolēnu starpā, ierobežotas izvēles iespējas, konformisma spiediens, biežas neveiksmes, vienveidīga mācīšanās.

11. Analizētajās ārvalstīs ar radošumu saistītie jēdzieni, ietverti valsts izglītības mērķos un saturā, atšķiras pēc to vispusības pakāpes, kā arī definējumiem. Vairumā valstu izglītības mērķos dominē radošas pašizpaušmes un pašizteiksmes jēdzieni, kā arī vispārīgi formulējumi par radošajām spējām. Lielbritānija ir izņēmuma gadījums, kur precīzi formulēts radošās un kritiskās domāšanas un radošas uzvedības koncepts. To indikatori sīki izklāstīti mācību saturā. Lielākajā daļā analizēto ārvalstu maz formulētas radošas personības īpašības, galvenokārt minot iniciatīvu, vispārīgu inovatīvisma formulējumu, spēju uzņemties risku un uzņēmīgumu. Tās ir īpašības, kuras var apkopot kā indivīda Es – spēka un neatkarības tendences raksturojumu.

12. Analizēto valstu izglītības politikas stratēģijās radošums ietverts dažādā mērā. Pēdējo 10 – 15 gadu laikā praktiski visās valstīs notikušas izmaiņas izglītības saturā, piemērojoties mainīgajai sociālajai un ekonomiskajai videi, kas prasa lielāku orientēšanos uz inovācijām, elastību, nepārtrauktu radošo procesu, lielāku orientāciju uz mērķiem un prasmēm (Igaunija, Lietuva, Zviedrija, daļēji Somija). Lielbritānijā 1998.gadā izveidotā Nacionālā konsultatīvā komiteja radošuma un kultūras izglītības jautājumos rosinājusi vairākas svarīgas iniciatīvas, tajā skaitā Radošās partnerības un Artsmark, kā arī izstrādājusi precīzu radošuma definīciju visiem izglītības līmeņiem.

13. Ar radošumu saistītās mācību saturā ietvertās attīstāmās prasmes ārvalstīs veido plašu spektru. Dažās valstīs (Igaunija un Ungārija) radošums traktēts šauri kā iniciatīvas un uzņēmējdarbības prasmju elements, pusē valstu radošā domāšana ietverta kā viena no attīstāmajām prasmēm. Radoša pašizpaušme (pašizteiksme) ietverta attīstāmo prasmju sarakstā lielākajā daļā analizēto ārvalstu mācību satura un koncentrēta mākslas mācību priekšmetos. Visizvērstākais ar radošu domāšanu un uzvedību saistīto prasmju apraksts ietverts Lielbritānijas mācību saturā. Zviedrijā, Lietuvā un Igaunijā lietots vispārējs radošo prasmju un iemaņu jēdziens. Pieņemam,

ka radošuma precīzākas aprakstīšanas un kritēriju formulēšanas jautājums ir aktuāls gandrīz visās pētītajās ārvalstīs, Lielbritānija šajā ziņā ir spērusi visnozīmīgākos soļus.

14. Vairumā analizēto ārvalstu kā viena no radošuma veicināšanas formām izglītības procesā ir starppriekšmetu saikne, integrējot divus vai vairākus mācību priekšmetus. Tā nav obligāta, bet ir ieteikta valsts līmenī. Somijas pieredzē kā būtisks princips radošuma veicināšanai izcelta orientēšanās uz procesu, nevis rezultātu, savukārt Lielbritānijā radošums ieviests kā galvenais jēdziens mākslas un dizaina mācību priekšmetos. Lietuvā, 2009.gada septembrī atjaunotajā izglītības saturā uzsvērtā nepieciešamība atkāpties no iegaumēšanas un zināšanu atkārtošanas un koncentrēties uz prasmēm. Informācijā par analizējamām ārvalstīm netika atrastas norādes uz patreiz īstenojamiem speciāliem radošuma veicināšanas mācību priekšmetiem.

15. Gan Somijas, gan Zviedrijas izglītības sistēmām raksturīga decentralizācija un skolu autonomija, tajā skaitā optimālo mācīšanas metožu un mācību vides veidošanā, tāpat raksturīga lielāka pašvaldību loma izglītības attīstībā un prioritāšu izvirzīšanā. Lielbritānijā kopš 2008. gada skolotājiem tiek dots mazāk preskriptīvs, elastīgāks mācīšanas ietvars, lai radītu plašākas iespējas atsevišķu skolēnu vajadzību atbildēšanai. Šī prakse lielā mērā sasaucas ar teorētiskajām atziņām par radošas vides raksturojumiem, dodot vairāk brīvības pedagogiem, skolām un pašvaldībām veidot brīvu, atvērtu mācību procesu, kas pakļauts nedaudziem norādījumiem.

16. Saskaņā ar pieejamo informāciju, vairumā analizēto ārvalstu radošums tiek veicināts ne tikai mākslas programmu, bet arī lielākajā daļā vai pat visos mācību priekšmetos. Igaunijā radošums tiešākā veidā integrēts ar uzņēmējdarbību. Lielbritānijā un Somijā radoša domāšana, uzvedība un radoša pašizpausme tiešā veidā veicināta visos mācību priekšmetos, saskaņā ar mācību saturu, lielā mērā tas attiecināms arī uz Ungāriju. Vienlaikus visciešāk ar radošuma sekmēšanu tradicionāli tiek saistīti mākslas priekšmeti.

17. Tika atrasta ierobežota apjoma informācija par skolēnu radošuma attīstības dinamikas integrēšanu mācību saturā un metodēs. Ungārijā, Zviedrijā un Lielbritānijā skolēnu vecumgrupas uztveres un darbības īpatnības ņemtas vērā pirmsskolas, sākumskolas un pamatskolas līmeņos. Somijā pēc mācību satura reformas rotaļa un mācīšanās pamatskolā tiek kombinēta ar alternatīvām pedagoģiskām pieejām, un liela nozīme piešķirta mediju un tehnoloģiju prasmju attīstībai 5.-9.klasē, attēla kā saziņas instrumenta nozīmībai. Lielbritānijā notiek talantīgo un apdāvināto skolēnu identificēšana gan pamatskolas, gan vidusskolas līmenī, pēc tam veicot apmācību ar viņu potenciālam piemērotām metodēm un mācību atbalsta programmām ārpus skolas. Šī prakse vērtējama kā ļoti pozitīva, jo, saskaņā ar psiholoģijas un pedagoģijas pētījumiem, radošums ir nozīmīgs apdāvinātības komponents.

18. Analizējamo ārvalstu vidū Lietuvā, Zviedrijā un Lielbritānijā tiek īstenoti ar radošuma veicināšanu tiešā veidā saistīti projekti. Lielbritānijā plašu atzinību guvušais *Radošo partnerību* modelis šobrīd tiek adaptēts Lietuvā. Tā ietvaros Lielbritānijā laikā no 2002.līdz 2011.gadam īstenoti 8000 projekti ar 90 000 skolotāju dalību. Būtiski, ka šie projekti īstenoti tieši t.s. sociāli nelabvēlīgo skolēnu grupās, klasēs, kur noteiktos mācību priekšmetos bijis zems sekmības līmenis, un panākti nozīmīgi

rezultāti – uzlabojušās gan skolēnu sekmes, gan mācību motivācija. Zviedrijā vērojama tendence radošumu integrēt kultūras aktivitāšu projektos ar uzsvaru uz kultūras aspektu.

19. Informācija par skolotāju zināšanām par radošumu, radošām mācību metodēm un attieksmi pret tām ir ierobežotā apjomā. Vērojama tendence, ka bijušajās Austrumu bloka valstīs Igaunijā, Lietuvā un Ungārijā pedagogi vēl salīdzinoši nesen nav bijuši pilnībā gatavi un motivēti radošai izglītībai – tādai, kas vērsta uz spriestspējas un radošuma attīstību, nevis iegaumēšanu, kā arī tādai, kas integrē dažādu mācību priekšmetu un zināšanu jomas. Vienlaikus pedagogu viedokli raksturo pamatots uzskats, ka radošumam, mākslas vai jebkurā citā priekšmetā, vajadzīgs laiks un telpa. Lielbritānijas pedagogi, kas ņēmuši dalību tīmekļa projektā par radošām mācību metodēm un pieejām, sākot no sākumskolas līdz pat vidusskolai, nozīmīgi mainījuši attieksmi pret radošumu kā procesu un domāšanas kvalitātes raksturojumu, kas gandrīz vienmēr ir pamatīga darba rezultāts, kurš rodas uz esošo zināšanu bāzes nevis nestrukturētās aktivitātēs. Vēl būtiskāk – pēc projekta izdarīts secinājums, ka bērnu radošuma pieaugums saistīts nevis ar radikāli jaunu pedagoģiju, bet pedagogu gatavību strādāt kopā ar bērniem, lai attīstītu viņu idejas.

20. Radošuma aspektā skolotāju sagatavošanas studiju programmās vērojama ļoti atšķirīga aina. Kā labās prakses piemērs minama Somija, kur par skolotāju var strādāt tikai maģistra grādu ieguvušie pedagogi. Somijas skolotāju sagatavošanas programmās uzsvars likts uz pētniecības, prakses un refleksijas līdzsvarošanu, kā arī koncentrēšanos uz domāšanas procesiem. Savukārt Ungārijas labās prakses piemērs varētu būt specifiskais studiju priekšmets skolotāju sagatavošanas programmās – radošo mākslu mediācija, kurā integrētas vokālās mākslas, mūzikas un vizuālās mākslas jomas. Pedagogi Lielbritānijā norādījuši uz nepieciešamību saņemt plašāku izglītību mākslas priekšmetos.

21. IKT izmantošanu mācību procesā kā vienu no augstskolā apgūtajām prasmēm Eiropas valstu skolotāju aptaujā norādījuši vidēji 30% aptaujāto pedagogu no analizējamajām ārvalstīm. Visdrīzāk, šo īpatsvaru var attiecināt uz pedagoga izglītību salīdzinoši nesen ieguvušajiem skolotājiem.

22. IKT pieejamība skolās analizētajās ārvalstīs būtiski neatšķiras, izņemot Lielbritāniju. Tur pamatskolā vidēji pieejams viens dators uz 1,9 skolēniem, savukārt vidusskolās šī attiecība ir vidēji 0,8. Vienlaikus 2012.gada pētījumā konstatēts, ka IKT apmācība un tās izmantošana Lielbritānijas izglītībā nav pietiekoši augstā līmenī, kā iemeslus minot to, ka priekšmetu skolotāji nav speciālisti IKT jomā, turklāt IKT skolotājiem trūkst profesionālās pilnveides iespēju. Pārējās valstīs skolēnu skaits, kas ir uz vienu datoru, vidēji svārstās robežās no 7 līdz 9. Somijas praksē praktiski vairs nav īpašu datorklašu, datori pārsvarā atrodas visās klasēs, kur notiek mācības un netiek lietotas interaktīvās tāfeles. Mūsdiā, ir pamatoti uzdot jautājumu par to, cik plašas šādā vidē ir iespējas īstenot mācību metodes ar grupu mijiedarbību.

23. Tika iegūts ierobežots informācijas daudzums par radošās darbības sociālo un fizisko vidi. Skolu sociālo radošo vidi lielākoties raksturo ārpusklases nodarbības, pulciņi. Turklāt visās valstīs tiek praktizēts atvēlēt noteiktu dienu skaitu mācību gadā

radošām, sociālām, mākslas aktivitātēm. Aprēķināts, ka Zviedrijā vidēji 12% mācību procesam atvēlēta laika tiek veltīts nodarbēm, kas saistītas ar mākslu. Tas vērtējams kā pozitīvās prakses piemērs, ņemot vērā skolēnu iztēles un radošās domāšanas attīstības veicināšanu ar dažādu mākslu aktivitātēm, īpaši sākumskolā. Fiziskās radošuma vides veicināšanā Zviedrijā parādās alternatīvu pieeju meklēšana – apmēram 30 skolās ir veidots tāds skolas vides dizains, kurā telpu iekārtojums, kas nozīmīgi atšķiras no tradicionālās klases ar taisnām solu rindām, veicina skolēnu ziņkāri un radošumu un dod lielākas iespējas radošumam. Tomēr šāda pieeja nav attiecināma uz Zviedriju kopumā.

24. Radošu mācību metožu izmantošanā izglītībā iezīmējas atšķirīga aina dažādās valstīs. Informācija par Igaunijas praksi šajā ziņā ir visierobežotākā – ir norādes tikai uz radošu starppriekšmetu projektu veidošana, bet tas nedod pamatu izdarīt secinājumus par šīs prakses sistemātiskumu. Lietuvā minēta radošu projektu izstrāde un aktivizējošas izglītības metodes, kuras cieši saistāmas ar radošu procesu – tās ir prāta vētra, lomu spēles u.c., izglītības procesā tiek izmantotas arī jaunākās IKT. Zviedrijas, Somijas un Lielbritānijas praksi raksturo uz skolēnu centrētu, atvērtu un uz sadarbību vērstu metožu lietošana, skolām ir dota brīvība ieviest un īstenot jaunas inovatīvas metodes un vērojama skolu vadību un pedagogu atvērtība šajā jautājumā. Lielbritānijā raksturīga inovatīvu grupu projektu izstrāde par starppriekšmetu tēmām, veidojot teatrālus uzvedumus zinātnisku tematu izskaidrošanai vai citu mākslas veidu un formu izmantošana zināšanu apguvei. Kā ļoti pozitīvs piemērs minams tīmekļa (Online) palīgrīks sākumskolas skolotājiem ar radošu mācību metožu aprakstiem pielietošanai dažādu mācību priekšmetu stundās.

25. Informācija par radošuma diagnostikas izmantošanu analizētajās ārvalstīs netika atrasta. Iespējams izdarīt secinājumus par mācību rezultātu novērtēšanas sistēmu vispārīgi. Vērojama tendence diferencēt formatīvo un summāro novērtējumu, arvien vairāk uzsverot pirmo no tiem. Lietuvā kopš 2009.gada ieviesta jauna koncepcija par skolēnu novērtējumu. Saskaņā ar to uzsvērts formatīvais novērtējums, pamatojoties uz individuālo progresu un izglītības standartos noteiktajiem kritērijiem, turklāt sākumskolā novērtēšana nav saistīta ar atzīmēm. Līdzīga aina ir Zviedrijā. Somijas prakse izceļama īpaši – vienīgais standartizētais un centralizētais novērtējums ir vidējās izglītības noslēgumā pirms augstākās izglītības studiju uzsākšanas. Tas saistīts ar principu uzsvērt izglītības procesu nevis sagatavošanos pārbaudījumiem. Turklāt līdz 5.klasei somu skolēnu mācību rezultāti netiek vērtēti ar atzīmēm, kas dotu iespēju skolēnus savstarpēji salīdzināt. Lielbritānijas specifiku raksturo astoņi sasniegumu līmeņi katram mācību programmas mērķim, kur līmeņu aprakstos norādīts skolēna snieguma veids un diapazons, ko vēlams sasniegt noteiktā vecumā. Vienlaikus šajā valstī pedagogi norādījuši, ka nejūtas pārliecināti par savu vērtējumu pareizību tieši radošo darbu novērtēšanā. Tādējādi radošuma novērtēšanas kritēriji izglītībā vēl ir atvērts jautājums arī ārpus Latvijas.

26. Pedagogu profesionālās pilnveides pasākumu ziņā analizētajās valstīs iezīmējas divi virzieni. Igaunijā, Lietuvā un Ungārijā normatīvajos aktos ir noteikts obligātais minimālais stundu apjoms, kas atvēlams profesionālajai pilnveidei noteiktā laika periodā. Savukārt Zviedrijā, Somijā un Lielbritānijā šajā ziņā atbildība nodota pašu

skolotāju un skolu vadību ziņā – atkarībā no aktuālajām vajadzībām un pieejamajiem resursiem tiek organizētas skolotāju profesionālās pilnveides programmas. Pusē analizēto ārvalstu atrodama partnerība profesionālo mākslinieku un skolotāju (tajā skaitā mākslas skolotāju) starpā, veidojot profesionālās pilnveides kursus un projektus. Šāda pieredze atzīta par ļoti vērtīgu. Somijā un Lielbritānijā atrasti inovatīvi veidi, kā organizēt skolotāju un mākslinieku sadarbību projektu vai kursu veidā, uzsverot nepieciešamību skolotājam attīstīt pašam savu personīgo radošo darbību ārpus skolas, lai efektīvāk strādātu ar skolēnu radošo prasmju un pašizpaušmes attīstīšanu. Varam secināt, ka skolotājiem savas profesionālās pilnveides gaitā būtiski piedzīvot radošas, inovatīvas pieejas un apmācību formas (tādas, kas rosina arī atvērtību kā personības nostāju), lai tās sekmīgi pārnestu uz izglītības procesu darbā ar skolēniem.

27. Sekmju līmeņa pieaugumu kā radošās izglītības rezultātu analizētajās ārvalstīs, izņemot Lielbritāniju, nebija iespējams analizēt izsmelši, jo trūkst informācijas par tiešu radošuma metožu saistīšanu ar rezultātiem. Turklāt, saskaņā ar pētījumiem kreativitātes psiholoģijā, radošajam potenciālam ir vidēji cieša, neviennozīmīga sakarība ar sekmēm, kas jāņem vērā, analizējot mācību rezultātus. Vērtējot tieši radošuma stratēģiju ieviešanas ietekmi, minama Lielbritānijas pieredze. *Radošo partnerību* projekts, saskaņā ar pētījumu un izglītības kvalitāti kontrolējošo iestāžu ziņojumiem, devis nozīmīgus rezultātus – uzlabojušās sekmes, kognitīvo spēju testu rezultāti un prasmes, tajā skaitā sociālās un personīgās prasmes, lasīšanas un rakstīprasme, rēķināšana un IKT, kas tieši saistāmas ar Radošajam partnerībām. Skolu vadība devusi atgriezenisko saikni par pieaugumu skolēnu motivācijā un pārliecībā par sevi, kā arī spējā patstāvīgi mācīties.

28. Analizēto ārvalstu vidū, saskaņā ar Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmas PISA testu rezultātiem, vadošo vietu stabili ieņem Somijas skolēni – gan lasīšanas, gan matemātikas, gan zinātnes testos. Informācija vai pētījumi, kas liecinātu tieši par radošuma ietekmi uz Somijas skolēnu sekmju līmeni un prasmju attīstību, šī pētījuma ietvaros netika identificēta.. Somijas skolēnu mācību sasniegumi galvenajos mācību priekšmetos (matemātika, zinātnē, lasīt un rakstīt prasmē) pēdējo 25 gadu laikā ir būtiski uzlabojušies no vidējiem rādītājiem uz vadošajām pozīcijām. Somijas skolēniem ir viens no visaugstākajiem teicamu sekmju rādītājiem un viens no zemākajiem vāju sekmju rādītājiem. Somijas skolēniem vērojamas arī attīstītas mācīšanās prasmes un viņi ir vairāk pārliecināti par savām prasmēm nekā citu valstu skolēni. Salīdzinoši augstus rezultātus zinātnes prasmju testos snieguši arī Igaunijas skolēni. Viszemākos rezultātus analizējamo ārvalstu vidū snieguši Lietuvas un Ungārijas studenti.

29. Nelielais informācijas daudzums, kas attiecināms uz pašu skolotāju un skolēnu novērtējumu par radošo prasmju nodarīgumu, iezīmē dažas tendences. Skolēni Igaunijā atzinuši, ka radošums netiek pietiekami novērtēts rezultātu vērtēšanas procesā, un skolotāji novērtēšanā lielāku uzsvāru liek uz izmērāmiem kritērijiem un kļūdu attiecību pret nepieciešamo zināšanu daudzumu. Tas saistāms ar skolotāju nepietiekamu izpratni par radošuma jēdzienu un tā novērtēšanas kritērijiem. Atzīmējams, ka Zviedrijas skolēni, lai arī pārdauši ļoti pozitīvu attieksmi pret mākslas

priekšmetiem, nesaskata tos kā noderīgus tālākajā izglītībā vai karjerā. Šī pieredze norāda uz nepieciešamību integrēt mākslas zinātņu elementus citos mācību priekšmetos, jo tie attīsta iztēli, sazaroto domāšanu un citus ar radošumu saistītus aspektus, un šis jautājums ir aktuāls arī ārvalstīs. *Radošo partnerību* projekts Lielbritānijā devis nozīmīgus rezultātus skolotāju mācīšanas prasmju pieaugumā, sadarbības un radošu pieeju izmantošanā gan ar skolēniem, gan profesionāliem māksliniekiem.

30. Radošuma izglītībā patērēto resursu analīze, kurā atspoguļotas izmaksas uz vienu skolēnu un izglītības izdevumi no valsts budžeta % no IKP parāda salīdzinoši lielākos izdevumus Somijā, Lielbritānijā un Zviedrijā. Lai arī Somijā patērēto resursu daudzums uz vienu skolēnu ir mazāks nekā Lielbritānijā un Zviedrijā, gūti salīdzinoši augstāki rezultāti skolēnu attīstīto prasmju ziņā pēc starptautiski koordinētu testu rezultātiem. Tas norāda, ka nepastāv tieša saikne starp izglītības finansējuma apjomu un skolēnu mācību rezultātiem, tomēr dod pamatu pievērsties analīzei par Somijas radošuma izglītības specifiskajām iezīmēm resursu efektīvā izmantošanā un faktoriem, kas to sekmējusi. Somiju raksturo lielāka decentralizācija un skolu autonomija gan mācību programmu, gan skolotāju tālākizglītības ziņā, izmantoto mācību materiālu ziņā, kā arī ievērojami mazāku centralizēto un standartizēto skolēnu novērtēšanas praksi, kas nav mazinājis skolēnu sniegumu starptautiskajos testos.

31. Analizētajās ārvalstīs nepastāv tieša saikne arī starp izglītības finansējuma apjomu un skolēnu skaitu uz vienu skolotāju. Visvairāk skolēnu uz vienu skolotāju ir Lielbritānijā un Somijā, savukārt vismazāk – Ungārijā un Zviedrijā. Kontekstā ar finansiālajiem resursiem, kas patērēti uz vienu skolēnu un mācību rezultātiem, jāsecina, ka lielāks finansējuma apjoms sekmē skolotāju darba efektivitāti neatkarīgi no skolēnu skaita klasē, tomēr tas skatāms kopsakarībās ar izglītības politiku valsts, pašvaldību un skolu līmenī, ar autonomijas piešķiršanu skolām un skolotājiem un radošas vides nodrošināšanu fiziskā un sociālā aspektā.

32. Pieejamo datu kopums par radošajām industrijām analizētajās ārvalstīs nedod pamatu drošiem secinājumiem par radošuma izglītības saistību ar radošajās industrijās nodarbināto cilvēku īpatsvaru. Analizētajās ārvalstīs radošajās industrijās nodarbināto cilvēku īpatsvars no kopējā strādājošo skaita dažādos periodos svārstās robežās no 3,79-5,10%, starp valstīm Lielbritānijā salīdzinoši šis īpatsvars ir augstākais. Lai meklētu precīzāku saistību starp radošuma izglītību un šo īpatsvaru nepieciešama papildus analīze, ja būtu pieejama savstarpēji salīdzināma informācija.

Teorētiskais pārskats

Alencar, E. M. L. S. (1997). Personality traits of Brazilian creative scientists. *Gifted and Talented International*, 13, 14-18.

Amabile, T. (1989). *Growing up creative*. New York: Crow

Amabile, T.A. (1996). *Creativity in Context*. Boulder: Westview Press

Beghetto, R. A. (2007). Ideational code-switching: Walking the talk about supporting student creativity in the classroom. *Roeper Review*, 29, 265-270.

Craft, A. (2006). [Creativity in schools' education](#). In: Jackson, Norman; Oliver, Martin; Shaw, Malcolm and Wisdom, James eds. *Developing creativity in Higher Education: an imaginative curriculum*. London, UK: RoutledgeFalmer, pp. 19–28.

Creativity in Schools in Europe: A Survey of Teachers (2009). EC: Education, Training, Culture and Youth.

Cropley, A. (1994). *More ways than one: Fostering creativity*. Norwood. NJ: Ablex.

Cropley, A. (2005). *Creativity in Learning and Education*. Routledge.

Ferrari, A., Cachia, R., Punie, Y. (2009). *Innovation and Creativity in Education and Training in the EU Member States: Fostering Creative Learning and Supporting Innovative Teaching*. The Institute for Prospective Technological Studies (IPTS).

Fleith, D.de S.(2000). Teacher and Student Perceptions of Creativity in the Classroom Environment. *Roeper Review*, 11 p.

Fryer, M., Collings, J. A. (1991), Teachers' views about creativity. *British Journal of Educational Psychology*, 61, 207–219.

Hoff, E., Lemark, E. (2011). *An Observation of Critical Creative Moments in Swedish Schools*. Skatīts 16.05.2012, pieejams: <http://www.inter-disciplinary.net/wp-content/uploads/2011/07/Hoff-Lemark-wpaper.pdf>

Luik, P., Kukelmek, H. *Estonian Teachers Understandings of Creativity and Teaching Strategies*. Skatīts 13.05.2012, pieejams: <http://www.aare.edu.au/06pap/lu06145.pdf>

Mellou, E. (1996). Can Creativity be nurtured in young children? *Early Child Development and Care*, 119, 19 – 30.

Rhodes, M. (1961) An Analysis of Creativity. *Phi Delta Kappan*, No 42, 305 – 310.

- Russ, S. (1993). *Affect and creativity: The role of affect and play in the creative process*. NY: Lawrence Erlbaum Associate.
- Runco, M.A. (2003). Education for Creative Potential. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47 (3), 317-324.
- Runco, M.A. (2004). Everyone Has Creative Potential. In R.J. Sternberg, E.L. Grigorenko, & J.L. Singer (Eds.), *Creativity: From Potential to Realization* (pp. 21-30). Washington: APA.
- Runco, M.A. (2006). Personal Creativity. In J. Baer, & J.C. Kaufman (Eds.), *Creativity and Reason in Cognitive Development*. New York: Cambridge University Press.
- Runco, M.A. (2007). *Creativity. Theories and Themes: Research, Development, and Practice*. California: Elsevier Academic Press.
- Starko, A.J. (1995). *Creativity in the classroom*. White Plains, NY: Longman.
- Sternberg, R., Lubart, T. (1999). The concept of creativity: Prospects and paradigms. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of creativity* (pp. 3–15). New York: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. , Williams, W. (1996). *How to Develop Students Creativity*. Alexandria: ASCD.
- Taylor, C.W. (1988) Various approaches to and definitions of creativity. In R. J. Sternberg (Ed), *The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives* (pp. 99-124). Cambridge: Cambridge University Press.
- Torrance, E. P. (1983). *Creativity in the classroom*. Washington, DC: National Education Association.
- Torrance, E.P. (1988). The Nature of Creativity as Manifest in Its Testing. In R.J. Sternberg (Ed.), *The Nature of Creativity* (pp. 43-75). New-York: Cambridge University Press.
- Urban, K.K. (2007). Assessing *Creativity: A Componential Model*. In A.G. Tan (Ed.), *Creativity: A Handbook for Teachers* (pp. 167-184). Singapore: World Scientific Publishing Company.
- Westby, E.L., Dawson, V.L. (1995). Creativity: Asset or burden in the classroom. *Creativity Research Journal*, 8, 1 – 10.
- Дружинин, В. Н. (2007). *Психология общих способностей*. Санкт-Петербург: Питер.